శ్రీ ర స్తు.

న మ స్సు లు

ఎలమిం బువ్వుల దూపుజోదు దురమం దెద్దాని మాధుర్యమున్
దూలిం దాఁ గ్రోలి పయోధిపుత్రి దనకుం దోఁబుట్టువైనన్ సుధక్
దలఁపుం జెందదొ మెప్పు, నట్టి కమలానాథోష్ఠ బింబమ్ము నేఁ
దలఁతున్ ధాతృతురంగ మాధ్వరవహోద్య న్మాధురీధుర్యమున్.

ఏ మహాంపు టురమ్మొ యెల్ల వేళల నబ్ధి
గనినట్టి కన్నెకు నునికిపట్టు
ఏ మహాత్మునకును నే వేళఁ బార్శ్వమం
దది మొలనూలైన యతివ తనరు
ఏ మహాత్మున కంఘ్రి నెల్ల వేళల యందుఁ
దత్ప్రేయసీమణి తవిలి యుండు
ఏ మహాత్మురుదార నెల్ల వేళల యందు
స్వాయముగా నద్దానఁ బద్వాళించు

ఎల్ల భద్రమ్ములకుఁ బుట్టినిల్లు, నీల
జలధర శ్యామలంబు, శేష నగ శిఖర
రత్నరాజమ్ము నయిన చిరత్న తేజ
మఘ విదూరమ్ము నా డెందమందుఁ దనరు.

తొలిపలుకు

నలుమోములు గల వేల్పు మొ
దలుగా, నా యొజ్జ దనుక దనరు గురుపరం
పరఁ దవిలి, భక్తిఁ గొలిచెద.
విలస న్మహిమాంబురాశి వేత్తృత్వ నిధిన్.
అ య్యలంకార శాస్త్రాధ్వ మం దెంతయు
వ్యాయామ మెప్పుడుఁ జేయుటయును
అతినిపుణత్వమ్ము నుతికెక్క శబ్ద శా
స్త్రాపణ వ్యాపార మందుటయును.
తర్క కర్కశ వన స్థలి రాకపోకలఁ
జేసి కేవలము నాయాసపడుట,
తంత్రాంగణమున నర్తన మొనరించుట,
తొలిపల్కు మల కెక్కి యలయుటయును,
ఆంధ్రమ్మునందు స్వయమ్ముగాఁ గష్టించి
పాండితి నార్జింపఁ బాటుపడుట
దెప్పరపుఁ గారణములుగా దప్పివడిన
దగుట నీవాణి మిగుల భాగ్యమ్ము కతన
కరిగిరీశ్వర చరిత గంగా ఝరమ్ము
నందు మునుకలు వెట్టి యానంద మొందు.
వెలియయినన్ గుణాలకిది, వెన్నుని పూత కథామృతమ్ముతో
వెలయుటఁ జేకొనం బడును, విష్ణు గుణ గ్రహణార్థి కోటిచేఁ
జెలువుగ వేల్పులం దనుపఁ జేయు మఖమ్మున నావుపాలకై
కలశము గైకొనం బడదుఁ గాదె, గుణమ్ము లవమ్ము లేకయున్

చెలువౌ పల్కులనేతయౌ వరదుపై జేయం గృతిం, జొక్కపుం
బలుకుల్ తోఁపక చింతనొందునొకో! తత్పాదైక భక్తుండెదన్
జలధీంద్ర ప్రమదా విహార సరసీ సాన్నిధ్య మందున్న పు
వ్వులతోటం దడివెట్ట సేచకుఁడు నొవ్వుం జెందునే సీటికై.
వేదవ్యాసుఁడు విస్తృతమ్ముగను నీ వేతండ శైలేంద్రము స
ద్గాథల్ దా రచియించినన్, మరల నేఁ గల్పింప లజ్జింపనా
శ్రీదేవోత్సవమందు భాస్కరుఁడు భాసిల్లంగఁ దత్సేవకుల్
కాదంచుం గరదీపికల్ గొన నెదన్ లజ్జింతురే! నిచ్చలున్.
ధీరోత్తంసుల చిత్తముల్ తనిపి, కీర్తిం గూర్చు నీ కబ్బ, మే
యూరుం బేరును లేని యయ్యలను దన్వొందింపదే న్లోపమే!
దూఱుం జెందునె! యెల్ల దృష్టి బలమున్ దోరమ్ముగాఁ గూర్చు నా
సారాంశు ప్రకరంబు మూషిక దృశా సౌఖ్యంబుఁ జేకూర్పమిన్.

* * *

శ్రీ వశిష్ఠా స్రవంతికా పావనమ్ము,
నదియు ప్రాచీన విశ్వ విద్యాలయమ్ము,
సత్య దాన దయా భాగ్య శాంతి నిష్ఠ
లాటపట్టగు 'కారవల్ల్యా'ఖ్య పురిని.

ధారుణ్యాభరణాయమాన ఘన విద్యా సార కూలంకష
స్ఫారోదార బుధత్వ వేద విహితాచారైక సక్తాత్మ భ
వ్యారంభైక నిధానపూతగుణ ధన్యాగ్రేసర స్థితమై
'భారద్వాజస' గోత్రమొప్పెసఁగు. శుంభద్దీప్తి వర్ధిష్ణుతన్.

ఆగోత్రమ్మున నుల్లసిల్లును తృతీయామ్నాయ నిష్ణాత స
ద్వాగుల్లాస విశేష భూషిత మహా‘ద్రాహ్యాయ’నోపజ్ఞ సూ
త్రాగూ ప్రాప్తసమస్త విద్యానుగత ప్రాంచత్పవిత్రత్వ భా
క్సౌగుణ్యమ్ము ‘ద్వివేది’ వంశమలరున్ శాఖోపశాఖోన్నతిన్.

అతినిష్ఠా విహితామృతిస్తుత ‘వసిష్ఠా’ఖ్యాపగా ప్రత్యుషో
ద్యుతి నిత్యాభిషవ వ్రతోత్తమ సముద్భూతాతిపూతత్వశా
శ్వత వేదోక్తి నిరుక్త నిస్తుల సదాచార స్ఫురద్దీప్తి, య
చ్యుతరామాహ్వయశాస్త్రియందుఁ బొడమెన్, శోభిల్ల,
సర్వోన్నతిన్.

అధికనిష్ఠా గరిష్ఠా గమోక్తాచార
కృద్దీప్తి కలితుండు కృష్ణమూర్తి
అనుదినోపనిషత్పఠన పవిత్రిత మాన
సుండు సుబ్బారాయ సుగుణజలధి.
విద్యలెల్లను నేర్చి వినయ భూషితుఁ డౌచుఁ
బొలుచు నారాయణమూర్తి శాస్త్రి.
అనెడు మువ్వురు పుత్రులచ్యుత రామశా
స్త్రికి జనించి రనల త్రితయ మట్లు.

మువ్వురును వంశకరులైరి. పుత్రపౌత్ర
భూరి సంపద లెసలార, వారిలోన
ననఘుఁడల్ల సుబ్బారాయుఁ డధికపుణ్య
యైన శ్రోత్రడితోడవు ‘లచ్చాంబ’ యందు,

ఎవ్వాని పినతండ్రి యెల్లవిద్యల నసం
ఖ్యుల శిష్యులను బండితుల నొనర్చె
ఎవ్వాని మాతులుం డెనలేని వైదుష్య
మెల్ల శిష్యులకు సంధిల్లఁజేసె
ఎవ్వాని తుదిగురుం డెన వేల్పుటొజ్జకుఁ
జర్ల నారాయణశాస్త్రి బుధుఁడు
పినతండ్రి మాతులుండును వాని సహపాఠి
పటుశేముషియును నెవ్వానిగురులు
ఎవ్వాని యనుజుండు నెల్లవిద్యలయందుఁ
బట్టభద్రుండునై ప్రథితికెక్కె

పల్వురను దనయంతటి వారిఁ జేసి,
నట్టి వేంకటశాస్త్ర్యాఖ్య నలరువాఁడు.
అట్టివానిని బుత్రపౌత్రాభివృద్ధి,
నలరువానిని రామశాస్త్ర్యాఖ్యుఁ గనియె,

అతఁడు, వేంకటాధ్వరి 'శ్లేష యమకచక్ర
వర్తి' బిరుదాభిధానుండు పటిమఁగూర్చి
నట్టి 'వరదాభ్యుదయ' సమాఖ్యాత చంపు
వలరఁ దెనుఁగించె గద్యమయంబు గాఁగ.

విషయసూచిక

1 వ ఉల్లాసము

2 వ ఉల్లాసము

3 వ ఉల్లాసము

4 వ ఉల్లాసము

5 వ ఉల్లాసము

శ్రీరస్తు.

శుభమస్తు. అవిఘ్నమస్తు.

కాఞ్చీపతి.

పూర్వకాల మందొకానొకప్పుడు సమస్త పుణ్య స్థలములయొక్కయు సర్వభవ్యతీర్థములయొక్కయు [1]జిజ్ఞాసచే నాక్రాంతచిత్తుండై యున్న భృగుమహర్షి త్రిలోక వృత్తాంత వేత్తయు, దివ్యమౌని ప్రవరుండునగు నారద యోగీంద్రుని సత్యవ్రతమహాక్షేత్ర మహిమయు, కరిగిరి యందాది విష్ణువావిర్భవించిన విధమ్మును; ముక్తి నిచ్చునవియై, మిగుల ప్రసిద్ధి వడసిన పట్టణమ్ములలోని కాంచీనగరియొక్క నిరుపమాన మహిమయు; విశదపఱుపుమని యతికుతూహలముతో నడుగఁగా, సుగుణాంబురాశియు భువనైక బంధువునగు నారద మహామునీంద్రుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగె.

"ఓయీ! తొల్లి నేనొకానొకప్పుడు మహావిభవమునకు, గారణమగు చక్రధర సాక్షాత్కారమున కభిలషించితి. దానఁ దదనుగుణమగు మానసిక శుద్ధి నంద సంకల్పించి కొంటిని. దానం జేసి పద్మబంధు కాంతి బృందామంద

(1) జిజ్ఞాస = తెలుసుకొన వలయుననునట్టి నిచ్ఛ.

[2]మందాక్ష సంధాయకంబు బద్మరాగ కిరణవితతితో విరాజిల్లు సరస్వతీనదింగూడి యింద్రనీలశకలవిగళదవికల కిరణయామున తరంగ సంగమ రమ్య గంగమగు మేరుశృంగము నధివసించి ధ్యానానుష్ఠాన విశేషముల నెఱుంగం గోరి సమాగతులగు యాజ్ఞవల్క్య [3]ప్రష్ఠులతోడను, నిర్మల ధర్మహార్దులగు మహార్షులతోడను, పరివృతుండయి దప్పికవడిన బాటసారి యుంబోలె [4]సరస్స్వత్యాసక్తచిత్తుండును, అన్నులమిన్న కన్నగవ వలె [5]శ్రుత్యంతాకలన నిపుణుండును, రామాయణ మహాకావ్యమ్ము కైవడి [6]బహుళ సర్గ సమార్జితవిఖ్యాతియు పావన వనంబులమాడ్కి నశ్రాంత [7]శాఖా మృగాక్రాంత

---

(2) మందాక్ష=సిగ్గు, (3) ప్రష్ఠుఁడు=అగ్రేసరుఁడు, (4) సరః=సరస్సులయందు, సు=యోగ్యముగా, అత్యాసక్త=మిక్కిలిఆసక్తినొందిన అని బాటసారి పరము, సరస్వతీదేవియందు అని చతుర్ముఖుని పరము. (5) శ్రుత్యంత=కర్ణాంతములను, ఆకలన=వ్యాపించుటయందు అని, కనుల పరము. శ్రుతి=వేదములయొక్క, అంత=పారమును, ఆకలన=పొందుటయందు-అని చతుర్ముఖపరము, (6) బహుళ=అనేకార్థములుగల, సర్గ = గ్రంథభాగములు-అని- రామా॥ సర్గ=-సృష్టి-చతు (7)శాఖామృగ=.వానరములచేత, ఆక్రాంత మ్ములు=వ్యాపింపఁబడినవి.అని-వనపరము, శాఖా=శాఖలను, వేదభాగవిశేషములను, ఆమ్-పొఁదిన (అమ, గతౌ) ఋక్=ఋగ్వేదముచేత, ఆక్రాంతమ్ములు, అని-వదనపరము.

మ్ములును, న ర్తకుల కై వడి [8] మంజుల యజుషములకు, పుణ్య గీతుల కాస్పదమ్ములును, స్వర్వన ప్రదేశముల చాడ్పున [9] సామ రక్షణ స్థానంబులును, మానధనులరీతి [10] బహుమంత్రాశ్రితంబు లును, యజ్ఞ వాటంబుల చందంబున [11] బ్రాహ్మణాలం కృతంబు లును, వివి క్తరాజ సదస్సులుం బోలె [12] నంతర్వాణ్యా కలితంబు లును, న శేషవిద్యాసదనంబులు నగు వదనంబులచే నుపదేశింపఁ

---

(8) మంజు=మనోహరమగు, లయ_తాళగతిని, జుషములకు= పొందినవియగు, పుణ్యగీతులకు=పరిశుద్ధగానములకు, అని, న ర్తకపరము, పుణ్యగీతులకు పవిత్రోచ్చారణముగలవియగు, మంజుల_ మనోహరములగు; యజుషములకు_ యజుర్వేదము లకు, అని-వదనపక్షము. (9) అమర_దేవతలయొక్క క్షణ= ఉత్సవమునకు, స్థాన=ఉనికిపట్టులగువానితో, స=కూడి యుండునవికనుక, సామరక్షణస్థానమ్ములు-అని, స్వ ర్వన ప్రదేశపక్షము, సామ_సామ వేదములయొక్క, రక్షణ= రక్షించుటకు, స్థానములు=ఆస్పదములైనవి-అని, వదన పక్షము. (10) బహుమంత్ర=బహూకరించువానిని,పూజించు వానిని, ఆశ్రిత_పొందువారు, అని, మానధన పక్షము, బహు=అనేకములగు, మంత్ర_మంత్రములను. అని వదన పక్షము. (11) బ్రాహ్మణ_విప్రులచేత, అని, యజ్ఞవాట పరము, బ్రాహ్మణ=వేదభాగములచేత, అనివదనపక్షము.(12) అంతర్వాణి=విద్వాంసులచేత,అని,రాజసదఃపక్షము, అంతః= మధ్యభాగములందు, వాణీ=సరస్వతిచేత, అని-వదనపక్షము.

బడు నిస్సమాధిక సమాధివిరాజితుఁడును [13]నభిజాతుండయ్యు నాభిజాతుండును [14]నాకుం జనకుండయ్యు బితామహుండునగు జతుర్ముఖుని సందర్శించి భక్త్యుత్కర్షంబుతో నమస్కరించి వినయమ్ము వెల్లివిరియ నిట్లు విన్నవించితిని.

"ఓతండ్రీ! నా మానసిక వృత్తి [15]పురుషోత్తమాంతిక సమానీతంబయ్యు నిత్తరి మిక్కిలి తమఃక్రాంతమ్మయి కామ చాపల్యమునొంది స్వైరిణివోలె నితరత్ర ధావించుచున్నది. కావున నా చపల మానస గజమ్ము గదాధర పదారవిందమ్మను నాలానమ్ము నాలంబించి యచాంచల్యమ్ము నొందుటకై

(13) అభిజాతుఁడైనను, నాభిజాతుఁడు = అభిజాతుఁడు కానివాఁడు–అని విరోధము, అభిజాతుఁడును=సత్కులప్రసూతుఁడును, నాభిజాతుఁడు = విష్ణునాభీపద్మజాతుఁడును–అని పరిహారము. (14) జనకుండయ్యును=తండ్రియైనను, పితామహుఁడు=తాత. అని–విరో. తండ్రియును, పితృదేవతలకును, బితకావున, పితామహుఁడను పేరుగలవాఁడును అని–పరి–(15) పురుషోత్తమ=పురుషశ్రేష్ఠుఁడు–అని, స్వైరిణీపక్షము, పురుషోత్తమ=విష్ణువు–అని, మానసికవృత్తిపక్షము, తమః= అంధకారము, చీఁకటి, కామ=మన్మథునిచేత, జాత=పుట్టిన, చాపలం=చపలత్వము, ఇచ్ఛావిశేషము–అని, స్వైరిణీ పక్షము, తమః-అజ్ఞానము, కామ=విషయములయందు, జాత=పుట్టిన, చాపల=స్పృహగలది, లేక విషయములయొక్క జాత=సమూహమందు స్పృహగలది అని–మతిపక్షము.

యుపాయమ్ముఁ బ్రసాదింపుము" అని ప్రార్థించితిని.

పదంపడి విశ్వస్రష్ట యగు నాతండ్రి "ఓయీ! నేనును తొల్లి పుండరీకాక్షాభివ్యక్తి క్షేత్రంబునందు స్వాశ్రమోచిత కర్మానుష్ఠానంబుచే మృదిత కషాయ విశేష విరాజితయగు మనీషచే పుండరీకాక్షసాక్షాత్కారం బొందితిని. కావునపుణ్య క్షేత్ర విశేషములయందు నిర్మలకర్మానుష్ఠానరూపంబగు పద్మాక్ష సమారాధనమ్ముకన్న నితరమ్ములగు వానివలన నంతఃకరణశుద్ధి" పొడమనేరదు. అనిపల్కియానలువస్వాయమ్ముగ సత్యవ్రతక్షేత్రమునొంది యశ్వమేధమ్ముచే మాధవు నారాధించి పుండరీకాక్ష సాక్షాత్కారము నెట్లుపొందెనో తెల్పెదనని యదియెల్ల వక్కాణించె.

అట్లు లోకస్రష్టచే వర్ణితమై నాచే నాకర్ణితమైన యాకథ తపోనిధివగు నీకుఁ జెప్పెదవినుము.

మున్ను చతురాననుఁడు మురారి సాక్షాత్కారమ్ముం గోరి మహాతపం బొనరించుచుండె. అయినను నా చతుర్ముఖుని డెందము నా మురారిం దగులక ముధా సుఖంబులయందే తగులువడసాగె. అదియెఱింగి యాచతుర్ముఖుండు నిరర్థక మనోరథుండయి కుందువడుచుండ నాతని కుందెల్ల బాపుచు నాకాశంబుననుండి యొకానొక యశరీరిణియగు వాణి యిట్లు పొడతెంచె "ఓయీ! ఆహరి దర్శనమ్మగువఱకు నీవశ్వమేధ సహస్రంబాహరింపుము. అట్లొనరింపకున్నచో భవతాపమ్ము

లెల్లనడంగించు చేతశ్శుద్ధి యెప్పటికిఁ బొడమనేరదు. అట్లు కాక హరిసాక్షాత్కార త్వరాతిశయమ్మునం దవిలియున్న నీ వశ్వమేధ సహస్ర విధాన కాలవిలంబము సహింపనేరవేని శీఘ్రోపాయంబు నొక్కటికలదు. తెల్పెద వినుము. "తుండీరమ్మను మండలమ్ము సర్వస్పృహణీయంబు కొండు పుడమిం గలదు. అందు సత్యవ్రతమ్మను క్షేత్రరాజమ్ము విరాజిల్లు. ఆ క్షేత్రరాజమ్మున కరిగి యశ్వమేధ మ్మొకండొనరింపుము. అయ్యది సహస్ర ముఖ ఫలప్రదం బగు."

అను నయ్యశరీరవాక్కు విని పరమానందతుందిల మానసుండగు పంకజాతభవుండు నమ్మేరుశృంగమ్ముం గదలి యా సత్యవ్రత క్షేత్ర మధిగమించి తత్రత్యమగు సత్యంతాశ్చర్య తపశ్చర్యాసక్త మునిమండలమ్మును కుండలి పరివృఢమండిత ప్రతీరంబగు ననంత సరోవరమ్ము నాలోకించుచు కుతూహల పరాయణుండై సూరెలంజూపట్టుచున్న పరమర్షులతో నిట్లు పల్కె.

"ఈ సరోవరమ్ము నాలోకింపుఁడు. ప్రకాశమాన [16]పద్మరాగదీప్తమును [17]రసాశ్రయత్వమ్మును మహితమ్మును

---

(16) పద్మరాగ పడగలయందలి మణులచేత, అని-ఆదిశేష పక్షము, పద్మ కమలములయొక్క రాగ=ఎఱ్ఱని కాంతిచేత-అని సరఃపక్షము, (17) రసా=భూమికి, ఆశ్రయత్వమ్మున=ఆధారముగుటచేతఅని శేషపక్షము, రస=ఉదకములకు, అని, సరఃపక్షము,

[18]సుఖసుప్తజనార్దనమ్మును [19]నచ్ఛరూపమ్మును, నైయా సరో వరంబు [20]సముచితానంత సమాఖ్యచే నొప్పారుచుండె" నన విని పరమఋషు లిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. [21]ఘనశోభ నాభిజాత నీరజాభ్యుదయయు, సమాకలితహంసయు, సర్వతో ముఖాఢ్యయు నై యీసరసి నీతనువు ననుకరించుచుండె. మఱియు నీఫణీంద్రసరసి తన పక్కఁడనముచే [22]నభిజాత

(18) సుఖసుప్త సుఖముగా శయనించియున్న జనార్దనము= విష్ణువుకలది, అని-శేషపక్షము, జనార్దనము=జనులనుబీడించు గ్రాహాది జలజంతువులుగలది, అని, సరఃపక్షము-(19)అచ్ఛ రూపమ్ము=నిర్మలశుభ్రరూపము గలది- ఉభయత్రతుల్యము- (20) (ఇట్లు అది శేష గుణములు కలిగియుండుటచేత) సముచిత=తగిన, అన్వర్థకమగు, అనంత, అనుపేరుచేత, అనంతుఁడనగా, శేషుఁడు, అనంతునిగుణములు కలిగిన దగుటచేత, అనంత అను నామమునం బరఁగుటయు క్తము- అనిభావము. (21) ఘన=సాంద్రమగు, శోభన_రమ్యమగు, అభిజాత=ఎల్లెడనావిర్భవించిన, నీరజ = పద్మములయొక్క, అభ్యుదయ అభివృద్ధిగలది, అని సరసీపక్షము, ఘనశోభ= మేఘకాంతిగల విష్ణునియొక్క, నాభిజాత=బొడ్డున నావిర్భవిం చిన, నీరజ=పద్మమువలన, అభ్యుదయ =ఆవిర్భావముగలది- అని, బ్రహ్మతనువుపక్షము.సమాకలిత = (పద్మములయందు విహరించుటకు) పొందింపఁబడిన, హంసలుకలది, అని, సరసీ పరము, (వాహనములగుటచేత బొందింపఁబడిన హంసలు

నీరాగతులగు మహామునుల నాకర్షించుచు [23]పాఠీన లాంఛన ముద మొదవించుచు, నచ్చరపువ్వుంబోఁడివలె విరాజిల్లుచుండె. ఇంతియగాక ఉత్ఫుల్ల కల్హార మకరంద ప్రసార భ్రమద్భృంగ ధ్వనిగుణిత [24]మజ్జన్మను జపయగు నీ భుజగధారేయ కాసారము భూలోకమును నతిపవిత్రమ్మొనరించుచు సర్వప్రజానీక సర్వసంతాపమ్ములం బ్రశమిల్లంజేయుచు దురంత దురిత

కలది, అని, బహ్మాతనువుపరము) సర్వతోముఖ=ఉదకముల చేత, ఆఢ్య=నిండినది అని,సరసీపరము, సర్వతః=నాల్గువైపులను, ముఖ=ఆననములుగలది, అని, బ్రహ్మాతనువుపరము, (22)అభిజాత=రమ్యమైన, నీర=ఉదకముకొఱకు, ఆగతులు= వచ్చినవారు, అని, సరసీపక్షము, అభిజాత=ఆవిర్భవించిన, నీరాగత=(నిర్ + రాగ తా) వైరాగ్యముగలవారు. అని అచ్చరపువ్వుబోఁడి పక్షము, లేక, అభిజాత=సత్కులప్రసూతులున్ను నీరాగ్రాగతులును, అని విశేషణోభయ పద కర్మధారయమైనన్గ్రహింపవచ్చును, (23)పాఠీన=మత్స్యము లాంఛన=చిహ్నముగా(ధ్వజముగా) గలవాఁడు, మన్మథుఁడు, ఆతనికి, ముదమువట్టిల్లఁజేయుచు,అనిఅప్సరగపక్షము, పాఠీన= మత్స్యము లనునట్టి, లాంఛన=చిహ్నములచేత, అని సరసీపరము-ని- "సహస్రదంష్ట్రః పాఠీనః" అనినిఘంటువు- (24) మజ్జత్=మునుఁగుచున్నవారియొక్క స్నానముచేయుచున్నవారియొక్క, మను=మంత్రములయొక్క, జప=జపము గలది (జపధ్వనిగలది.)

పరిహారమగుచు, ప్రభ సిల్లుచుండె. ఓహో! ఇది యెంత యబ్బురంబు. [25]పరమహంస పాదస్పర్శ ధన్య జలజాతమ్మయి శ్రితహంస బహూదకమ్మై యొప్పుచుండియు, మహాయతి స్ఫురణమ్మై నేఁడీ ఫణిరాజ సరస్సు మిగుల విచిత్ర

---

(25) కుటీచక, బహూదక, హంస, పరమహంస, అను చతుర్విధ యతివిశేషులలో, క్రమముగా, నొకరికన్న నొకరుత్కర్షము, గలవారు-అట్టి) పరమహంస = యతిశ్రేష్ఠుల యొక్క, పాదస్పర్శ = అడుగులు సోఁకుటచేత (పాదరజస్సు తగులుటచేత) ధన్య = కృతార్థులగు, సఫలజన్ములగు, జలజాత, (లడలకభేదము కలుగుటచేత) జడ = మందులయొక్క మూఘులయొక్క, జాత = సమూహముగలది, శ్రిత = ఆశ్రయింపఁబడిన, హంస = హంసలను యతివిశేషులును, బహూదక = బహూదకులను యతివిశేషులునుగలది, ఇట్టిది యయ్యు, మహాయతిస్ఫురణమ్మై = మహత్ = గొప్పది యగు, మిక్కిలియగు, అయతిస్ఫురణము = యతులయొక్క స్ఫురణము (దీప్తి) లేనిది-అని విరోధము. పరమ = మిక్కిలి శోభగల, హంస = సూర్యునియొక్క, పాద = కిరణముల యొక్క, స్పర్శ = స్పర్శచేత, ధన్య = ప్రకాశమానములగు, జలజాతము = పద్మములుగలది, అయి, శ్రిత = ఆశ్రయింపఁబడిన, హంస = హంసలను పక్షులుగల, (లేక, శ్రిత = ఆశ్రయించిన, పొందినఅనిగాని) బహూదకము,

మ్ముగాఁ దనరారుచుండె.'' ఇట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చు మునీంద్రుల గ్రమ్మర పరమేష్ఠి యిట్లు వల్కె.

"ఈ యనంత సరసి [26]సహస్రఫణ నిరంతరసాన్నిధ్య సిద్ధ శుద్ధ భావయు, స్వీయతట సముదిత్వర కేసర సహకార మందార కుంద పున్నాగ నాళికేర క్రముక ప్రముఖ నానావిధ భూరుహ భూసురవరిష్ఠ శాఖాహస్త గృహీత సుమబృంద [27]జుహూముఖ హూయమాన మరందమయ ఘృతధారా సిచ్యమాన నిర్మలోదక సంస్కారితావభృతేష్ట్యాచరణ ప్రకారయు నంతర్విహిత విహార వరుణాంతఃపురజన కరనిహిత మధుపూరిత కనక [28]చషక భ్రమావహమ్ములును, నభీష్ట లిప్సచే చిరతరమ్ముగ వారిపూరమ్మున దపమ్మొనరించు శతమఖుని చక్రధర ధ్యానావధాన సమయసంభృతానంద బాష్ప పూరిత నయన శంక నంకురింప జేయునవియు, నంతర్వాసి యగు నారాయణు నారాధించి తదభిషేకవారి వినయ భరమ్మున నౌకస్సారియే పరిపాతుకాములగు [29]నిత్య

బహు = అధికమైన, ఉదకము = జలముగలది, అయి ఒప్పుచున్నదియగు, మహత్ = గొప్పదియగు, ఆయతి = ఉత్తర కాలాభివృద్ధియొక్క, స్ఫురణ = దీప్తిగలదియునై, అని పరిహారము. (26) సహస్రఫణ = వేయిపడగలుగలవాఁడు, శేషుఁడు. (27) జుహూ = హోమముచేయుట కనువగు సాధనవిశేషము (స్రుక్కు)వాదికము) (28) చషక = పానపాత్రము (29) నిత్యసూరులు = యోగివిశేషులు,

సూరుల తత్తీర్థధారణదశానిశ్చల హాస్తపుటమ్ములను సంభావ
నమ్మున కాస్పదమ్ములు నగు సంభృత మధుభరిత వారి
రుహమ్ములచే కరంభితయు విహార సమయ విజృంభ
మాణ నిర్దయాలింగనోద్భూతమ్మగు [30]వరటల శ్రమమ్ము
నపనయింప సముత్సుకమ్ములయ్యు, బకవ్యజన వీజనమ్మున
మంద పవనమ్ము నుత్పాదించినను దదుపచిత తరంగాపనో
దన జాయమాన ప్రేయసీ సమాగమ ప్రత్యూహ విషాదము
నొందవలయు. అట్లుగాక మంద పవనమ్మునేని యుత్పాదింప
మేని సురతాయాసిత దయితతమా శ్రమాపనయనా కరణ
మ్మున నకృతార్థత ననుభవించు మఱియు, రత్యంతసమయ
మున దోలాయమాన మానసములగు [31]మానసౌకో
యువకులచే నభిశోభమానయు, మధ్యాహ్నమువఱకు సం
చారశ్రమచే [32]మధ్యేసలిలమ్మున నవతరించిన విద్యాధర
యువతుల చికుర నికురుంబమ్ముల యందు శైవాలజాల
భ్రమయు, సుందర మందహాస కమనీయాననమ్ములయందు
వికస్వర విమల కమల వ్యామోహమ్మును, కించిచ్చంచలతా
పాత్రమ్ములగు నేత్రములయందు [33]చంచూర్యమాణ

---

(30) వరటలు= ఆడుహంసలు. (31) మానసౌకో యువకులు = కొదమహంసలు (32) మధ్యే సలిలము, ఉదకమధ్యము (సలిలస్య, మధ్యే, మధ్యే సలిలం- అని విగ్రహము) (33) చంచూర్యమాణ = మిక్కిలిగంతు లిడుచున్న, క్రేళ్ళుఉరుకుచున్న - (పునః, భృశంవా, చరక్,

పృథుల శఫరీ విభ్రమయు, మరంద సఖమ్ములగు శ్రవణ సుఖ రుచిర వచనరచనలయందు మదకల మరాళ గళ త్కల కలతా విభ్రాంతియు, ముక్తకంచుళికమ్ములు పరస్పర విభాగా నభిజ్ఞమ్ములు నగు ఘన స్తన కనక కలశమ్ములయందు గాఢాలింగన సుఖిత రథాంగ మిథునత్వభ్రాంతియు, మణి మేఖలా కలాపమ్ములందు సన్నిహిత ఫణిపతి సవిధ వర్తి పన్నగవర భ్రాంతియు, గంభీర నాభీబిలమ్ములయందు మనోహరావర్త బుద్ధియు, నంకురించుటంజేసి యనధిగత కుసుమ శర వికారులయి నిరంతర చిరంతనపురుష నిదిధ్యాసనులగు బద్ధాసన తాపసజనులచే నధ్యాసిత తటప్రదేశయు, [34]సార

చంచూర్యమాణ - అని - విగ్రహము) (34) సార సహిత యయ్యు=సారముతో గూడినదయ్యును, విసారసహిత = సార సహితకానిది, అని విరోధము, సారస= పద్మము లకు, హిత = హితమైనదియు, అభివృద్ధి నిచ్చునదియు, విసార=మత్స్యములతో సహిత=కూడినదియును, అనిపరి హారము—(వి. విసారశ్శకులీచ, అని, యమరము) (35) కూర్మితాసముపగతియయ్యు-ఊర్మితా సముపగత (తరంగములతోఁగూడినది) కానిదయినను, సూర్మితాసము పగత=చక్కని తరంగములతోఁ గూడినది అనివిరోధము. కూర్మితా=కూర్మములు, తాఁబేళ్ళుకలుగుటతోఁ గూడినది యును-అనిపరిహారము, (కూర్మాః. అస్యాం సంతీతి, కూర్మిణీ) తస్యాఃభావం, కూర్మితాం, సముపగతా-అనివిగ్రహము,

సహితయయ్యు విసార సహితయు, [35]కూర్మితా సముపగత యయ్యు సూర్మితా సముపగతయు [36]బహులాప యయ్యు నపాపయు [37]మరాళీ భాసమానయయ్యు నమరాళీభాస మానయు నయి నేత్రమ్ముల కమందానందమ్ము నొదవించు చున్నది.'' అనిపలికిమఱియునబ్బురమ్ముతో ''నిందవగాహనమ్మున నకృత్యకారులయ్యు విశుద్ధులగుచున్నారు [38]శుభకర హాటక విరాజిత శతపత్రారోహులయ్యు నీహంసలు విహిత ఘణి కాసారావగాహులై శుద్ధులై యశేషదర్శనీయు లగు చున్నారు.'' అని ప్రశంసించుచుం జతుర్ముఖుండా యనంత

---

(36) బహుళాప=మిక్కిలి యుదకముగలది యయ్యును అపాప=అపగతోదక, ఉదకములులేనిది–విరో, అపాప=పాప ములను బోఁగొట్టునదియు–పరి– (37) మరాళీ=ఆడుహంస లచేత, భాసమానయైనను అట్టిదికానిది అని– విరో–అమర=దేవతలయొక్క, ఆళీ=పంక్తిచే, అని–పరి. (38) శుభకర=శుభప్రదమగు, హాటక=బంగా రముచేత, విరాజిత=ప్రకాశింపఁజేయఁబడిన, శత=అనేకము లైన, పత్ర=వాహనములను, ఆరోహులు=అధిష్ఠించువారు, హంసలు=యతివిశేషులు– (యతులు వాహనములనెక్కుట అకార్యకరణమనియర్థము) శుభ=రమ్య మైన, కరహాటక=శిఫలచేత, తామరదుంపలచేత, శతపత్ర= కుశేశయములను, హంసలు=పక్షివిశేషములు, మరాళ ములు–అని వాస్తవార్థము.

సరోవర సమీపమ్మున విరాజిల్లు కరిగిరిని విలోకించి హర్ష మ్మున మహర్షులతో నిట్లుపల్కె.

"ఓ మహర్షులారా! చూడుఁడు! ఈ క్షేత్రమాహాత్మ్యమ్మునం జేసి విరోధులకును నవిరోధమ్మెంత యబ్బురమ్ముగా గానవచ్చుచున్నదో! అంతికమ్మున[39] "దంతి భూభృత్తు విరాజిల్లు చుండె. అయినను, ఈ పుష్కరిణి నిరాబాధ [40]పుష్కర యయ్యె. మత్త వారణ మదమాద్య దళినీ గీత హర్షితమ్మయి త త్కర్ణవ్యజనా నిలమ్ముచే సుఖితమ్మయి యీ మృగరాజు సూరెలం జరించు చమరీ ప్రసారిత చామరములచే నాహ్లాదించుచు నీ గిరిపీఠ మ్మధివసించు చున్నది. ఈ హస్తిగిరి ప్రస్థమ్మునుండి అధస్స్థల ప్రస్తరమ్ముల యందు బడుచున్న నిర్ఝరమ్ముల శీకరమ్ములు శిలలపై బడి పై కెగసి శాఖాగ్రమ్ముల పయింబడ వానిచేఁ బ్రోక్షితమ్ములై పూతమ్ములగు పుష్పమ్ములను పటువులగు మహర్షి వటువులు సురార్చనకై యాస్థతో గ్రహించుచున్నారు. ఈహస్తిభూభృత్తు మిక్కిలి యత్యద్భుతమ్ము గూర్చుచున్నది. [41]నవపుష్యరాగ విశ్రుతులకును సంపాదిత దాంత దీప్తియగు

---

(39) దంతిభూభృత్తు = గజరాజు (కరిగిరి అని వాస్తవార్థము)
(40) పుష్కర = పద్మములు, (41) నవపుష్యరాగ = నూతనమైన పుష్యరాగమణులని, విశ్రుతులకును = ప్రసిద్ధికెక్కిన వానికిని (పుష్యరాగ మణులకును) సంపాదిత = ఆవిర్భావింపఁజేయఁబడిన, దాంత - జితేంద్రియులయొక్క దీప్తిగల,

దీని మూర్ధమ్ము నధిరోహించినంతనే[42] ముక్తాగ్రగణ్యత్వమ్ము
గల్గుచుండెను- ఇయ్యది [43] యగమయ్యు సంజ్ఞచే నాగమై

---

(42) ముక్తా గ్రగణ్యత్వము = ముక్తా మణులలో, మౌక్తికములలో, శ్రేష్ఠత్వము- (పుష్యరాగములకు ముక్తామణిత్వముగల్గుట- అద్భుతావహము-చిత్రమనుట) వపుషి, అరాగా నభవంతీతి, న, వపుష్యరాగాః=మిక్కిలిశారీరక రాగముగలవారు (వపుషి + అరాగా, వపుష్యరాగా అను-చోట, అలుక్సమాసముగా, గ్రహింపవలయును) అట్లుప్రసిద్ధులగు వారికిని, శరీరాభిమానయుక్తులకును, సంపాదింపఁబడిన, దాంత=వరదదేవునియొక్క-దీప్తికలదియగు, ఈకరిగిరిశిఖరము నొందినంతనే, ముక్తులలో నగ్రేసరత్వముగల్గుచున్నది- ఈ కరిగిరిశరీరాభిమానులకును ముక్తినిచ్చుచున్నది అనివాస్తవార్థము- (నవ=నూతనమైన, పుష్య=కలియుగకృత్యములందు, అనగా, నధర్మప్రవృత్తియందు, రాగ=ఆసక్తిగలవారల నియు నర్థముగ్రహింపవచ్చును- (ఈగజరాజు మిక్కిలి యద్భుతమైనది, సంపాదింపబడిన దంతములయొక్క-దీప్తిగల యీ గజరాజు శిరస్సు నొందినంతనే, పుష్యరాగమణులు ముక్తామణులగు చున్నవనియు నప్రకృతార్థముతోఁచుచున్నది.) (43) అగమయ్యు, పేరుచేత, అగముకానిది (నాగము) అనివిరోధము-అగమున్ను. నాగము, అని (కరిగిరి యని) పేరునొందినది అని, పరిహారము.

ప్రసిద్ధికెక్కి [44] నాగమయ్యు నమదాహ్లాదియై [45] నమ
దాహ్లాదియయ్యు మదాహ్లాదియై యత్యద్భుతము గొల్పు
చున్నది. మఱియు, [46]సత్యవ్రతాఖ్యాతమై భృగుద్రుమాఘ
శాతాతప యుతమై, మణిమరీచి విరాజితమై, వ్యాఘ్రపాద
మృదితమై శుకగీతరమ్యమై, పరమ హార్ది ద్విజమణి వరాశ్రి
తమై, యి య్యద్రి మిక్కిలి శోభిల్లుచుండె. మఱియుం బరి
కించి సాంద్ర గిరిమల్లికా కుసుమముక్తా ముక్త మస్తకమై
సమీపగత పతత్రి చల త్వక్ కర్ణమై, సమధిగత లోధ్ర
స్థాణు దంతమై, నిర్ఝర స్ఫురద్దానమై, యీ మహీధరమ్ము
నిక్కమ్ముగా కరటి రూపమ్మున నొప్పారుచుండె. ఇట్లమ్మతం
గజాహార్యమ్ము నుతించుచు ననంత సరస్తీరమ్మున నచ్యుతా
భితుష్టికి నా నలువ తురంగ మేధ మ్మొనరింపనభిలషించి,

---

(44) నాగమయ్యు=గజమైనను, మదముచే నాహ్లాదముగలది
కానిది(నమదాహ్లాది)అని, విరో-నమత్=నమస్కరించుచున్న
వారికి ఆహ్లాదమునిచ్చునది- అని - పరి - (45)మదాహ్లాదికాని
దయ్యు, మగాహ్లాది, అని- విరో-నమస్కరించువారికాహ్లాది
యును, మత్=నాకు, ఆహ్లాదియు-అని-పరి- (46) సత్యవ్రత,
భృగు, శాతాతప, మరీచి, వ్యాఘ్రపాద, శుక, అని ముద్రా
లంకార రీతిచే, మహర్షి నామములుకొన్ని కూర్పంబడినవి-

[47] "అయజ్ఞ ఏష యో సామా" అనునామ్నాయార్థమ్మున నాదరమ్మునం బోలె న య్యజ్ఞసూతి[48] సామ జాభిఖ్యాధర దేశమ్మున యజ్ఞమ్మొనరింప సమకట్టె. పిమ్మట పావనమ్మగు సావన శాల నిర్మింప స్రష్ట త్వష్టను నియమించి "యీ హస్తిభూధరమ్ము నుత్తర వేదిగా నొనర్చి శుభమ్మగు

---

(47) యః=ఏప్రదేశము, అసామా=సామ వేదశూన్యమైనదో, ఏషః=ఈప్రదేశము, అయజ్ఞ=మొనరింప నర్హమైనది కాదు, సామ వేదవాక్యం లేనిచోటున యజ్ఞము చేయదగదు-మఱియు, యః=ఏయజ్ఞము, అసామా=సామ వేదవాగ్రహితమగునో, ఏషః=ఈయజ్ఞము, అయజ్ఞః=యజ్ఞమే కాదు- (అయజ్ఞ అనుదాని, నఞ్ నకు, ఇక్కడ, "అపశవోవా అన్యేగో అశ్వేభ్యః" మున్నగుచోటులందువలెనే-అనగా, గోవుల కన్నను అశ్వములకన్నను ఇతరములు అపశువులు, మున్నగు స్థలములందువలెనే- స్వ సమభి వ్యాహృతపదార్థాప్రాశస్త్యార్థ బోధకత్వమెఱుంగునది, స్వ = తనలో, (అనగా) నఞ్తో సమభివ్యాహృత =కూర్చిపలుకఁబడిన, పదార్థ=వస్తువుయొక్క అప్రాశస్త్యార్థము, పరిష్కృతమున, అయజ్ఞ, అనునప్పుడు, నఞ్తోఁగూర్చి పలుకఁబడినది, (యజ్ఞ,) అనునది, కనుక, ఈయజ్ఞపదార్థముయొక్క, అప్రాశస్త్యమును నఞ్ బోధించును, అనగా, అప్రశస్తయజ్ఞము అని తేలినది- సామవాక్యం లేని యజ్ఞమప్రశస్తమనిభావము- (48) సామజ=సామ వేద

మఖశాల నిర్మింపుము. మఱియు నగ రమ్యంబగు స్ఫారమణి హార్మ్య రమ్య విశాల విరాజమాన మనోహర నగరము నిర్మింపుము.'' అనియు నానతిచ్చె.

తరువాత నా నలువయానతి శిరసావహించి సావధాన మనస్కుండై యాత్వష్ట (స్రష్ట) మానసమ్ము మహానందమ్మునం దేల నభిరామమ్మగు కుంభిభూధరమ్ము చతురస్రమ్ముగా నొనరించి తన్నికటమ్మున రామచంద్ర సంతతివలె [49]విస్తీర్ణ ప్రాగ్వంశయు, జనకసభవోలె విరాజమాన[50] సాధూ

మందుఁబుట్టిన, సామవేదాంతర్ఖ్యాతములగు, వాక్కుల యొక్క అభిఖ్యా = శోభను ధర = ధరించిన ప్రదేశమందు అనియును, సామజ = గజములయొక్క, అభిఖ్యా = నామముతోఁగూడిన, ధర = పర్వతముయొక్క ప్రదేశమందు, కరిగిరియందు, ననియును నర్థద్వయమున కభేదము- (ని-అభిఖ్యానామశోభయోః-) (49) విస్తీర్ణ=విశాలమైన, పెంపువడసిన, ప్రాగ్వంశః = పూర్వవంశము (సూర్యవంశము) గలది- (సంతతిపరము) ప్రాగ్వంశమను యజ్ఞీయగృహవిశేషముగలది. (అని అశ్వమేధశాలాపరము) (50) సాధు= సజ్జనులయొక్క, ఉత్కరః=సమూహముగలది, (అని జనకసభాపరము) సాధు=యోగ్యమైన, పవిత్రమైన, ఉత్కరః= ఉత్కరమను యజ్ఞీయశాలావిశేషముగలది (అని అశ్వమేధ

త్కారయు, విద్వద్విభుభవనమువలె [51]సత్సదో విరాజమాన యు, సుమతి నగరమువలె [52]విశాలయు నగు నశ్వమేధశాల నచిరమ్మున వినిర్మించి యాశ్చర్యకర నానాప్రకార విచిత్ర సన్నివేశ విశిష్టమగు కాంచీనామకమ్మగు నగరమ్ము సురపురీ గర్వమ్ము నవలం ద్రోయునట్లు నిర్మించె.

పదంపడి కిన్నర గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య విద్యాధరాది సహితులై యప్సరో నికురుంబమ్ముతో దేవాసురు లా ద్రుహి ణుని యజ్ఞమ్ము సందర్శింపం గుతూహలమ్మున వచ్చి స్వాస్వో చిత రమ్యసదనమ్ముల నలంకరించిరి. ఆ చతుర్ముఖుని పూర్ష మ్మునకు విశ్వకర్మ నిర్మితంబైన యా కాంచీనగరమ్ము వర్ణిం చుపట్ల నతిశయోక్తి లేశమ్మేని భాసిల్లదు. కావున నందలి విశే షమ్ము వినుము.

శాలాపరము) (51)సత్ = సజ్జనులయొక్క, సదః = సంఘ ముచేత, అని (విద్వద్విభుభవనపక్షము) సత్ = యోగ్యమైన, సదః = సదస్సనుపేరుగల శాలావిశేషముచేత, (అని అశ్వ మేధశాలాపక్షము) (52) విశాలాయనుపేరుగలది (అని సుమతినగరపరము) విశాల = విస్తీర్ణమైనది (అని అశ్వమేధ శాలాపరము.) (53) సత్ = సజ్జనులయొక్క, వసు = ధనము యొక్క, చౌర్య = దొంగిలించుటయందు (అనియు) సత్ = నక్షత్రములయొక్క, వసు = కిరణములయొక్క, చౌర్య = హరిం

అచటి గోపురాగ్రమ్ముల విరాజిల్లు కనక కలశమస్తక ఘటిత గారుత్మత కిరణమ్ములను పచ్చిక యనెడి భ్రాంతిచే గ్రహింప నభిలషించియు చంద్రమండల కురంగమ్మచ్చటి చిత్రసింహమ్ములం జూచి భయమ్మున బయలు వెడలదయ్యె. ఆకసమ్ము నంటు నా నగరప్రాసాద వాతాయనమ్ములయందు విరాజిల్లు రమణీమణీ ముఖమ్ములనెడి, జంద్రుని, నాలోకించి యంబరాంగణమ్మున సందేహాన్దోలాయిత చిత్తవృత్తుఁడై యాటపాటలచేతను, చిత్రధనుర్ధరుల చాపమ్ములకు భీతిల్లు సారంగమ్ములచేతను, భేదంబెఱింగి స్వర్భానుండు శీతకిరణుఁ బట్టి గ్రసింపఁజొచ్చె. సహస్రనయనుని సభయం దత్యంత నాట్యప్రచారమ్ముల స్వర్గ వారాంగనలకు పొడముచున్న స్వేదవారి యచ్చటి మాణిక్య హర్మ్యకోటి నిబద్ధ పతాకా పట పటలీ తాండవమ్ముల ఖండితమ్మగుచుండె. అచటి యా రామ సహకారమ్ములు వారిదానోపకారమ్ము స్మరించి యా కసమ్మున విద్యుత్తన్వంగులతో విహరించు మేఘయువకులకు కిసాలయ విసరమ్ముచే ననల్ప తల్పమ్ములం గల్పించుచుండె. రేయి [53] సద్వసు చౌర్య క్షమకరుఁడై సదా [54] కళంకియై [55] కుశేశయ దుఃఖప్రదుఁడై [56] దోషాకరుఁడయ్యును ప్రతి

చుటయందు (అనియు) అర్థద్వయాభేదము (54) కళంకి = దోషముగలవాడు, లాంఛనముగలవాడు (అనియును) (55) కుశేశయ=దర్భలయందు శయనించువారు, అనఁగా, వ్రతి విశేషులు, అట్టివారికి, దుఃఖప్రదుఁడు, కుశేశయ=శతపత్రములకు, పద్మములకు, దుఃఖప్రదుఁడు (అనియును, (56) దోష=

బింబ చ్ఛలమ్మున పవిత్రతకు తత్పుణ్యసర స్స్నాతుండై శుచిత్వమునొంది [57] విబుధాస్వాదార్హ పాదామృతుండై విరాజిల్లుచుండె.

పాపములకు, ఆకరుఁడు, స్థానమైనవాఁడు, దోషా=రాత్రిని, కర=చేయువాఁడు, (లేక) దోషా=రాత్రియందు, కర=కిరణములు గలవాఁడు, (అనియును) అర్థద్వయాభేదము-)భం నక్షత్రం, తారకం, సత్॥ అని విశ్వప్రకాశ-ని-వసుర్మయూఖాగ్నిధనాధిపేషు॥ అని, విశ్వని, బలిహస్తాంశవః కరాః॥ అని అమర-ని-కళంకో 20 కాపవాదయోః॥ అని అమర, ని.

(57) విబుధ=విద్వాంసులయొక్క, ఆస్వాద=పానమునకు, అర్హా=తగినట్టి, పాద=చరణములయొక్కఁ అమృత=ఉదకము, తీర్థము, గలవాఁడై, విద్వాంసులు త్రాగుటకు తగిన పవిత్రతతో నొప్పారుచున్న పాదతీర్థముగలవాఁడై, (అనియును) విబుధ=దేవతలయొక్క, ఆస్వాద=అనుభవమునకు, అర్హా=అర్హతగల, పాద=కిరణములయొక్క, అమృత=సుధగలవాఁడు-(అనియును) అర్థద్వయాభేదము, (58) పుష్పబాణ=మన్మథునియొక్క, రణకళా=కేళియందు, విహారమునందు, యోద్ధుం, అర్హాః, యోధ్యాః= యుద్ధము జేయఁదగినవారు, మన్మథ విహారమందు, ప్రౌఢలు,

మఱియును [58] బువ్వబాణ రణ కళా యోధ్యులగుచు [59] మాయా వలంబనలయి, వెఱంగుపాటు గూర్చుచు, నాట పాటల పాటవముచే, మిండగాం(డ్ర డెందంబులు సూఱగొను చు, మధురా ధరబింబంబుల, సాటిమీఱి, సొబగులీను కాంచీ మణి కలాపంబుల నీటు, రిచ్చపాటు నాటుకొనం జేయు, వలరు విలుకాని పంతమ్ము మంతుకెక్క, నొయ్యారంబుల మను చుచు, [60] నాకాశీభవ ద్వలగ్నలయి, వలంతుల వంతులై, వలవంతలం దెలుప, నెల్లర నుల్లంబులం బరమానందంబు వెల్లిగొన నోలలాడించుచుఁ, ద ద్వారకాంత లెంతయు నుల్ల సిల్లుచుందురు. తియ్యనీటితో నిండిన స్థూలఫలంబుల మెండు కొని, కన్నులపండువగు నచ్చటి తుంగ లాంగల తరుమండం బు, దళంబుగా, దళంబుల, నల్లిబిల్లిగొని, యెండఁబడకుండ, బెడంగయి, మింటి బాటసారుల కలయిక, దొలంగఁ (ద్రోవ, నెలకొల్పిన, యచ్ఛోద కుంభమ్ముల నిమ్మగు, పున్నెంపు చలి వెందలవోలె నొప్పారి మెప్పుగాంచుచుండు.

---

(59)మాయ . వంచనకు, ఆలంబనలు = ఆధారమైనవారు. విటాకర్షణనిపుణులు, (60) ఆకాశీభవత్ = ఆకాశమై యాచరించుచున్న, అనఁగా, వతిసూక్ష్మములైన, వలగ్న = నడుములు, కౌనులు, క ల వా రు, తత్ = ఆపట్టణమునందలి,

ఏవంగుణవిశిష్టమ్మయి, గరిష్ఠమగు, నీ నగరీ లలామం బునఁ జతుర్ముఖుండు, చతురుండయి, కరిగిరి పరివృఢ మ్మొత్తర వేదికగా, న త్తమిల్లు పవిత్రంపు టశ్వమేధశాల, నలంక రించి కలంత డిందువడి, నిండుమనంబున జన్నంబొనర్ప దల పెట్టె. అట్టియెడ న వ్విరించి హయమేధమ్ము నిరీక్షింప నరు దెంచి, పురందరాది బృందారకేంద్ర బృదంబులును, విశ్వా వసు ప్రముఖ గంధర్వరాజ సందోహమ్ములును, విరోచన ప్రభృత్యసురవల్లభ సమూహమ్ములును మాణిభద్ర ప్రముఖ యక్షాధ్యక్ష పక్షంబులును, వసిష్ఠప్రష్ఠులగు, మునివరిష్ఠులును రంభోర్వశ్యాద్యప్సరో నికురుంబమ్ములును, జనకాది జగతీ పతి ప్రకాండులును, మఱియుం బెక్కు తెగల మనుజ నికరం బులును, నిండుకొన, మిక్కిలి నిరివి నెఱసి యొప్పు మీఱిన దయ్యు, నక్కజంబుగా నక్కాంచి నగరీ లలామమ్ము గ్రిక్కి ఱిసి, వెడల నెడలేక యుండె.

పిమ్మట జన్నంపు బరికరంబు లెల్ల సమకూర్చుకొని, ఋత్విజు లెల్లరుం జనుదెంచి, సర్వసన్నద్ధులై యుండఁగా, ననుపమాన వర్ధమాన మహోత్సాహమ్మునం జతుర్ముఖుండు మిక్కుటంపు బూనికం దవిలి హయమేధ మహాధ్వరంబొనర్ప సమకట్టియుండు నట్టియెడ శ్రౌతవిధు లెల్ల నెఱుంగువార

వారకాంతలు= వేశ్యాస్త్రీలు,(ఇక్కడ,అయోధ్యా,మాయా, మధుర, కాంచి, కాశి, అవంతి, ద్వారక, అని పుణ్య

లలో మిక్కిలి యారితేలిన ప్రోడయగు, దివస్పతి యొజ్జ, బృహస్పతి, తన ధిషణత్వంబు, బయలుపడ నా నలువం గూర్చి "ఓ సుర జ్యేష్ఠా! సర్వ జగత్స్రష్టా! నీకు ధర్మపత్ని యగు వాగ్దేవిం దొలంగి, నీవు సేయంబూనియున్న యాజన్నమ్ము, రాత్రులయందు దీపికలేని దేవోత్సవమ్ము కై వడిం బ్రవర్తిల్లును" అని వక్కాణించె.

అంత నా బృహస్పతి వాక్యంబులు విని వాగ్దేవిం దోడ్తెరం బరమేష్ఠి, గుణ గరిష్ఠుండగు వసిష్ఠునితో "తొల్లి యొకానొక కారణంబునం జేసి, సరస్వతి నాయెడం గుపితయై సరస్వతీనదిం గలిసి యుండె. నీవచ్చటి కేగి యామెం దోడి తెమ్ము" అని నుడివె. అంత నా నలువ యానతి నొదలం బూని వసిష్ఠుండు సరస్వతీ తరంగిణీ ప్రతీరంబు నొంది సాష్టాంగదండ ప్రణామమ్ముం జేసి, వాగ్దేవిం గూర్చి యిట్లు పలికె.

"ఎల్లరకుంబూజనీయవై విరాజిల్లునోయంబా! వాగ్దేవీ! నీపాదారవిందమ్ములకు మిక్కిలి మహానందమ్ముతో వందనమ్ములొనర్చుచుంటిని, నీ చరణసరోరుహమ్ములు తలంచు వారలకు సైతము, మరంద ధార లొలుకు, మధుర వాగ్గుంభనంబులబ్బురంబుగాం బ్రబ్బంజేయు చున్నవి. ఓ జననీ చతురాననుని యానన చంద్ర చంద్రిక వగు, నిన్నుం గొలువం జతురులగు

పట్టణనామములు ముద్రాలంకారరీతితోం గూర్పు విశేషమె యుంగునది.

కవిశేఖర చకోర పుంగవు లెల్లరు, నుల్ల బు బున్మలికమ్ము
లెల్లఁ గ్రోలంగి చల్లవడి, వాఙ్మయామృతంపు బెల్లున నుల్ల
సిల్లుచుండుదురు. ఓ సురజ్యేష్ఠుని మేల్మిపట్టంపుదేవీ !, నీ
వెల్లప్పుడును, కవిరాజ హర్యక్షుల రసనా, రంగమ్మున,
మధుర నృత్యంబు నొనర్చు చుందువు, మధురోక్తు లను
నెపంబున, నిచ్చలు నిచ్చట, నచ్చెరువుగా మ్రోయు రత
నంపు టందియల యులివు పోలు పద్దానిం దార్కాణించు
చుండును.

ఎంత ధనవంతులయ్యును, ఎన్ని జన్నమ్ము లెన్నంగ
లేని తెన్నున, నెన్ని జన్మంబుల, నొనర్చిన వారలయ్యును,
అన్నిట నెల్లరం బెద్దలై దద్దయు నుల్లసిల్లు వారలయ్యును,
నెన్నియేని మేల్మి నెఱయఁ జేయు మిక్కుటంపు బనులొన
ర్చుచు, నెల్లరకుం దోడునీడలై కూడిమాడి, యబ్బురంపు
ఠీవి నీవి నెఱపి, నిరుపమాన కీర్తి స్ఫూర్తి మెఱయుచుండు
వారలయ్యును, నో ద్రుహిణగృహిణీ?, నీ కటాక్ష వీక్షణ
మ్మున కొక్కింత, వెలిఁబోవు వారలైనచో, నా మహోన్నత
గుణమ్ము లెల్ల వమ్మయి, పేరోలగమ్ముల. నెందును
బొగడ్త వడయ నేరరు. ఓ భగవతీ ? సరస్వతీ ? నీకును,
శ్రీదేవికిని, సమతయు. నసమతయు, మాకుం బొడకట్టు

చున్నయది. నిన్నును సిరిని, నాశ్రయించు నిపుఁడు, [61] సువర్ణవిరాజి యగుచున్నాఁడు, మఱియు నచ్చెరువొప్ప సిరికూర్మి నొందియు, నీ కూర్మిం జెందకయు, [62]సమి దున్నీచ మూకత నొందుచున్నాఁడు.

ఓ యాశ్రిత మనోరథ ఘటనా మహాపాటవ విశారదా ? శారదేందు పారద నీరద ధవళాంగి ? శారదా దేవీ ? రాజసేవ్యచరణారుణా రవిందా ? [63]నీ వరాజసేద్ధ

---

(61) సు=యోగ్యమైన, దోషరహితములైన, వర్ణ=అక్షరములుగల వాక్కులచే, పవిత్రవాక్కులచేత, అని సరస్వతీపరము, సువర్ణ=బంగారముచేత, ధనసంపదచేత, అని లక్ష్మీపరము- (ఇట్లు సమత్వము) సిరికూర్మినొందినవారు = లక్ష్మీసేవకులు. (62) సమిత్ = యుద్ధములయందు, ఉన్నీ=ఉచ్చస్థితిని పొందునట్టి, (లేక) పొందించునట్టి (ఉన్నయతీతి, ఉన్నీః, అని-వి) చమూకత = సేనలు కలుగుటను, జయవిరాజి సేనాసమృద్ధ రాజ్య విశిష్టత్వమును, అనియును, సరస్వతి కూర్మినొందనివారు, సరస్వతిని సేవించనివారు, సమితి=సభలలో ఉత్=ఉద్గతమైన, ఆవిర్భవించిన, నీచ=నీచమైన, హేయమైన మూకత=మూకత్వము, మాటలాడనేఱకపోవుటను, మూర్ఖత్వమును- అని, అసమత్వము. (63) నీవు, అరాజస=రజోగుణవికార రహితులయొక్క, ఇద్ధమగు=దీప్తమగు, (లేక) రజోగుణవికార రహితమై, యిద్ధమగు (అని

మగు ముని బృందారకుల డెందమ్ములందు విరాజిల్లుచుండు దువు. మఱియు [64]నో సరస్వతీమహాదేవీ ! నిన్నాశ్రయింపని వాఁడు విచిత్రమ్ముగా, [65]ససీరసత్త్వుండగు చున్నాఁడు. మఱియు నెల్లెడ[66]భంగమ్ము నొందుచున్నాఁడు, నిన్నా

గాని). (64) ఓ నదీరూపముతోనున్న సరస్వతీ, (65) ససీర=సీటితోఁగూడిన, సత్వ=జంతువు, (లేక) నీరం, నీద తీతి, నీరసత్, నీరసతః, భావ, నీరసత్త్వం, నీరసత్త్వేన, సహావర్తత ఇతి, ససీరసత్త్వః = నీటినిపొందియుండుటతోఁ గూడినవాఁడు, (నీటియందుండువాఁడు,) నదిని ఆశ్రయింపని వాఁడు, నీటియందుండువాఁడగుట, (నీటిజంతువగుటయు,) విరోధము, నిర్గతః, రసః, యస్యసః, నీరసః, నీరసస్యభావః, నీరసత్త్వం, నీరసత్త్వేన సహావర్తత ఇతి, ససీరసత్త్వః = రసికత్వములేనివాఁడు, ఓసరస్వతీదేవీ, నిన్నాశ్రయింపని వాఁడు, విద్యారహితుఁడై, రసికత్వములేని మూర్ఖుఁడగు చున్నాఁడు. అని పరిహారము (సత్వ=జంతువు, అను నప్పుడున్ను-సూ="అనచిచ" అనుదానిచేత తకారద్వయ రూపమున్ను ఘటిల్లును.) (66) భంగము=తరంగము, నదినాశ్రయింపనివాఁడు, తరంగసంబంధము నొందుట - విరోధము. భంగము=అవమానము, ఓసరస్వతీ నిన్నాశ్రయింపనివాఁడు, ఎల్లెడ నవమానమునొందును అని- పరిహారము (వాస్త

శ్రయించిన వాఁడన్ననో, [67]సనీర సత్త్వమ్మును, భంగ యోగమ్ము నొందకుండును.

ఓవాగ్దేవీ ? వసంతలక్ష్మివోలె, నీవు [68]కాననములందు విహరింతువు, స్వప్రసాద యోగోదిత మరందమ్ములచే విరాజిల్లు సుమనో బృందమ్ము లంబెంపు గూర్తువు.

వార్థము) (67) ఓసరస్వతీనదీ, నిన్నాశ్రయించినవాఁడు, సనీరసత్త్వమును=నీటినిపొందినవాడగుటను, తరంగ యోగమును, పొందకుండును. అని విరోధము, ఓసరస్వతీమహాదేవీ, నిన్నాశ్రయించినవాఁడు, అరసికత్వమును, సభలలో నవమానమును, నెన్నఁడును, బొందనివాఁడగును- అని పరిహారము (వాస్తవార్థము) (68) కాననములందు=అరణ్య వృక్షములయందు, స్వ=స్వకీయమైన, ప్రసాద=నైర్మల్యము యొక్క-వ్యాప్తి (నిర్మలత్వము) చేత, (లేక) ప్రకృష్టమగు నావిర్భావముచేత, ఉదిత=పుట్టిన, మరందమ్ములచేత=పుష్ప రసమ్ములచేత, సుమనః=పుష్పములయొక్క, అని, వసంత లక్ష్మిపక్షము, కాననములందు, క=బ్రహ్మయొక్క, అన నములందు=ముఖములందు, స్వ=స్వకీయమైన, ప్రసాద= అనుగ్రహముచేత, (ఆవిర్భవించిన) ఉదిత, మరంద = మక రందమువంటి, వాక్కులచే, మధురవాక్కులచేత, సుమనః= విద్వాంసులయొక్క, అని, సరస్వతీదేవీ పరము.

[69] పాదమునం జూచువాఁడయ్యును, కన్నున వినువాఁడయ్యును, పుట్టం బుట్టువాఁడయ్యును, దీవిం బొడమువాఁడయ్యును నీ యనుగ్రహ పాత్రత్వమ్ము నొందుటచేతనే, విశాల యశః కౌశేయమ్ముచే, దిగ్వనితా మతల్లుల నలంకరించి మిక్కిలి విరాజిల్లు చున్నారు.

నీ దయా విలోకనా కలితుఁడు, మూక యయ్యును, వివేకియై వ్యాకరణ మాకలించు చున్నాఁడు, వక్రుఁడయ్యును, తర్క కర్కశ రణ ధిక్కరణ వాక్ప్రకాండ ప్రకల్పుఁడయి, [70] హరి తల్పవర కల్పుఁ డగుచున్నాఁడు, ఓ ప్రాణి హిత కారిణీ ? సువేణీ ? మధురవాణీ ? నలువ యనుంగురాణీ ? వాణీ ! పాణి నొదలం గీలించి, నీకుఁ బ్రణామశ్రేణి నర్పించు చున్నాఁడను.

---

(69) పాదమునంజూచువాఁడు = అక్షపాదుఁడు, పాదమునందు, కన్నుగలవాఁడు, గౌతమమహాముని (తర్కశాస్త్రకర్త) కన్నున వినువాఁడు = కన్నులచేతవినువాఁడు, చక్షుశ్శ్రవస్కుఁడు ఆదిశేషుఁడు (వ్యాకరణ మహాభాష్యకర్త) పుట్టయందుఁ బుట్టినవాఁడు, వాల్మీకిమహాముని, (శ్రీమద్రామాయణకర్త) దీవిం బొడమువాఁడు, కృష్ణద్వైపాయన వేదవ్యాసమహాముని (అష్టాదశపురాణ, వేదవిభాగ, వేదాంత సూత్రాదికర్త)

(70) హరితల్ప = ఆదిశేషుఁడు, పతంజలి—

ఓ చతురానన సుదతీ! ధుతవాతిస్నై, నీకు, మాని తమ్ములగు నుతిశత ప్రతతు లతిభక్తి నతులమ్ములు ప్రతి పదమ్ము నర్పింతును. ప్రతి ప్రభాతమ్ము, నీ విభాసుర ప్రభ, సంస్కృతమ్మైనచో, నతి ప్రతిభతో ప్రతి సభ న్విభాసిల్లు [71] కలా యామిగీత వగు నో తమ్మిచూలినాతీ! వానికి నవిధేయమ్ములగు విద్యలెల్ల విధే యమ్ములగును. ఒక్కసారి నీ కటాక్షవీక్షణము సోకిన ధన్యుఁడు [72]సకలజనుల పొగడ్త లకు, గుఱియై, మెండుకొను నిండు యశమ్మున కండయై, గండుమిగిలి, [73]అధిక విక్రమోల్లాసి యగుచు [74]నధికరణ

---

(71) కలా = విద్యలయొక్క, ఆయామ = వైపుల్యము (ఆధిక్యము) కలవారు, గనుక, కలాయాములు, అట్టివారి చేత, గీత = కొనియాడఁ బడునట్టి దానవగు (కలానాం, ఆయామః, ఏషామ స్తీతి, కలాయామినః, అని విగ్రహ ములు. (72) అ ధి క=అ ధి క మై న, ఉ త్త మ మై న, వి క్ర మ = ప రా క్ర మ ము చే త, అనియును, అధి = అధికమైన, కవి = కవులయొక్క, క్రమ=రీతిచేత, అనియు నర్థద్వయాభేదము (73) సకలజన = సమస్తజనులయొక్క, సకల_కలాసహితులగు, విద్వాంసులగు జనులచేత, అనియు, అర్థద్వయాభేదము, (74) అధిక=అధికముగా, రణ=యుద్ధ మందు, అధికరణ=పూర్వమీమాంసో త్తర మీమాంసాధి కరణములయందు, అనియు, నర్థద్వయాభేదము-

విభాసుర మ్మగు మేలు [75]జిత్తుల వాలుచే, నుద్దండ వైరి తండమ్ము ఖండించుచుకు. ఓ శరద్రాకాచంద్ర మయూఖ ధవళ తరాంగీ ? ఓ మత్తమధుకర ప్రకర [76]శాతమన్యవ మణీ నికురుంబ చికుర నిరుపమాన ప్రభా భాసమానా ? కల్పవల్లీ మతల్లీ పల్లవ తల్లజోల్లాస పాదయుగళీ గళ దరుణ కాంతి నిరంతర విరాజమాన కకు భంతరాళ భూతలా ? ఓ పరమేష్ఠియింటి కలువకంటీ ? నీ కటాక్ష వీక్షణమ్మునం జేసి [77]అవి చయమ్మును గవి చయమ్మగును, ఓ యోగి పుంగవ నిరంతరా వధాన ధ్యేయ చరణ సరోరుహా ? నీ క్రేగంటి చూపుల లంతులేని సోఁక నోఁచిన జనుఁడు వలంతియై [78]అక్షపాదుని పె న్విద్దె కుద్ది యగును,

---

(75) జిత్తులు = యుక్తులు, వాలు - ఖడ్గము, యుక్తులనుఖడ్గము చేత, వైరితండము - శత్రుసమూహము, ప్రతివాదిసమూహము. (76) శాతమన్యవమణీ = ఇంద్రనీలమణులు, (77) న, విః, అవిః, పక్షికానిది, అట్టివానియొక్క, చయము = సమూహమున్ను, కవి = నీటిపక్షులయొక్కసమూహము, అని, విరోధము, అవి చయమున్ను అవి మేషములయొక్క, మేషసదృశులగు మూర్ఖులయొక్క, సమూహముసైతము, కవి= కవులయొక్కచయము, అగుచున్నది- అని వాస్తవార్థము. ఓసరస్వతీ నిన్నాశ్రయించిన మూర్ఖులున్ను పండితులగుచున్నారని భావము. (78) అక్షపాదుని పెన్విద్య = తర్క

పాణినీయ వాణికి నాటపట్టగును [7] జైమినీయ ద్వైపాయ
నీయమ్ముల కేళీ సౌధరాజమయి విభాసిల్లును.
వైదికాశీ ణపక్ష రక్షణ దక్షత్వమ్ము నొంది,
స్మార్త వర్త్మ ప్రవర్తన నిస్తుల ప్రతిభా శాలియై యెల్లెడ
నుల్లసిల్లు చుండును.

ఓతమ్మిచూలి నెమ్మితమ్మికంటే? [80] ధీజుషులగు భవచ్చరణ
యుగళ [81] భేజివాంసులు, ముక్కంటి దేవర మూఁదలంగ్రేళ్లు
లుకు వింటియేటి పెం దరఁగల యుఱవడిం బఱవఁజేయు,
తర్కయుక్త్యుక్తి ఫక్కీ ప్రతిభట పటలీ పాటవీ పాటన
పటువులగు, మేల్మి ప్రౌఢతనంపు కదనంపు బలుకులచే,
శ్రేష్ఠి భవద్గోష్ఠులై, పెంపువడయుదురు.

శాస్త్రము, (79) జైమినీయ=పూర్వమీమాంసాశాస్త్రము,
ద్వైపాయనీయ = ఉత్తరమీమాంసాశాస్త్రము (వేదాంత
శాస్త్రము) (80) ధీజుషులు=బుద్ధిమంతులు (ధీజుట్) (81)
భేజివాంసులు = సేవించినవారు, భేజిరే, ఇతి, భేజివాంసః,
భేజివచ్ఛబ్దమునకుఁ దత్సమమున ద్వితీయాంతతుల్యత్వము
గలిగి, విద్వాంసులు, అనునట్లు భేజివాంసులు, అను, రూప
మేర్పడినది.

పుండ్రేక్షుదండ, ఖండక్షీర న్మాధురీక్షుద్రీకరణ దక్షమ్ములై, ద్రాక్షా క్షౌద్ర పటలీ ప్రసర ద్రసగర్వమ్ము నుపేక్షా కక్షా పక్షమ్మున విక్షేపించుచు, నైందవ సుధాలహరీ మాధుర్య ఘూన్వన ధుర్యంబులగుచు, కుర్వ త్కామగవీ నవీన పయో మహత్త్వ క్షతి కృతులగుచు, [82] స్వాచాంత మోచాఫల స్వాదుత్వ భరమ్ములగు వాచా వీచికలు, భవత్పాద సేవకుల వదనమ్ముల మేదురమ్ములై పాడుకొనును- ఓ యరవింద జను రిందు సుందర వదనేందిరా ! అరవిందాసన ప్రమద సంధాన ధురీణ మందస్మిత రోచి రలంకృత [83] రదనచ్ఛదనా ! ఓ యిందిందిర తుందిలామంద ప్రభాతి తిరస్కరణ చికురబృందా ! ఓ మందీకృత బందీకృత కుంద కుసుమాభ రదనా ! స్కంద బృందారకేంద్ర ముఖ సుర బృంద వందితమ్ములును, లోని చీకటి నడంపం బ్రోడలును, వందారు దుర్వ్యసన[84] భిందానమ్ములు నగుచు, మందారపుం దలిరుల యందమ్ము నిందించు నీ యడుగుం బొందమ్ముల కనేక వందన బృందమ్ము లిడుచుంటిని.''

ఇట్లు స్తుతించి, యద్దానం జేసి సుప్రసన్నురాలగు, పరమేష్ఠిం [85] విద్రుమ బింబోష్ఠి జూచి వసిష్ఠుండు గ్రమ్మఱ నిట్లు

(82) సు=మిక్కిలి, ఆచాంత = భక్షింపఁబడిన (స్వాచాంత) =(మిక్కిలి తిరస్కరింపఁబడిన, అనిభావము) (83) రదనచ్ఛదన= దంతవసనము, వా తెఱ, (84) భిందానము = భేదించుచున్నది, (85) విద్రుమ=పగడము, బింబ = దొండ పండు, దానివంటి, ఓష్ఠము, (వా తెఱ) గలది.

విన్నవించె- "ఓ సుప్రభామణి కాంచీ విరాజమానా! చతురానన కురంగలోచనా! కంజభవుండు, తురంగమేధమ్ముచేఁ గాంచీ నగరీవరమ్మునఁ బుండరీకాక్షు నర్చింప నెంచి, ప్రధాన ధర్మపత్నివగు నిన్న పేక్షించి, ప్రతీక్షించి యుండె. కావున నావచనమ్ముం బ్రమాణీకరించి, నాప్రార్థనం బంగీకరించి, సత్యవ్రతక్షేత్ర మ్మలంకరించి. మోకరించెద చతుర్ముఖ సర్వసురజ్యేష్ఠుని, మఖకృత్యమ్ము నీచే, నిర్వర్తనీయమ్మై ప్రాప్తావసర భవన్మహామహిమాపేక్షమ్మై యున్నయది' యని ప్రణామమ్మొనరించె- అంత నా పలుకుమించుఁబోఁడి యావసిష్ఠుని వచనమ్ముల కుత్తరమ్ముగా నిట్లు పలికె.

"ఓ వత్స! వసిష్ఠ! మత్సరమ్మున, శ్రీమ త్సరసిజ సంభవునిచే, బుధ విబుధ వర సత్సదస్సునం దవమానితురాలనగు నే నాతని పజ్జ లజ్జతో నెట్లు ప్రతివసింపఁ గలదానను?, అదియెట్లన, వచింతు వినుము. తొల్లి మహాలక్ష్మీ భక్తప్రవరులును, మద్భక్తాగ్రగణ్యులును దమతమ దేవతోత్కర్ష విషయమ్ము గుఱిఁజేసి, యొండొరులు కలహాయమానులై యుత్తగవుం దీర్చుకొన, నెల్లతెగల మునిహార్యక్ష శ్రేణులతో నిండారి, కన్నులపండువై గండుమిగిలియున్న, పుండరీకసంభవు నాస్థాన మండపమ్ము నొందిరి- అట్టిపట్టున దిట్టలై, శ్రీ మహాదేవీభక్తులు, తమ దేవతోత్కర్షమ్ము 'దుగ్ధాబ్ధి కన్యకామణియే, పలుకుల కలికి మిటారి కన్న, మిక్కిలి నన్నిట, మిన్నయై వాసికెక్కి యున్నయది, ఎవ్వతె

క్రేఁగంటి చూపొకింత సోఁకినంత, జక్కుల రెకిమీఁని నెక్క
సక్కెములాడు నెక్కువ సిరితోఁ నుక్కుమిగులు, దొరల
ద్వారంపుఁ గావలిగాండ్రచేఁ, బరుష వాక్ప్రహారమ్ములం
దోలంబడి, తూలి సోలి, పెన్వెద్దెలు నేర్చిన యయ్యలు దద్ద
యు మొద్దువాఁటె పెద్దయుంబ్రొద్దు నుమ్మలిక గ్రమ్మి యుం
దురో, అట్టి శ్రీకాంతా మహనీయ మహానుహిమమ్మునకు,
నెల్లభువనంబుల, సాటియుఁ గలదే" అని పొగడిరి. అంత
నప్పలుక్కు ముల్కుకై వడి, వీనులం గాఁడి కినుకం గూర్ప,
మద్భక్తులు వారలకుం బ్రత్యుత్తరమ్ముగా "సుస్థిర నిరుప
మాన సంప దున్నతి వడయుఁగాత, మహాపరాక్రమ ప్రక్ర
మమ్మున గండుమిగిలి యుండుంగాత, తేఁడు, కవిప్రకాండుల
నలంకరింపఁడేని, విత్తనాథ మత్తకాశినీ ముక్తాహారమ్మున
నత్తమిల్లు తత్తాదృ గున్నతో త్తమ సుషమ నెత్తివైవ
దత్తా వధానమ్మగు యశఃప్రసర మ్మెట్లు దెసలు, గ్రసింగు
ను? సిరి నురమ్మునఁ దిరముకొల్పినను, కొలువరులకు నెఱి
సిరులు నెఱయించినను నెల్లజగంబుల నిండుకొను,. పెన్‌జోతి
యయ్యును బ్రాఁబల్కుల నొప్పుగుల్కనిచో, సత్తులేక,
మిన్కుమిన్కునఁ గున్కును" అని యిట్లు గ్రుమ్మలాడు
వారలచే, నిక్కమ్ము తీరువు వక్కాణింపం గోరఁబడి, [౮౬]
యక్కంజభవుండు నిక్కంపుజగంపు టెక్కుల ముంగల.

---

(86) నిక్కంపుజగంపుటెక్కులు=సత్యలోక నివాసులగు మునివరులు.

"ఎంత [87] మహాదశచే నతిశయించినను, న తి ఘృ త ధారచే మిఱిమిఱి నుతికెక్కినను, మతిమంతుఁ డెవ్వఁడు, దీప దీ ప్తికళిక, వేవెలుంగు వెలుంగునకుం బ్రతిసేయఁజూచు? అ కృతమ్మున నిట్లు నిరూఢి నెఱుంగునది. [88] ఎవ్వ తె జగ న్మాతయో, ఎవ్వతెం బ్రాిమిన్కా గమియు, సర్వాధికురాలని నిర్వచించుచుండునో, ఎవ్వతెచే నీక్షితులు తత్క్షణమ్మ యౖ శ్వర్యయుక్తులగుదురో, యెవ్వతె కొఱకపేక్షించి, శ్రీహరియు నిరీక్షించి యుండునో, ఎవ్వ తె వలనఁ బలుకుమెలఁతయు స్వవిభ వమ్మునం గులుకుచుండునో, వేయేల, ఎవ్వతెకు, మేముఁ, గింకరులమో, ఎవ్వతె యందెల్లర చిత్తమ్ము నాయత్తమై యుండునో, అట్టి శ్రీకాంతతో నేయింతి పంతమాడును? మఱియును [89] స్త్రైణమెల్లఁ, గలిమిపల్లవపాణి విభవ గణ నీయమే. [90] పౌంస్నమ్ము కృత్స్నమ్ము, విష్ణువిభూతి రోచి ష్ణువే. అందువలన నా ప్రాణనాయకి యగు వాణీదేవియును, శ్రీనారీమణికి జోడు గానేరదు" అని నిర్వచించె. అప్పుడా నా వల్లభునితో, నల్లన, నేను "ఓ ప్రాణనాథా! ఇది యిట్లు

(8.) మహాదశ=గొప్పవృత్తి, గొప్పయవస్థ, గొప్ప స్థితి, అనియు నభేదము, (88) ఈవాక్యమునందు, యచ్ఛబ్ద మున నేడు విభక్తులును వరుసఁగా వచ్చునట్లు కూర్చుట చమత్కార విశేషము- (89) స్త్రైణము=స్త్రీసమూహము, (90) పౌంస్నము = పురుషసమూహము,

నిక్కమే యయ్యెను, నామనవి చిత్తగించి, నేనెట్లు సర్వ నదులలో నేని. మిన్ననై, వన్నెకెక్కుదునో యట్లులనుగ్రహింపుము,'' అని విన్నవించితిని.

అంత నిట్టి నా పంతమ్మునకును, కుపితుండై విరించ నుండు ప్రతివచన [91] పునారచనకుం గడంగి "శ్రీకాంతుని చరణమ్మునం బాడమటం జేసి, సర్వోత్కృష్ట మహిమ యగు జాహ్నవి వెలయుచుండ నీకీ యెల్లయేలుల మీాఱు కోరికయు, సర్వోన్నతిం బ్రశస్తి కెక్కిన కౌస్తుభంబు విరాజిల్లుచుండ గారుత్మతమ్మునకు సర్వ మాణిక్యాధిక్య స్పృహయుంబోలెం బరిహాస్యమ్మె. భుజంగాం[92]తరమ్ములు శేషునకును [93] యోషాంతరమ్ములు, శ్రీకాంతకును, [94] వాగంతరమ్ములు, [95] ప్రత్నవాగ్రత్నములకును, [96] రత్నాంతరమ్ములు, కౌస్తుభమ్మునకును, [97] భువనాంతరమ్ములు, వైకుంఠమ్మునకును, [98] పతత్ర్యంతరమ్ములు, గరుత్మంతునకును, సరిదంతరమ్ములు [99] త్రిస్రోతస్సునకును, దైత్యారి సంబంధమ్ము,

---

(91) పునారచన, పునః + రచన, మరలచెప్పుట, (92) భుజంగాంతరమ్ములు = ఇతర భుజంగములు, (93) యోషాంతరమ్ములు=ఇతరస్త్రీలు, (94) వాగంతరమ్ములు= ఇతరవాక్కులు, (95) ప్రత్నవాక్కు - వేద వాక్కు, (96) రత్నాంతరమ్ములు = ఇతరరత్నములు, (97) పతత్ర్యంతరములు = ఇతరపక్షులు, (99) త్రిస్రోతస్సు = గంగానది, (మూడులోకములందును బ్రవహించునది.)

బ్రమ్మిటం జేసి, ప్రతిగా నోపవు'' అని, దేవముని ప్రవరు లెల్లరును, వినుచుండ వక్కాణించె. విధికథితమ్ముగు నా నికర్ష వచన మ్మమర్షా కులిత స్వాంతం జేయ, నాతనిం, దొలంగివచ్చి, మదంశమ్మున నుద్భవించిన, యీసరస్వతీ తరంగిణిం గూడి, పెక్కునాళ్ళనుండి వసించి యుంటిని. కావున నిప్పటికేని మ ద్దయిత్నుండు, సద్దయుండై, నాతోడం గూడి జన్నం బొనర్ప నిచ్చగించెనేని, యిచ్చటనే యచ్యుతు నర్చించుంగాత- ఈతావు పావనతయు, రమణీయతయును, నసదృశమ్ము ననిర్వచనీయమ్ము నగుచున్నది.

ఏత త్తరంగిణీ వారికణ వాహి మరు న్మన్నమ్ములై, తీర మహీరుహమ్ములం గ్రుమ్మరు, భృంగమ్ముల నినాదమ్మున నభిమంత్రితమ్ములైన, పువ్వుగుత్తులం దొలంగు మరందమ్ము చేఁ బ్రోక్షితమ్ములై సోమాలింగితమ్ములైన పలాశ శాఖ కుశమ్ముల నిండారి, మాధుర్య ధుర్యమ్ములగు, ఫలనికరమ్ము లచేఁ దరువరుల యార్తి నివర్తిల్లం జేయుచు, నీ ప్రదేశమ్ము లెంతయుం బవిత్రమ్ములై, ప్రశంసాపాత్రమ్ము లగుచుండె- మధుకర ప్రకరమ్ములు రథంతర గానమ్మొనర్చుచుండ, జిలుకలు కులుకుచు, శస్త్రమ్ములు, వలుకుచుండ, కోకిల మ్ముల మనోహరోచ్చ గ్గిరమ్ములు ప్రతిగిరమ్ములై, వెలయు చుండ, కాపోతమ్ము వషట్కృతిమ్మొ తనరుచుండ, విటప పవిత్ర పాణుల సముపాత్తమ్ములగు పుష్పనికరమ్ములతో ఫుల్ల పల్లవ పావకమ్మున మధంద బిందు సందోహమ్ము,

నిచ్చటి [100] శాఖినివహంపు సోమాహుతి [101] వేల్పుడు
కై వడిం బ్రవర్తిల్లుచుండె".

అంత నట్టి యాపల్కుఁ బోటి మాట లాలించి వసి
ష్ఠుఁడు, "నన్నియు నెఱింగిన మిన్నవగు నీవిట్లు పల్కుచుండ,
నేమనం జెల్లును. సత్యవ్రత క్షేత్ర మహిమాతిశయమ్ము
సకల భువన విదితమ్ముగాదే! అది యెట్లన, [102] సుదృక్సంగ

---

(100) శాఖి=వృక్షములు (కొమ్మలుగలవి) శాఖి =
వేదశాఖాధ్యయన పరులగు, ఋత్విజులు, అనియును అర్థద్వ
యమునకు, శ్లిష్టరూపకము, (110) వేల్పుడు=పూజ, (102)
సుదృక్=స్త్రీలయొక్క, (పరస్త్రీలయొక్క) సంగ=కూడిక
యందు, లోలురై = మిక్కిలి ఆసక్తిగలవారై, బ్రహ్మ =
బ్రాహ్మణులయొక్క, విత్త=ధనమును, అపహారులు=దొంగి
లించినవారు, పాత్రాళికి, పాత్ర = వేశ్యలయొక్క, ఆళికి =
పఙ్క్తికి (సమూహమునకు) (లేక) పాత్ర = సురాపానము
చేయువారియొక్క, ఆళికి=సమూహమునకు- అనిగాని, మఱి
యొక పూర్వపదముతోఁగూడని పాధాతువునకుఁ దఱుచు
గా, మద్యపానార్థకత్వము సుప్రసిద్ధమని యెఱుంగునది —
ఉద్ధృత=ఉద్ధరింపఁబడిన, (శిరసావహింపఁబడిన), నాస్తికులు=
నాస్తికులు గలవారు, అని నిందార్థములు
సుదృక్=విద్వాంసులయొక్క, సంగ=కూడిక, బ్రహ్మవిత్=
బ్రహ్మవేత్తలును, తాప = ఆధ్యాత్మికము, ఆధిభౌతికము,
ఆధిదైవికము, ననునట్టి, సంసారతాపత్రయమును, హారులు=

లోలురై, బ్రహ్మవిత్తాపహారులై పాత్రాళికిం దాతలై, ఉద్ధృత నాస్తికులై మున్నెవ్వరు దూఱు వడయుదురో యట్టివారు నైతమేతత్సత్యవ్రత క్షేత్రమ్మధిష్ఠింప నీ పదమ్ముల చేతనే ప్రశస్తమ్ముగా సంస్తుతింపఁ బడి మేల్మి నుల్లసిల్లుచుండుదురు' అని పేర్కొనె.

అంత నాపలుకు మించుఁబోఁడి యావసిష్ఠుని గరిష్ఠ వచనమ్ము లాలకించియుఁ బ్రియకృతావమానమ్ముచే [103] ధూమాయిత సర్వాంగియై యుండుటం జేసి [104] సంధుక్షిత ప్రతిఘాగ్ని స్వాంతయై, సమ్మతిం దెల్పు ప్రత్యుత్తరం బొసఁగకుండె. పిమ్మట, మొఱ్ఱవారి కక్కఱఁజంపు తెల్వినిచ్చుచు, సుధీ సముపాస్యయగు నా నలువకలువకంటికిం బ్రణమిల్లి, తమ్మిచూలిపట్టి యమ్మయిన మనోరథమ్ముతో డెందమ్ముడిందువడఁ బితామహుని వితానమ్ము తావునకుం గ్రమ్మతియేఁగె.

ఇది ప్రథమోల్లాసము.

హరించువారును,(నివర్తింపఁజేయువారును,) పాత్ర=యోగ్యులైన వారియొక్క, ఆళికి = సమూహమునకు, ఉద్ధృత = హరింపఁబడిన, (ఖండింపఁబడిన,) నాస్తికులు=నాస్తికమతము గలవారు, మిక్కిలి, యాస్తికులు అని స్తుతిపరార్థము లు. (103) ధూమాయిత -సంతప్తమైన, (104) సంధుక్షిత=రాజఁబెట్టఁబడిన (రవులుకొనిన) ప్రతిఘ=కోపమను, అగ్ని=అగ్ని కలదై.

– ద్వితీయోల్లాస ప్రారంభము –

అట్లా వసిష్ఠుండేఁగి యీవృత్తాంతమెల్ల చతురానను నకుం దెలుపఁ బిమ్మట నట్లలుక నొందియున్న యప్పలుకుఁ బోఁటిం దొలఁగియే జన్నంబుసేయ సన్నద్ధుండైయున్న యా చతుర్ముఖుని చిత్తంబు గుర్తెఱింగి ప్రోడలగు నిరాగారితల కట్టు లా జలజాసనుని సన్నిధిం గూర్చుకొని యిట్లు వాక్రుచ్చిరి. “ఓ సర్వ గీర్వాణ నేతా! విధాతా! మిక్కిలి యలుక నెవ్వవడ్డ నువువులపువ్వుఁబోఁడి యవ్విధి నేఁడి రానేరదు. కావున సావిత్రిమున్నగుఁ దక్కిన పత్నులతోడం గూడి నీవొనర్పఁ గడంగిన జన్నమ్ము సేయ బూనుట యెంతయు సమయ ప్రాప్త కర్తవ్యంబై యున్నయది.” యనిపాడి తెఱంగు గేలుమోడ్పుతో నెఱింగింప “ఔఁగాక” యని యా యరవిందసంభవుండు నట్లురరీకరించి యా యశ్వమేధాధ్వరం బట్లొనర్ప సమకట్టి నిశ్శంకమ్ముగా సంకల్పించె. అట్లు సంకల్పించి యవ్విధి య య్యశ్వమేధవిధిం జూడం గౌతూహలమ్ముతో నరుగుదెంచిన వేల్పుఱేండ్లు మున్నగు వారిని యథావిధి గారవింప మేధావు లగు భూదేవతా కుంజరుల నియమించె.

అంత నా సుర శ్రేష్ఠు నానతి నొందలం బూని యా భూసురప్రకాండు లా సభాసదుల నెల్ల మించు వేడుకతో నంచితమ్ముగా సత్కరించుచుండ నా సురప్రవరుల పరమ సత్కారమ్ములకు నసురవరు లసూయవడి తత్వబోధాదర

మ్మునఁ దిరస్కృతమ్ములగు దురూహమ్ము లుత్తమచిత్తంబు నుండిపోలె నత్తమ్మిచూలి సమిద్వరమ్మునుండి తొలంగి పోయిరి. పిమ్మట వారెల్ల రొక్కయెడ గుమిగూడి మంతనమ్మాడి కర్డంబు నిర్ణయించుకొని య య్యమరప్రవరుల నిరాకరించి యవమానింప నెంచి భీమ దైత్య సైన్యమ్ముతో మేదురంపు దుర మ్మొనర్ప నురవడించిరి. అట్టియెడఁ గార్యాకార్య వివేచన చతురమతి ప్రరోచనుండగు విరోచనుండను దనుజ పుంగవుండు పూర్వగీర్వాణులతో నిల్లు మంచిచెడ్డలు తేటపడం బలికె ''ఆపాత రమణీయమ్ముగు కర్జమ్ము జవమ్ముగా ననర్థమ్ము సంధించును. అట్టి యీ పూనిక నుజ్జగింపుఁడు. అనాలోచనకృతమ్ముగు పని వమ్ముగుట యట్లుండ వహ్నిపాతంబు శలభంబులకు వోలెఁ బ్రలయమ్మును ఘటించును. తమ యలవు నెఱుంగక మిక్కిలి పరికింపని కర్జమ్మునకుం గడంగువారు పెనుతాలి నెత్తనాయత్తపడు నర్భకుండు మాడ్కి దుర్భరవ్యథ నొందుదురు.

పక్షబలులయ్యు నవిచారిత కార్యమ్మునం బ్రవర్తిల్ల నంత గ్రాహంబగు హ్రదమ్మునొందు మదేభంబులట్లు విపదమ్మునొందుదురు. వికల నిజ పక్షశక్తియై పరబలమ్మున విచేష్టించువాఁడు కోకిలపాకమ్ము కాకిమూఁక చేతవలె నాకులపాటొందును.

---

(1) పక్ష=రెక్కలయొక్క పక్ష=సహాయులయొక్క (లేక) బలముయొక్క.

తెలుమగాఁ బ్రబలావలంబన సంపన్నుఁడగు దుర్బలు నేని యుల్బణ బలుండు సైతము జయింపనోపఁడు. భాసుర కేసరి దరి దరిఁగాసార సారసమ్ము మద వాసిత కుంజరమ్ము వెకలింప సమర్థమ్ముగునే! శక్తి నెఱుఁగక పరునితో స్పర్థించు జడాత్ముఁడు కలశీసూనునిచే జలరాశివోలెఁ గబళీకరింపఁ బడును.

కంటక ద్రుమలగ్నంబగు వసనమ్మునందు బలాకర్షణమ్మువోలె మఱిము తనకు నుపాయసాధనీయమ్మగు కార్యమ్ము పట్టిన విక్రమోపక్రమమ్ము పాడిగాదు. తగినవాని నెవ్వని నేని నడుము నవలంబనమ్ముగా నవలంబించి దశపటుముకొనక తనకుఁదాన ప్రబలవైరిం బరిమార్పఁబూనినచో కుంభావలంబనంబు లేకుండక జలక్వాథమ్మునకుం గడంగు వైశ్వానరుండు వోలె వినాశమ్ము తానే వడయును. మఱియును ప్రాజ్ఞాపచారమ్ము, కుజనానుసారమ్ము, ప్రజాపఘూంస, ప్రమత్తైకసక్తి, బాలమైత్రి, బలవద్విరోధము, ననునీయాఱును మాఱట మృత్యువులగుట నీతిశాస్త్రమ్ము నిర్వచించుచున్నదని నీతివేత్తలు వాక్రుత్తురు. రాతికి రాతిపాతమ్ము చేతం గైవడి పరస్పర సంఘర్షమ్ము ఘటియించి నీతిమంతులు అరాతులకు భంగపాటు వాటిల్లం జేయుదురు.

అంతియకాదు. మఱియు నిది యవధరించునది, హృదయశరీరమ్ముల వికారమ్ము కపటమ్మునను బటమ్మునను గోపనీయమ్ము. అల్లొనర్పక లఘుమతియై దానిం బ్రకటించునేని కేవల లాఘవమ్మున నిందింతుఁడగును.

అందుచేత సకల దురితహారియు, సృష్టి స్థితి లయ కారియు, దైత్య ప్రబలవైరియు, దేవతా పక్షపాతానుసారియు నగు శౌరింగూర్చి సారసనంభవుం డొనర్చు నిత్యాశ్వమేధమ్ముసమయమ్మున సురలతోడి వైరమ్ము, సంగరమ్ము లేద్రిమ్మరులకు, దప్పక యనర్థదాయకమ్ము కావున నిప్పు డొక యనపాయమ్ముగు నుపాయమ్ము నాడెందమ్మునకుం దోంచు చుండెను. ఈ నలువ, తన ప్రధానధర్మపత్నియగు పల్కుచెలిని, విడనాడియే జన్నమ్మొనర్పం గడంగినాండు. అదియే మొదటి యవజ్ఞయై కుపితయగు నా నలువయింటికలువకంటికి క్రోధ మ్మేధితమ్ము సేయుచు, సురజ్యేష్ఠుని యధ్వరమ్మునకు భంగపాటు మొచే సంఘటనీయమ్ము ఇప్పుడిదియే కార్యమ్మును సాధించునట్టి ప్రబలావలంబమైన యుపాయమ్ము."

అని యా విరోచనుండు నుడువ నిదివోలు నని యా వైరోచన వచనమ్ము సముచితమ్ముగా గ్రహించి యభినందించి దితిజ జను లరవిందభవ సుందరీ సందర్శనమునకుం బయనమ్మై సరస్వతీప్రతీరమ్ముం జేరి ద్విజవేషమ్ములు ధరియించి వాగ్దేవి నిట్లు సంస్తుతింపం దొడంగిరి. "సదాగమమ్ములెల్ల సదా సన్నుతించు నో పలుకుల యమ్మ మిన్నా! నీకు జయము జయము ఏవేళ నే విబుధులకును సద్వరమ్ము లిచ్చి మనుచు నో పర దేవతా! నీకు జయము. శుభోచ్ఛ్రయము. కవిలోక చకోర చంద్రికవగు చతుర్ముఖ పూర్వపుణ్య ఫల పరీపాక స్ఫూర్తిమూర్తీ! నిన్నుం బొడగాంచిన విలోచనమ్ములమృతాస్వాద నిర్వృతిం దేలియాడుచుండును. నీమహానీయ

మహిమ మ్మనిర్వచనీయమ్ము ననన్య లభ్యమ్మునయి విలసిల్లు చుండె.''

అని సంస్తుతించు నా మాయాద్విజులకుఁ బ్రసన్నయై యెట్టయెదుటఁ బొడసూపి వాణీదేవి "మీ యాగమన ప్రయోజనమ్మేమి?" అని యడుగ నా మాయయసురు లిట్లు నుడివిరి.

"ఓ మహాదేవీ! కుమతులగు మునులచేఁ బ్రతిబోధితుఁడై నలువ నిన్నుఁ దొలంగి యుండియే యితర వనితా యుతుఁడై గూడి ప్రతిభ లేకయే కవనమ్మునకుఁ బోలె జన్నమ్మునకుం గడంగె. ఇట్టి భవదీయావజ్ఞ కోర్వసివారమై యిదియెల్ల నీ కెఱింగించి నీయనుమతి వడసి నీయవల బనంబుననే యా యజుని దురధ్వరమ్మున లేకర్వ ప్రత్యూహమ్ము గావింపఁ దలంచి యిట్లు వచ్చితిమి'' అని పలుకుచు "నో మహాదేవి! మా యుల్లమ్ముల యుడుకుఁ బోయి చల్లవడ నా విరించనుని ముఖభంగమ్ము దృప్తాదిత్యుల ముఖభంగమ్ము పాటిగా వాటిల్లం జేసి మాదుఃఖమ్మెల్ల నడంచినైన నీవ సమర్థురాలవు నర్హురాలవు నయి యుంటివి.

"పతి క్రతు ప్రత్యూహమ్ము నయమ్మై యెట్లు కరణీయమ్మగును?'' అని నీకు శంకింపం బనిలేదు. అక్కటా! ధర్మపత్నివి, సహచరివియు, నగు నిన్ననాదరించి విరించి పున్నెంపు జన్నమ్ము సేయుచున్నను దుర్భర వ్యథా విధాయకమ్ము గావున నది సహింపరాని దగుటం జేసి, మిక్కిలి పుణ్యాప్తులంగూర్చు నుష్ణకిరణుని గాటంపు వేఁడిమి యాతపత్రమ్మునం గైవడి నివారింప నీకుం జెల్లదే''.

అని నుడువ నా కపటపు విప్రుల యత్యాగ్రహపు వాక్కు కోప గ్రహ గ్రస్తమైయున్న యా సరస్వతి విని యతికుపితయై మహాస్వాయాభరా విష్టయై ప్రజాప్రతి జన్నమ్ము మన్నుసేయం దలంచి మిక్కిలి వైయాత్యమ్ముతో వేగవత్యాఖ్యం బఱంగు నేటి రూపు సూటిగాం దాల్చి సహ్యాద్ర్యధిత్యక నుండి యసహ్యజవమ్ముతో నిర్గమించి సముదంచత్తర ఝుర భర రభసమ్మునం బుడమి నెల్లం గంపిల్లం జేయుచుం బాతాళమెల్ల నాకళించుచు, జల వలనమ్ములచే నభ్రగర్భంబు నిర్భిన్నంబుసేయుచు, నవిచలమ్ములగు నచలమ్ములం బ్రచలమ్ములం జేయుచు, విలోకమానుల నెల్లం బుహానుల నొనర్చుచు, దిక్కులెల్ల నిండం బిక్కటిల్లం జేయుచు, నా సింధురూప సరోజభవ పురంధ్రి, సత్యవ్రత క్షేత్రంబు గుఱిం జేసి యురవడింబర్వె అత్తఱి మత్తిల్లు నగ్గలపు దిగ్గజంబుల గండమండలంబులనుండి దొరఁగు మదబిందు సందోహమ్ముం జెదరి కిమ్మీరితనీరమ్మై కులగిరి శిఖరాక్రమణ సమయమ్మున సంక్రమించిన వివిధ ధాతు పాంసువుల మాంసలమ్మై యమునా సరస్వతులం గూడిమాడిన గంగా ప్రవాహ వ్యామోహమ్ము నావహిల్లం జేయుచు, మహావేగ సముత్పాటితమ్ములగు వివిధ విటపి పటలమ్ములం బిక్కటిల్లి యేపు మీఱు క్రొం బువ్వు గుత్తులం దొఱంగుచున్న మరంద ధారలం జెదిపె న్వెల్లువల వేగమ్మున నాకృష్టమ్ములగుచు నుర్వీధర కందరమ్ములనుండి నీటంబడి యేగుచున్న కంఠీర

వమ్ముల దుర్భర కంఠనాదమ్మున భీతిల్లిన కళంక న్యంకువుం
జక్కం జేయు వ్యాసంగమ్మున నున్న వేళ, తరంగ సంఘాత
విదళితమ్మైన చంద్రమండలంబున నుట్టిపడు పీయూషధారా
ఝరీవ్యతికరమ్మునం బెంపువడసిన మాధుర్య గాంభీర్య
ధుర్యత్వమ్మున నొప్పుగులుకుచు, సలిలోపరి భాగమ్మునం దేలి
యాడుచు, వేడి వెలుంగు తేరి భరమ్మునూను తురంగమ్ముల
తొఱంగలించు కాంతిసందోహమ్ము నొందుతటి ద్విగుణిత
విశాల శైవాల పుంజాలంకృతమ్మగుచుఁ, బరిపతనోత్పతన
మ్ముల నుల్లసిల్లు కల్లోలమ్ముల మహాఘోషాడంబరమ్మునం
జేసి పరికంపితమ్ములగు నిలింపానోకహ శాఖాగ్రమ్ముల
నుండి నిష్పతితమ్ములగు పుష్పప్రతతులచే నామ్రేడిత డిండీర
ఖండ షండ పాండురత్వమ్మునం బొల్పుచు, జల మధ్యమ్మున
వలమానమ్ములగు వలాహక కులమ్ముల నడుమం గానవచ్చు
నక్షత్రములం గుండికచే బుష్కర పర్ణాభ్యర్ణమ్మునం బొడ
సూపు పుండరీక మండలీ భ్రాంతిం బొడమించుచుఁ, బాతాళ
మాక్రమించుచు, భూతలమ్మాచమించుచు, త్రివిష్టప మ్మాప్ల
వించుచు, సప్తరత్నాకరమ్ముల నాప్యాయించుచు, సప్తకులా
చలమ్ముల నాకంపించుచు, దిక్చక్రవాళంబు సంచాలించుచు,
బ్రహ్మాండంబు సంక్షోభించుచు, దిగ్గజంబుల నుద్వేగించుచు,
మహారణ్యమ్ముల నున్మూలించుచు, సరోజబాంధవుగతి నిరో
ధించుచుఁ, దన్నువీడి యుధ్వరంబౌనచ్చు శతధృతిం బ్రతి
షేధించుచు, బ్రపంచమ్ము నిమజ్జించుచుఁ, బ్రళయ వారినిధికి

లజ్జంబొడమించుచుఁ, బతిక్రతుఋత్విజులను తర్జించుచు, గాంచీ నగరిం గబళించుచు, రాజపత్నివోలె ధృత [2]విచిత్రోర్మికయై ఆయోధనమ్మొనర్చు భటపఙ్క్తివోలె [3] వ్యాలోల పరమ కరవాలయై [4] అంగరీతివోలె నవగ్రాహ గ్రాహికయై [5] వికృ

---

(2) ఊర్మిక = 1. ఉంగరములు, 2. తరంగములు. (3) వ్యాలోల = కదలియాడుచున్న, పరమ = గొప్పదియగు, కరవాల = ఖడ్గముగలది, పర = గొప్పదియగు, మకర = మొసళ్ళయొక్క, వాల = తోఁకలుకలది. (4) అంగ = అంగదేశముయొక్క, రీతివోలె, అవగ్రాహ = వర్ష ప్రతిబంధమును, గ్రాహిక = గ్రహించినది, నవ=నూతనములైన, గ్రాహ = నక్రములను, గ్రాహిక = గ్రహించినది. (5) వికృతిక్రతు = వికృతియాగములయొక్క, తతివోలె = సమూహమువలె, ఉత్ = ఉద్భవించిన, చోదకమై = ప్రకృతిభూతమగు యాగసంబంధమైన ధర్మముల యొక్క అతిదేశమును విధించు వచనము, గలదియై అని- వికృతియాగపరము, (యావద్ధర్మ విధానముతోఁ గూడిన యాగము, ప్రకృతియాగమనఁబడును. కొన్ని ధర్మములు మాత్రము విధింపఁబడి, తక్కినధర్మములు - మఱియొక దానివి అతిదేశింపఁబడునట్టిది - వికృతియాగమనఁబడును. (ఒకదాని ధర్మములను మఱియొకదాని కతిదేశించుట - చోదకమనఁబడును.) ఉచ్చ = అధికమైన, ఉదకమై = నీరు గలదై, అని - నదీపరము.

తిరశ్రితు తతి వోలె నుచ్ఛ్రితకరమై [6] ఋక్షవంత నగరివోలె రక్షిత శంబరాడంబరమై, దాశరథి కరుణా ఝరివోలె [7] సమూల కాషంకషి తానుకూల మహాగ శ్రేణియై, కృపణ గృహిణి వోలె (కువలయ భూషితమై) కుజనతవోలె

---

(6) ఋక్షవంతమనుపట్టణమువలె – రక్షిత = రక్షింపఁబడిన (పొందఁబడిన) శంబర = శంబర అను పేరుగల, రాక్షసునియొక్క, ఆడంబర = సంరంభముగలదై, అని – ఋక్షవంతనగరీపరము, రక్షిత = రక్షింపఁబడిన (పొందఁబడిన) శంబర = ఉదకమునొక్క, సంరంభముగలదై, అని నదీపరము– (7) సమూలకాషంకషిత = మొదలుతోఁగూడ నశింపఁ జేయఁబడిన, అనుకూల = ఆశ్రితులయొక్క, మహాత్ = గొప్పదియగు, అగః = అపరాధములయొక్క, శ్రేణి = సమూహముగలది – అని, కరుణాఝరిపరము, అనుకూల=కూలసమీపమునందలి, (ఒడ్డుదరినున్న) మహాత్ = పెద్దవియగు, అగ = చెట్లయొక్క, శ్రేణి=పజ్క్తిగలది, అని, నదీపరము, (8) కృపణ = లుబ్ధునియొక్క, దరిద్రునియొక్క, గృహిణివోలె = పత్నివలె, కు = కుత్సితములైన, లోహాది నిర్మితములను, వలయ = కంకణములచేత, భూషితమై = అలంకరింపఁబడినదియై – అని – కృపణ గృహిణీపరము, కువలయ = కలువపువ్వులచేత – అని – నదీపరము–

[9] నవమానిత సత్త్వామర సత్వయై, [10] సవేగ గతియయ్యు రాజహంసగతిరమై, [11] సవన సమృద్ధియయ్యు వితతాగరాజి

---

(9) కుజనతవోలె = కుత్సితజన సమూహమువలె, అవమానిత = అవమానింపఁబడిన, (నిందింపఁబడు) సత్త్వా = (సతాం, భావఃసత్త్వా) సజ్జనధర్మములన్ను, అమర = దేవతల యొక్క, సత్వ=స్వభావమున్ను, సత్వప్రకృతియును, గలది- అని- కుజన సమూహపరము, తామరనానాం, భావః, తామరసత్వం = (పద్మత్వము) సత్ (యోగ్యమైన, (లేక) ఉద్భవిల్లిన) తామరసత్వమ్, సత్త్వామరసత్వమ్, నవ=నూతన ముగా మానిత = పూజింపఁబడిన, సత్త్వామరసత్వముగలదై, అని- నదీపరము- (10) సవేగగతియయ్యు = సత్వరగమన మైనను, రాజహంసయొక్కగతివలె మందగతిరమై, అని విరోధము, వేగగమనముతోఁ గూడినదియును, రాజహంసల యొక్క, గతి = సంచారము గలదియు, అని పరిహారము. (లేక) రాజహంసలకు, గతి = ప్రాప్యము, అనిగాని పరి హారము, (11) వన = వృక్షసమూహముయొక్క సమృద్ధి గలదైనను, వితత=విస్తృతమైన, అగ=వృక్షములయొక్క, రాజి = పఙ్క్తియొక్క, లోప=అభావముతోఁగూడినది, అని విరోధము, వన = ఉదకములయొక్క (సమృద్ధితోఁగూడి నదియు) వితతి = విస్తృతమైన, అగ = వృక్షములచేతను, రాజిల=జలజంతువులచేతను, (జలవ్యాళములచేతను,) ఉపా శ్రిత = ఆశ్రయింపఁపడినదియు - అని - పరిహారము-

లోపాశ్రితమై, [12] అప్ప్రదాన శీలయయ్యు స్వర్ణ స్తోమ పరి పూరిత సకలాశమై, [13] నాగోల్బణ ప్రవాహయయ్యు భూభృదాకర్షణ ప్రవృత్తయై. కంజభవన సవన భంజనరాగవతియై వేగవతి సత్యవ్రత క్షేత్ర సన్నికర్ష ద్రాగవతీర్ణవతి యయ్యె.

అట్ల వతీర్ణవతియై యా వేగవతి స్వవర్జమ్మునగా నిర్జరులతో జన్నంపు కర్జమ్మొనర్చుచున్న విరించిం బరితర్జించుచున్న కైవడి యుగాంత పర్జన్య చాతుర్యం బగర్జించె.

---

(12)అప్ప్రదాన,(న+ ప్రదానం, అప్రదానం,) దానాభావమందు, స్వభావముగలదయ్యును,స్వర్ణ= బంగారము యొక్క, స్తోమ = సమూహముచేత, స్వర్ణదానముచేత, పరిపూరిత = నిండింపఁబడిన, సకల = సమస్తజనులయొక్కయు, ఆశయై=ఇచ్ఛలుగలదై, అనివిరోధము - అప్ :: ఉదకములయొక్క, ప్రదానము, (శీలముగా, ఫలానభిసంధిపూర్వకప్రవృత్తిగాఁగలదియు,) సు = మిక్కిలి, అర్ణస్తోమ = ఉదకసమూహముచేత, నిండింపఁబడిన సకల దిక్కులుగలదియునని -పరి- (13) అగ = పర్వతములచేత, ఉల్బణ = అతిశయించిన, ప్రవాహముగలద కాకపోయినను, భూభృత్ = పర్వతములయొక్క, ఆకర్షణమందు, ప్రవర్తించినది - అని - విరోధము - నాగ=సర్పములచేత, ఉల్బణ= అతిశయించిన, ప్రవాహముగలదియు, పర్వతాకర్షణప్రవృత్తయు - నని - పరిహారము-

అత్తఱి నద్భుతావహమ్మగు న వ్వేగవతీ గర్జితమ్ము చెవులు చిల్లులువడ హఠాత్తుగా వినిన పితామహు వితాన శాలాగతులగు దేవతాధ్యక్షులకును భూదేవతాప్రకాండులకును నావిర్భవిల్లిన భీతి వాచాతీతమ్మయ్యె. సురలెల్లం జెల్లాచెదరై పర్విడిరి. భూసుర జాలమ్మెల్ల హస్తస్రస్తప్రస్తరమై, అస్తస్తుత శస్త్రమ్మై, త్రస్తత్రస్తమై, దుస్తర దుఃఖగ్రస్తమయ్యె. [14]అట్లా యుద్వేగా గర్జితమున ధాతృక్రతు వుద్వేగావర్జితము కాఁగా, స్వాహాకార మడంగెను, హాహాకార మావిర్భవిల్లెను. మఱియును వేగవత్యాగమ విద్రుతా శేషమానుషయగు, నా చతుర్ముఖుని వితానశాల, నిక్కమ్ముగా [15]వితానమ్మయ్యెను. అంత నొక్కపెట్ట, నాకస్మికా త్యద్భుత తరంగిణీ భూరితర స్రోతఃపాతమ్మున నతిభీతులై క్రతు దిదృక్షా సమాగతులెల్ల యజమానుండగు సురజ్యేష్ఠు శరణొంది "ఓ పితామహా! మా మొఱ వినుము. ఈ యకాండ ప్రళయ విపత్తునుండి మమ్మాం గాపాడుము. ఒక్కపెట్ట [16]మహీభృత్కట

---

(14) ఉత్ = గొప్ప, వేగా = వేగముగలదియైన, వేగవతీనదియొక్క, (15) వితానము = శూన్యమైనది- వితా సంత్రిషు తుచ్ఛకే,, అని- యమర-ని- (16) మహీభృత్ = రాజులయొక్క, కటకమ్ములన్ = సేనానివేశమ్ములను, అని నాగ్న తురంగపరము- మహీభృత్ = పర్వతములయొక్క, కటకమ్ములన్ = నితంబప్రదేశమ్ములను అని- నదీతరంగపరము-

కమ్మునెల్లఁ బెల్లగిల్లం జేయుచు, నరువు గుంపుల నురవ డించుచు, నీ జన్మమ్ము మన్ను సేయుచు, [17]నాగ్నతురంగ మ్ములువోలెఁ దటిని తరఁగమ్ములు పైపయిం బరువ్విధున్నవి. [18]దీప్ర వాహా గమనమ్మున నిర్వర్తనీయమ్మగు, నీ యధ్వ రమ్ము [19]నదీ ప్రవాహా గమనమ్మని వమ్మును దుమ్మును గాక మానునే'' అని కుయ్యిడిరి.

అంత న య్యార్త రవా క్రంద వార్త వీనులంబడ నా విరించి కలగుండువడి, కర్తవ్యమ్మెఱుంగక, నిశ్చేష్టుండై, యొక్కింత వడికిం, దేఱి, ప్రణిధానమ్మున, నదియెల్ల, దైత్య దురుక్తి ప్రతిబోధితయై కుపితయగు సరస్వతి దుష్కృత్యమ్ముగా నెఱింగి, యొక్కింత జింతించి, యొండు గతింగా

---

(17) నాగ్న = నగ్నమతప్రవిష్టులగు జైనులసంబంధములైన తురఁగములు- (నగ్నమతప్రవిష్టజైనమతమందు- హింసాసామాన్యము నిషిద్ధమగుటచేత, యాగీయ హింసా నిరోధమందున్న, నాగ్నతురంగప్రవృత్తి యుక్తముగావున నవి యజ్ఞధ్వంసమ్మునఁ బ్రవర్తించును అనితాత్పర్యము) (18) దీప్ర = ప్రకాశమానమగు, వాహ=అశ్వముయొక్క, ఆగమనమ్మున = రాకచేత, (19) దీప్రవాహాగమనాభావమైనచో, అనియు, నదీ=నదియొక్క ప్రవాహముయొక్క, ఆగమనమైనచో = రాకయైనచో- ననియు, నర్థద్వయా ర్థమము——

నక, యిట్టోడఁ బుండరీకాక్షుఁడే యుండఁ గావలయునని యుద్దండ భక్తిం గడంగి, యిట్లు పొగడందొడంగె.

ఓ సంసార కైరవ రవీ! మురాసురవైరీ! నీ కైంకర్య విఘాత భీత చేతస్కుఁడనై విపత్సాగర తరణముంగోరి, నీ చరణ సరోరుహమ్ములు శరణొందుచుంటిని. ఓ దయామహోదధీ! రమాధవా! మాధవా! నీ పద కుశేశయమ్ములు, స్వాశయమ్మున నాశతో భవ నాశనమ్మున, కాశ్రయించు చుంటిని. ఓ భక్తభవ్య మహానిధీ! మహామహిమావధీ! సదా రక్షితాశ్రిత సుధీ! మధు దానవప్రమాథీ! నా యధ్వరమ్మునకు, దుర్ధనీ ప్రధ్వంసమ్ము వాటిల్లకుండునట్లు, నీ కటాక్ష వీక్షణమ్మును నా యెడం బ్రక్షేపించుచు మమ్ముం గాపాడుటకు నీ కుంగేల్మోడ్పు నిక్షేపించు చుంటిని. ఆపత్తుల నెల్ల రూపడంప, సంపత్తుల నుత్తుంగమ్ముగా నత్తమిల్లం జేయ, లోకభరమెల్ల నురవడిం బరిధరింప, నఘమ్ములం బాపి భక్తుల మనుప, మిక్కిలి, సత్తుమత్తున నుక్కుమిగులు కర్కశులగు రక్కసులం జక్కాడ, సచ్చరితంగాపాడ, నోపువాఁడు లోకమ్మున నీకన్న నన్యుండెవ్వండు గలఁడు.

మఱియును, వర్ణత్రయమ్ము [20] సువిద్యంబు, శ్రీమత్స్వనేద్ధంబునగు నను, స్వవేద వచనమ్మున కర్ధద్వయమ్ము

---

(20) వర్ణ=ప్రణవగతమగు, అకారోకారమకారాత్మకమగు నక్షరత్రయము, సువిద్యంబు = సమీచీనజ్ఞాన ప్రదాయకమ్మును, శ్రీమత్స్వనేద్ధంబు, శ్రీమత్=శోభాయుక్తమున్ను

వివరించు నైవడి శ్రీమత్స్యనేద్ధమూర్తివై, శ్రుతుల నుద్ధరించితివి.

ఓ శౌరీ, కూర్మరూపుఁడవై, నీ వే వసుధాభృత్తల్లజమ్ముచే నొందఁబడితివో యద్దానసే, దేవతల నవ [21]సుధాభృత్తల్లజుల నచ్చెరువుగా నొనర్చితివి. [22]క్రోలతం బొంది, నీ

స్యైన=(శసల కభేదముచేత, శ్యైన) తెలుపుచేత, సత్వదీప్తిచేత, ఇద్ధంబు = ప్రకాశితము, నగును - అనియును, వర్ణత్రియమ్ము=బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యరూపవర్ణత్రయమును, శ్రీమత్స్యనేద్ధంబు = శ్రీ = శోభాయుక్తమైన, (సర్వోత్తరమైన,) మత్స్యైన = మత్స్యములకు, ప్రభువుచేత, శ్రేష్ఠమత్స్యమై యవతరించు మహావిష్ణువుచేత, ఇద్ధంబు = ప్రకాశింపఁజేయఁబడినదియు, సువిద్యం, సు= యోగ్యమైన,విద్యం= వేదవిద్యకలదియు, నగును అనియును అర్థద్వయము—

(21) వసుధాభృత్తల్లజము = పర్వతశ్రేష్ఠము- అ వసుధాభృత్తల్లజులన్ = వసుధాభృత్తల్లజములేనివారినిగా, అని విచిత్రము, నవ = నూతనమైన, సుధా = అమృతమును, భృత్ = భరించినవారిలో, తల్లజులన్ = శ్రేష్ఠమైనవారిని- అని- వాస్తవార్థము- (22) క్రోలతన్ = వరాహరూపమును పొంది, ఖండిత = చీల్చివేయఁబడిన, ఉగ్ర = భయంకరుఁడైన, అరి = శత్రువగు హిరణ్యాక్షుఁడను దనుజుఁడుగలవాడై, (అరి=శత్రువరాహముగలదై) ఎవ్వండో కో=ఎవ్వండు లతంగైవడి = లతనువలె, వనరాశినుండి = సముద్రమధ్యమునుండి, (వనసమూహమునుండి)

కన్న నన్యుండెవ్వండో కో, లతంగ్రై వడి, వడిన్ ఖండిలో గ్రా రిథై దండి, వనరాశి నుండి, పుడమి నుద్ధరింపం, బండితుం డయ్యె.

ఓ నరహరీ! రూపమ్ములో లె, నీకార్యమ్ము నాశ్చర్యా వహమ్ము. [2] హిరణ్యవిఖ్యాతు ననష్టాపదు నొనర్చితివి. "[3] [4]కుప్రతిగ్రహుండైనను గ ర్తవ్యమ్ము నిర్వహించు నేని మిక్కిలి యల్పుండైనను, బరివృద్ధి గొంమను." అని, బోధిం చుచు, [2] వామనుండవై, కుప్రతిగ్రహ మ్మొనర్చి పెంపున,

(23) హిరణ్యవిఖ్యాతున్ హిరణ్య సువర్ణముచేత విఖ్యా తున్ = ప్రసిద్ధికెక్కినవానిని, అనష్టాపదున్, న + అష్టాపద= బంగారములేనివానిని, ఒనర్చితివి-అని ఆశ్చర్యము, హిరణ్య విఖ్యాతుం, హిరణ్యకశిపుండను నామముచేతం బ్రసిద్ధుండగు వానిని సంహరించి, అ న ష్ట = న ష్ట ము గా సి, ఆప దున్ = ఆపత్తుగలవానిని ఒనర్చితివి- అని వా స్తవార్థము- (24) కుప్రతిగ్రహుండు = కుత్సిత దానములు పట్టువాండు, (కు = భూమియొక్క, ప్రతిగ్రహుండు, బలిచక్రవ ర్తివలన, మూడడుగులభూమిని దానముగాం గొనినవాండు- త్రివిక్ర ముండు) అల్పుండైనను = నీచుండైనను (పొట్టివాండైనను) పరివృద్ధినొందును = అభ్యుదయము నొందును (ముల్లోకముల నాక్రమించుం పెంపువడయును) (25) వామనుండవై =అల్పుం డవై, (గుజ్జురూపము దాల్చినవాండవై) కుప్రతిగ్రహ

మిన్నుముట్టితివి. వేఁటకాఁడు కోదమమెకంబులం బోలె నో భార్గవా, నీవు దృప్తులగు నవనిభృత్తులఁ బ్రతిగర్జ ద్రక్త పాన మత్త పరశ్వాఖండిత తనులనొనర్చితివి.

ఓ రామా! నీవు [7]బుధానందమ్మునక లంకా రక్షో దక్ష మాహిత శబ్దమ్ము హరించితివి నీపురోగులు బుధానంద

మ్మొనర్చి = కుత్సితదానమునుబట్టి (మూఁడడుగుల భూమిని గ్రహించి) (26) అవనీభృత్తులన్ = క్షత్రియులను, ప్రతిగర్జత్ = ఎదురుకొని గర్జించుచున్న శత్రువులయొక్క, రక్తపాన = రక్తవిలేపనముచేత, మత్త= మదించిన (మిక్కిలి ప్రకాశమానమగు) పరశు = గండ్ర గొడ్డలిచేత, ఆఖండిత = నరకఁబడిన, తనులన్ = శరీరములు గలవారినిగాఁ జేసితివి, అని భార్గవపక్షము. ప్రతిగర్జత్ = (నిజ గర్జితాసహనముచేత, నభిముఖముగా) గర్జనముఁ జేయుచున్న యరణ్యజంతువులయొక్క, రక్తపాన = రక్తముఁద్రావుట చేత, మత్త = మదించిన, పర = గొప్పనియగు, (వేఁట యందు మిక్కిలిశక్తిగల) శ్వ = కుక్కలచేత, ఆఖండిత = ఖండింపఁబడిన, తనులన్=శరీరములుగలవానినిగాఁ జేసితివి- అని వేఁటకానిపక్షము- (27) ఓశ్రీరామా=నీవు, బుధానంద మునక = దేవతలనానందపెట్టుటకొఱకే, లంకా = లంకాపట్టణమందలి, రక్షః = రాక్షసు లకు, దక్ష = నాయకుఁడైన, రావణుఁడనునట్టి, మా=లక్ష్మి

మ్మున కలంకార క్షోద క్షమాఽహితశబ్దమ్ము త్వత్సుకా వ్యమ్ము, రక్షించిరి.

ఓ బలరామా, నీవు యమున భేదించితివి. నిన్నాశ్ర యించి నీ కటాక్ష వీక్షణ పాత్రుండగు వాఁడు, [28]తద్భ్రాతృ భేదన దక్షుండగును-మఱియును దత్పితృభేదన క్షముండునై సుస్థిర స్థితి విరాజిల్లును.

స్వరూపురాలగు సీతాదేవికి, అహిత వినుటకును సహింప శక్యముగాని, శబ్దమ్ము = పేరును, హరించితివి = నశింపఁజేసితివి, పేరున్ను వినఁబడకుండునట్లు రావణుని సంహ రించితివి- నీపుత్రులు; కుశలవులు, బుధానందమ్మునకున్ = విద్వాంసులయానందముకొఱకు, అలంకార = ఉపమాద్య లంకారములయొక్క, క్షోద = విమర్శసమ్మర్దమునుగూర్చి, క్షమ = తగినట్టియు, ఆహిత = చక్కఁగాఁగూర్పఁబడినట్టియు, శబ్దమ్ము = పదములుగల, త్వత్ = నీమహాగుణములను వర్ణించునట్టి, సుకావ్యమ్మున్ = శ్రీమద్రామాయణమహా కావ్యమ్మును రక్షించిరి (28)తత్ = ఆ యమునానదికి, భ్రాతృ = అగ్రజుఁడైన యమునియొక్క, భేదన = నశింపఁజేయుట యందు, దక్షుఁడగును, యమబాధానివర్తకుఁడగును, తత్పితృ = ఆయమునకుఁదండ్రియగు, సూర్యునియొక్క, భేదన భేదిం చుటయందు సమర్థుఁడై (బ్రహ్మవేత్త సూర్యమండలభేదన ద్వార మున బ్రహ్మలోకమ్ము నొందునని చెప్పఁబడి యుండుటచేత) సుస్థిరస్థితిచేత = మోక్షపదప్రాప్తిచేత, విరాజిల్లును.

[29]నీవు కృష్ణుఁడవయ్యు గోపాంగనలయెడ బహూపరక్తుండవై, వారినయనమ్ములం బీతతరుండవై, యర్జున దీప్తి నాపాదించుచు భాసిల్లుదువు, దానం జేసియే కావలయు నిన్ను, [30]విశ్వరూపుండవని లోకము వాకొను.

ఓ [31]త్రియుగ స్వరూపా! కల్కిభగవానుఁడా, నీచేఁ గలి ధ్వంసమ్ము కృతమ్మయి, కృతమ్ము ప్రకటీకృతమ్ము కాఁగా, ద్విజులు త్రేతం గ్రహింతురు, ఇక్కడ ద్వాపరమ్ము లేదు" అని, ముల్లా చతురాననుఁడొసఁగిన చతుర సంస్తుతికిఁ బ్రసన్నుఁడవై, పన్నగపతిశయనుండవు, ఆ జగదేక సేతువు, పురోభాగమ్మునఁ బ్రసరించుచున్న సరస్వతీ (వేగవతీ) ప్రవాహమ్ము నిరోధించుచుండఁ దదభిముఖమ్ముగాఁ బశ్చిమముఖ పరిరక్షితపశ్చిమ నాఁ జగదేకసేతువు భూమ్యాకాశమ్ములందుఁ మహాసేతువవై, ఖ్యాతిగా, శయనించె. ఆ యంభోవేగమ్మున నధ్వర భంగమ్మగునను భీతిచే నాతురుండగు పద్మసంజాతు

(29) కృష్ణుండవయ్యు = నల్లనివాఁడవైనను (కృష్ణనామముగలవాఁడవును) బహు = మిక్కిలి, ఉప = సమీపమందు, రక్తుండవై = ఎఱ్ఱనివాఁడవై (మిక్కిలి అనురాగము గలవాఁడవై) పీతతరుండవై = మిక్కిలి పచ్చనివాఁడవై (మిక్కిలి త్రాఁగఁబడినవాఁడవై, మిక్కిలి ఆసక్తితోఁ జూడఁబడువాఁడవై) అర్జునదీప్తి = తెల్లనికాంతిని (పార్థునకుఁ దేజమును) (30) విశ్వరూప = అనేకవర్ణములు (రంగులు) గలవాఁడు (సర్వజగత్స్వరూపుఁడు)

మనుప, సేతుబంధంపుం బనిచే విలంబంబగు నని, శీఘ్రపథ్యమ్ముగా నాసేతువిధాత యట్లు తానే పెనుసేతువై యొప్పారె. పతగేంద్ర కేతువు ధాతృక్రతు త్రాతయై యభీతి హేతువగు సేతువై యుండ, నా వేగవతి యతి విచారవతియై యప్పుడా వేగవతి యయ్యె.

మఱియును సందర్శనమ్మననే యంహస్సమూహమ్ములెల్ల దుమ్ముసేయుచు నెదుర విరాజిల్లు నా యాతత సేతువుం జూచి యాతనం జెంది, యా వేగవతి వేగమ్మడంగి మడంగి, దవ్వుననే చవ్వున నాగిపోయెను.

అప్పుడు [32]హరీశమండల కృత స్థితియు, సగ్రావాప్త సత్కృతియు, సజలధ్యాకలితమూర్తియు నగు నా సేతువు

---

(31) త్రియుగ = మూడైన, యుగ = కృత, త్రేతా, ద్వాపరములను యుగములు. ఆవిర్భావ విషయములుగాఁగల, స్వరూపము గలవాఁడా! కలిధ్వంసమ్ము = పాప భూయిష్ఠమ్లేచ్ఛాది నాశనము, కృతమ్ము=కృతయుగధర్మము, ప్రకాశితమ్ము కాఁగా ప్రకాశింపఁ జేయఁబడినది కాఁగా, త్రేతం = అగ్నిత్రయమును, (ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము, అనువానిని) ఈవిషయమందు, ద్వాపరమ్ము = సందేహము, లేదు (కృతమ్మును, కృతమ్ము ప్రకటీకృతమ్ము కాఁగా, త్రేతన్ గ్రహింపను, ద్వాపరమ్ము లేదు - అని యొకానొక చమత్కార స్ఫురణము) (32) హరీశ = కపి శ్రేష్ఠులయొక్క.

నాతత్తాద్భుతమ్ము గ్రమ్మ జూచి మహాత్ము లతిప్రహృష్టులై సాఁగిలి మోడ్పుగేలుతో నాగమగూఢార్థుల [illegible] భోగిభోగ శయాను నిట్లు సంస్తుతించుచుం బ్రణమిల్లిరి.

"ఓ రమాముఖాబ్జభానువా! సమాశ్రిత కామధేనువా! ప్రకాశమానమూర్తి! శుకాది గీత దివ్యకీర్తి! దయారసైక సింధువా! భయార్తదీన బంధువా! విమోహ దోషహారీ! యథోక్తకారీ! నీకుం బ్రణామమ్ములు. ఓ యనుశ్రవాంత చారీ! జనశ్రమాపహారీ! హితాహితావధారీ! నతాశయానుసారీ! రుచి ఘనానుకారీ! సువాంఛ రత్నధారీ! తమోభయాపహారీ! [illegible] యథోక్తకారీ! నీకుం గైమోడ్పులు.

ఓ జగదీశ! స్వరీశ ప్రముఖ ముఖాశ గణేశా! మహే శ వందిత చరణారవింద! హల వహ హల [illegible] దివ్యహావ్యగ్రహ

మండల = సమూహము చేత, కృత [illegible] చేయం బడిన, స్థితి సత్తిగలది కాంచద [illegible] హారీశ [illegible] [illegible] లనునది, కృ [illegible] [illegible] నవి) గ్రావ నాళ్ళచేత (లే) పద్యానులచేత. [illegible] బడిన, సత్ = యోగ్యమైన [illegible] (అగ్ర = ముదుగా, అవా [illegible] = [illegible] దంబను, [illegible] పూజ గలది. జలధి = సముద్రము [illegible] బడిన, మూర్తి [illegible] గలవ కొందఱ [illegible] బుధులు [illegible] వారిచేత, విద్వాంసులచేత, [illegible] కలిత = ధ్యానముగా మూర్తి గలద)

సఫలీకృత సప్తిసప్తతంతూ! నీకు జయము. జయము. నీ యాశ్రిత దయోదయమ్మెవరికిఁ జెప్పనలవి కాదు. [33]పాథస్వినీ జనక పాద పయోరుహుండ వయ్యును దాసుండగు నీరజాసనుని [34]సవనావనమ్మునకు సరిత్ప్రవాహమ్ము నిరోధించితివి. ఓ పుండరీకాక్షా! తొల్లి తరుణికై [35]బహుముఖ వాహినిం బరిమార్చితివి. ఇత్తఱి సత్తమిల్లిన బత్తిఁ గేలెత్తు దొడ్డబిడ్డ నికై బహుముఖవాహిని నడ్డగించితివి. ఓ శతపత్రనేత్రా! నీ పవిత్రమై పొడసూపవిచో నీ చతురాననుండు దవిత్రానుండై, యచ్చతురాననుండు కానలయ్యెనుమా! ఓ విష్ణో! అధ్వర హితుండవగు నిన్నుం గని సైంధవ గయ ప్రార్థ్య రహితమ్ము యయ్యె అధిక ప్రతి లాభమున్నచో స్వల్పహాని కంగీక రింపం జెల్లునను నయోక్తి విదితమ్మాడ్కి వేధోశ్వమేధ

---

(33) పాథస్వినీ = నది. గంగానదికి, జనక = తండ్రి యగు, (జననస్థానమగు) పాదపద్మములు గలవాఁడవైనను (34) సవన = యజ్ఞము యొక్క. అవనమ్మునకు రక్షించుటకు- (35) రామావతారమున భార్యయగు సీతకొఱకు, బహు ముఖ దశముఖుని యొక్క, వాహినిన్ = సేనను. పరిమార్చి తివి. దొడ్డబిడ్డనికై = ప్రశస్తపుత్రుఁడగు, బ్రహ్మ, యజ్ఞ రక్షణకు, బహుముఖవాహినిన్ = బహుముఖ = ఉదకముతో నిండియున్న వాహినిన్ = నదిని, నిరోధించితివి-

మఖ విఘ్న నిరోధమ్మునకు సర్వతోముఖ [36]విఘాతమ్ము ర
రీకరించితివి.''

అని యిట్లనేకవిధమ్ములఁ దనివి సనని డెందమ్ములతో
నా నిరాచారి మిన్నలా వెన్నుసి సన్నుతించి యారాధించి,
నిరంతర మురారాతి చరణ ధ్యానపరాయణ హృదయార
విందుఁడై యొడలెఱుఁగని యావేశంబుతోనున్న పుండరీక
సంభవు సన్నిధానమ్మునకుం జని యీ యత్యద్భు తోదంత
మ్మెల్ల నివేదించి, "యోనస త్యేశా! నీ విష్ణుభక్తి ప్రపత్తి పక్తి
శక్తి ముక్తిపదవి కతిగాఁదై వర్ధిల్లె నీముఖ ప్రత్యాహారోత్స
త్తి పరిహారమ్మునకు నారాయణుండు కరుణామహోదధి స్వ
బంధువగు సింధువు ముంగల ఫణిమణీ దివ్యసుషమా దేదీప్య
మానమగు పర్యంకమ్మునం బవ్వళించె' నని విన్నపమ్ములోఁ
బ్రశంసింప, నా విశ్వస్రష్ట, యా ఋషిహార్యకుల పలుకులు,
శ్రుతులంబర్వ, మహానందమ్మున నిర్వృతుండై లేచి, ముని
ప్రతతియుతుండై, నతి వినతి నుతి శతమ్ములం బ్రతిపద
మ్మొనర్చుచు, మ్రొక్కు లక్కజమ్ముగా నిడుచు, నా నాగ
భోగ పర్య కతల శయాను నాగమ వాగతీత మహామహిముఁ
బ్రసన్నుం జేసి యామోద పెట్టెను.

---

(36) సర్వతోముఖ – సర్వతోముఖమను పేరుగల
యాగముయొక్క, విఘాతమ్ము విఘ్నము, నాశనము, సర్వ
తోముఖ – ఉదకముయొక్క విఘాతము = నిరోధంచుట–
అర్థద్వయాభేదము.

పితృస్థాన బ్రహ్మ యాగానన్యుగా, న మ్మురవైరి యనుమతిం బడసి, మఖలోప భీతి నాపాదిల్లిన తాపమ్ము వోవ నా రమాంపతి క్రీడకై మఖపూర్తి యొనర్పం గోరుచుండం బ్రాభవమ్ము గమి నునవు పోల్కికిం గొఱంత రవంతయుం లేని మాడ్కిం దురంగమేధాంగమ్ము లెల్లం గడముట్ట నొనర్ప హత్తుకొను సత్తితో ఋత్విక్కు లెల్లరుం బ్రవర్తిల్లిరి.

ఇది ద్వితీయోల్లాసము

(శ్రీ హయగ్రీవ దేవదేవునకు జోహారు)

తృతీయోల్లాస ప్రారంభము

—: సరస్వతి నాహ్వానించుట :—

పరమ పురుషుండట్లు స్వాధ్వర ప్రత్యూహ ప్రశమనంబుసేయ నతిముదితుండై కమలోదితుండు, జగన్నహోభ్యుదయమ్ము భిలషించియుండం బ్రాహ్మణ్యమ్మున మహర్షు లిట్లు విన్నవించిరి. "ఓ యంబుజసంభవా! వేగవత్యాపగయై, యేగుదెంచిన నీ యా ధర్మపత్ని చేతనే యీ యధ్వరమ్ము పూరణీయమ్ము యయ్యున్నది ఆమె శుక్తిమతి, పంప, మున్నగు రూపమ్ముల నేడు పెఱుంగులుగా నావిర్భవిల్లి నారాయణానుమతిం జేసి యంబునిధి నుపగమించెను. నీ యనుమతియు నొసంగవలయును" అనుచుండ "ఓయమ్మ" ని పలుక నట్లా తనిచే ననుజ్ఞాతులై వసిష్ఠాది మునివరిష్ఠులు భగవానుండగు నా నాగవిభు భోగశయానుని దక్షిణభాగమ్మునం బ్రవహించుచున్న యా వేగవతిం గాంచి భక్త్యుత్కర్షమ్మునం బ్రణమిల్లి యావిరించిమిచుబోణి నిట్లాహ్వానించిరి;

ఓ దేవీ! పాలవెల్లువనుండి సిరియుంబోలె నీయాపగనుండి పగ వీడి వేగమ్ము విచ్చేయుము. మా కన్నులకు నిండు పండు వొనర్చి, మాయెడ నకంపమ్మగు ననుకంప సంఘటించుపుము. ఓ వెన్నుండుగన్నవాని యన్నుమిన్నా! ప్రసన్నవై మమ్ముంగటాక్షించి, మన్నింపుము అలుకం బిలుకుమార్పుము. జన్నంపు నెలవు వెలయింపుము. నిఖిలాగమ ప్రవీణుండగు సుర వరేణ్యునిచే నీకఖిల తరంగిణీ శిరోమణిత్వమ్మొసంగం బడెను."

—: సరస్వతీ సాక్షాత్కారము :—

అని యిట్లు విన్నవించు నా మునిపుంగవుల కుటంగట నా బంగారుబొజ్జవాని కురంగలోచన రంగురంగు రతనంపు మెఱుంగులు, తుఱంగలించి మేలుతొడవుల వెగ్గలంపు జగ్గు నిగ్గు లగ్గలంబుగా దెసలంబర్వ జరీన నయ్యేటి ఝరినుండి వెలువడి పొడసూపె.

మఱియును, ఉదరప్రకరంపు నాచు గుత్తుల మేచకపు వీచులపరచుచుండ, గోపుచూపు చూపు రేపు చేపలు క్రేళ్లు లుకుచుండ, మొత్తమొత్తని యసుగుల బెడంగు, నిండుమొగ మ్మురంగు, కేలుంగవ మెఱుంగు, విష్ణుదమ్ములు దిమ్మునందమ్ము గ్రుమ్మరింపుచుండ, బొడ్డుచెలువు సుడినోయగమ్మున గులుకు చుండ, నుబ్బు గుబ్బపాలిండ్లు తమ్మిమిందుపొందు పులుంగుగవ డాలు క్రాలఁజేయుచుండ, నప్పలుకు గులుకులాఁడి యయ్యేట నోంపు [1]సెలవు చెలువున నమ్మునితిలకులకు దవ్వుదవ్వులం దోఁచె.

ఇట్లు నమ్మునిపుంగవమ్ముల వినీతానునీతి రీతిచే సితజ్యోతిర్భాతి మేటిలేతో నలరు జలరుహభవుని నాతి సావన పావనావనికి, సాగరమ్మునకు దరంగిణియును వోలె నానీతమై తమ్మికంటి కందు నొంది డా కెలని నెలవునం గ్రాలుచుండె.

---

(1) సెలవు=ఏఱు, నది-

—: బ్రహ్మయజ్ఞము చేయుట :—

కవిప్రవీణులు వోలె నా సురగ్రామణి చిరకాంతి తయై సరస [2]సరసయై వెలుంగు సరస్వతిని ముదమ్మునం బొంది చికీర్షితకృతి క్రియకుం గడంగెను.

అంత నాశ్రమోద్దేశంబునుం బోలె [3]మహాచ్ఛవి ప్రవర్గ్య శుచియై భార్గవుండు వోలె [4]సవృద్ధి కోప సత్త్వ

---

(2) సరస - రాగముతో, గూడినది-అని, వాగ్దేవీ పక్షము. సరస = నవరసములతోఁ గూడినదియు, మృదు మధురమైనదియు-అని - భాషాపరము, కవితావాణీపరము- సరస్వతిని = వాగ్దేవిని, అని - సురగ్రామణి పక్షము-సరస్వతిని = [illegible]ను, కవితావాణిని, అని, కవిప్రవీణ పరము-కృతి - యజ్ఞమునొక్క, క్రియకు - చేయుటకు-అని సురగ్రామణీపక్షము-కృతి కావ్యమునొక్క. క్రియకు=రచనకు-అని, కవిపక్షము- (3) మహాత్ - కర్మలచేతను, జ్ఞానాదులచేతను పూజ్యమైనట్టియును, అచ్ఛ - బాహ్యాభ్యంతర శుద్ధమైనట్టియును విప్ర=బ్రాహ్మణులయొక్క సమూహము లోనివారిచేత, శుచి=పవిత్రమైనది అని ఆశ్రమోద్దేశపరము- మహాత్ గొప్ప, ఛవి - కాంతిగల, పరమపూజ్యమై విరాజిల్లు, ప్రవర్గ్య = ప్రవర్గ్యమను పేరుగల, యజ్ఞీయకర్మవిశేషముచేత అని-తురగమేధ పరము- (4) సవృద్ధి=వృద్ధితోఁ గూడిన, కోప - (వైరులగు క్షత్రియులయెడ) క్రోధముయొక్క, సత్త్వ=స్థితిచేత, విశ్రుతుడై ప్రసిద్ధిగలవాఁడై, అని భార్గవపరము-సవృద్ధిక - అభివృద్ధితోఁ గూడిన, ఉపసత్త్వ =

శ్రువితిర్యి స [5]శుభోచ్ఛ్రయ యూప శోభితమ్మగు వేద్యంత
రాళ దేశమ్ము· ననుయూపమ్మునను విరాజిల్లి సాధు మనో

(దీక్ష, దినమునకుఁ బిమ్మటను, సోమాభిషవమునకుం బూర్వ
మును, చేయఁదగిన, హోమములు, ఉపసదము లనఁబడును,
ఉపసదాం, భావః, ఉపసత్త్వ) ఉపసత్త్వముక హోమభావ
ముచే, విశ్రుతిగలది-అని-సారంగమేధపరము (5) వేది =
జన్నపుటరఁగు, అంతరాళ దేశ = మధ్యదేశము, స, శుభ =
దార్ఢ్యాదిగుణములతోను, ఉచ్ఛ్రయ = ఔన్నత్యముతో
డనుఁ గూడిన, యూప యూప స్తంభముచేత, శోభితమ్ము=
ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది-అని-వేద్యంతరాళపరము-సశుభ =
శుభప్రదములగు సుఖులు మున్నగునాటితోఁగూడినదియు,
ఉచ్ఛ=ఉన్నతమైనట్టియు, యయు=అశ్వమేధీయాశ్వముచేత,
ఉప=సమీపమున, శోభితము = ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది-
అని-యూపస్తంభపరము-సాధు = సజ్జనులయొక్క, మనో
హృత్ మనస్సుల నాకర్షించునట్టి, యాజ్య యాజ్యలచేత,
(అధ్వర్యునిచే "యజ" అని, ప్రేషనీయఁగా, హోతచేత,
బఠింపఁబడు, మంత్రములు, యాజ్యలనఁబడును. అట్టిమంత్ర
ములచేత) ఉజ్జ్వల=ప్రకాశమానములగు, ముఖమ్ములన్ =
ఆననములతోఁ, తగు = ఒప్పుచున్న, అని, హోత్రాదుల
పరము-సాధు=లెస్సగా, మనః = మనస్సులకు, హృద్య =
రమ్యమైన, ఆజ్య=ఘృతముచేత, ఉజ్జ్వల-దీప్తమైన, ముఖ
మ్ములన్ = అగ్రభాగములతో,-అని- అగ్నులపరము

హృద్యాశోభిష్ణుల ముఖమ్ములందు స్తోత్రాంగనా సన్న-
లను విద్యోతిల్లి సంభయము వోలె సదధిక విరాజి పాత్రా
వళియై విభాసిల్లి, (7)స్వామికయ యయ్యు స్వామివృద్ధి హే
తువై, (8)వాజి నవ్య శోభయయ్యు నవాజిన వ్యశోభయై
సపశుక్రమయయ్యు నపశుక్రమై, యా యశ్వమేధ

---

(6)సత్ = సజ్జనులచే, అధిక = మిక్కిలి, విరాజి = ప్రకాశించు, పాత్ర = రక్షకులయొక్క, ఆవళిగలదై—అని—సభయ (భయముతోఁ గూడిన స్త్రీ మొదలైన దాని) పరము—సదధిక = దధితోఁ గూడిన, పాత్రా = కుండలు మొదలగు పాత్రలయొక్క, ఆవళిగలదియై—అని—అశ్వమేధక్రమపరము (7) సు=సమీచీనమైన, అమిక = మీఁగడ, గలది, స్వామిక + అ, స్వామికయ = స్వామికిగలదె, అనియు, స్వామివృద్ధిహేతువైన దనియు—స్వామికయము గలదైనను, స్వామివృద్ధి హేతువని—విరో (8) వాజి, నవ్యశోభయయ్యు, నట్టిది కాదు—అని విరో—వాజిన=విలుకునియొక్క, వి + అశోభ, వ్యశోభ=శోభగలదియు, నవ నూతనమైన, అజిన = కృష్ణాజినముయొక్క, వ్యశోభ = శోభగలదియునని—పరి—సపశుక్రమయయ్యు నపశుక్రమ, అని—విరో—పశు = అశ్వమేధీయాశ్వముయొక్క, క్రమ (సంచారము) ముతోఁ గూడినదియు అప=అపగతమైన, శుక్ = దుఃఖముయొక్క, క్రమ = రీతిగలద—అని—పరి—

క్రతునియతిఁ సభారతీకుండయ్యు నంతర్ముఖుండై యజ
మానుండైన బ్రహ్మచే మహాభక్త్యుత్కర్షమ్మునం బ్రవ
ర్తితంబయ్యె. అట్టి యా జన్నమ్మున మిన్నయగు నధ్వర్యు
నిచే వేల్పఁబడిన యాయా హవిస్సులనెల్ల నా విధాత
కమలానాథునకు ధ్యానముతో నవిచ్ఛిన్నమ్ముగా సమస్తమ్ము
సమర్పించుచుండెను.

అట్లా పెన్నికందు తనదు డెందమ్ము నెమ్మికటెయ్యం
దుఁ దిరమ్ముగాఁ బొందుపఱిచి సమర్పించుచున్న హవిస్సు
లేశమ్మును జన్నంపు సాల నలంకరించియున్న హయమే
ధీయ సంస్తిన్న శ్రోత్రద్దేశ్యభూతాలకు వేల్పులం బొందక
సర్వమ్మును మాకుదుం జెడుచుండెను.

—: ఇతర దేవతాక్షోభ్ప్రకటించుట :—

ఆ సమయాన నాగ్రహగ్రహాగ్రస్తులై వజ్రహస్త వసు
రుద్రాదిత్య ప్రభృతి మఖాంశులు నిరాశులై యంతరంగ
మ్మున ననుఁగు లెన్నెలకొల్పియున్న సౌఖ్యమిన్నఁ గుఱించి
యేతత్ప్రస్తావమాన లజ్జమాన దోదూయమాన మాన
సమ్ములఁ దూలుచు కుయ్యిడి "అక్కటకటా! ఓ నిక్కపు
జగంపుటెక్కా! నీవిచ్చుచున్నను భవ్యపు హవ్యమ్ము

(9) సభారతీకుండయ్యు = వాక్కులతోఁ గూడిన
వాఁడైనను, అంతర్ముఖుఁడు = వాక్కులేని వాఁడు- అని-విరో,
సరస్వతీదేవితోఁ గూడినవాఁడును, అంతర్ముఖుఁడు మౌని
యైనవాఁడును- అని-పరి-

భాగ్యమ్మున వమ్మె, చందురుం డొసంగుచున్నను (చంద్రిక) మొగులు దిమ్ము గ్రమ్మె. వెన్నెలపులుఁగులం గ్రైవశి, శోకింపం తయును నమ్మోదకుండెను” అని మొఱపెట్టు లోకస్రష్ట యా దేవతా వేదితమ్ము నాకర్ణించి ప్రహృష్టాంతరంగుఁడై

— బ్రహ్మ సమాధానము —

“ఓ వేల్పులారా! పుత్రపౌత్రాయు రారోగ్యాధిక ధన ధాన్య స్వర్గాపవర్గాదియః ఫలమ్ములంగోరు నల్పహృదయులు చపల చిత్తులనగు తనుభృత్తులు మిమ్ము గూర్చి యజ్ఞాదుల శుభ ప్రేక్షులు స్ఫురన్మోక్షాపేక్షులగు సూక్ష్మచక్షుర్వీక్షు లక్షుద్ర చర్యాదక్షులై సాక్షాన్మధ్వారిం గూర్చి యజ్ఞవ్రతం బుల నారాధింతురు కావున సుస్థిర లక్ష్య సాక్షాత్కృతుండగు సారసాక్షువలన నసార సంసార సింధు తరణమ్ము గోరి నేను యజించుచుండుటం జేసి కృపాళుండై సర్వలోకపాలుండు వెన్నుఁడు మద్దత్తంబగు హవిస్సులని స్వయమ్ముగా పరిగ్ర హించుచుండెను. అందువలన నిందు హవిర్భుక్కుం బరిత్య జింపుఁడు. లజ్జ నుజ్జగింపుఁడు. పరితాపంబు నిరాకృతంబుం గావించి మేల్మి నొందుఁడు. మఱియు నిది యవధరింపుఁడు. మోక్షాపేక్షులైన నారాయణారాధన పరాయణులచే మోద మ్మున నొసంగంబడు మఖ దివ్యహవ్యమ్ము దదన్య దేవతలు రాజాంతఃపుర నిష్కుట మహీరుహమ్ము లిడు నమూల్యము లగు కుసుమమ్ములను రాజేతరులుంబోలె నెప్పట్లం బొందఁ జాలరు” అని వక్కాణించెను.

—: యాగనిర్వహణము :—

అంత నిట్టి యా వాణీప్రాణనాథునిచే వాక్రువ్వంబడిన తత్త్వార్థోపదేశమ్ములచే నివృత్తాంతఃపదాహంకారులై యయ్యాఖండల ముఖాఖిల లేఖ ప్రముఖులును స్వస్థచిత్తులై యుండ మేధాగరిష్ఠుండగు నవ్వసిష్ఠుండు తురంగమేధాభిధాన క్రతు విధానంబు నందలి యాగ హోమాది రూపాంగమ్ములెల్లం గల్పోక్త ప్రకారంబున ననూనానతిరిక్తంబుగా నిరంతరాయంబుగా నిర్వర్తించెను.

అంత నా దంతిగిరి వేద్యంతరాళంబున నధ్యగ్ని సుధ్యగ్రసరాభినంద్య విధానుండగు చతురాననుండు నయ్యనంతశయాను నాద్యంతరహితు రమాకాంతు నేకాంత నిరంతర భక్తిని ధ్యానించుచుండెను. పిమ్మట నేకవింశత్యరత్నికంబగు యూపమ్ము యయూపేమ్ము గావింపంబడి యుండఁ బ్రశాస్త్రాదులు శాస్త్రోక్తమ్మైన స్వస్వకర్తవ్య కర్మంబులు శర్మప్రదంబుగా నొనర్చిరి.

మఱియును విశ్వసృష్టిమార్గమ్ము ననుసరించి యనుసంధించి శమిత్రా సజ్ఞపితమ్మగు సప్తివప యధ్వర్యునిచే నుపాత్తమై యుండ విదితభవ్యస్వాంతుండగు వాణీకాంతుండు సామోదమ్మున దామోదరుం దిరమ్ముగా డెందమ్మునం బొందుపఱుచుచుండ సర్వసుపర్వులు సబహుమానంబుగా నిరీక్షణపరాయణులై చెన్నారుచుండ మఱియు సహపూర్వికతోఁ బర్వానం బర్వుచు సంభ్రమించుచు నెల్లరు నుత్ఫుల్ల విలోచనమ్ముల నతులమ్ములగు నుతి నతి ప్రతతులం బ్రతిపదమ్ము

రమాపతి సంస్కృతి వాక్కృత కోలాహలం బంబర తలంబుం
గబళింప వపా హోమ దిదృక్షా కుతూహల పరాయణులై
యుండ, నధ్వర్యుండు 'యజ' అని ప్రేషనీయ హోత యాజ్యాం
బఠించుచుండ శ్రోత యుచ్చైస్స్వరంబున వషట్కారంబు
సేయుచుండ, స్థిర హరి ధ్యానావధానాదరపరుండయియున్న
విరించి త్యాగమ్మొనర్చుచుండ నౌత్తర వేదికాగ్ని సవిధ
మ్మధిష్ఠించి వసిష్ఠుండు, స్వయమ్ముగా జుహూముఖ సము
పాత్తంబగు ఘృతసంసిక్త వప నూటిగా నయ్యగ్నిని వేల్చెను.

ఇట్లా వాగ్విభుండు యథావిధిగా వపా హవనమ్ము
నివ్వటిల్లంజేయ నెల్లరును నివ్వెఱపడి చూచుచుండఁగా
న యగ్ని కుండంబునుండి, నిరుపమాన ప్రభా దేదీప్యమానం
బగు విమానరాజం బొకం డుద్యత్తు చక్షుస్సునుండి యరుణ
బింబంబువోలె వెల్వడియె.

అత్తఱిఁ, బ్రకృత క్రతువుంబోలె, [10]స సుమనో రాజీ
వాసనమ్మగు పవమానమ్మువీచె. దక్ష నృప హర్యక్ష రక్షి
తమ్ములగు పురమ్ములుమాడ్కి [11]నవ ప్రసాదమ్ములై దెసలు

(10) ససుమనః=దేవతలతోఁగూడిన, రాజీవాసన=
బ్రహ్మగలది, (క్రతుపరము) సుమనః=పువ్వులయొక్క రాజీ=
పఙ్క్తియొక్క, వాసన=పరిమళముగలది (పవమానపరము)
(11) వప్ర = ప్రాకారములయొక్క, సాద=కార్శ్యము, న=
లేనివి, వప్రసాదములేని (బలమైన వప్రములుగలవి) నవ =
నూతనమైన, ప్రసాద = నిర్మలత్వముగలవి-అనియు-

తేజరిల్లె. సుభట పటలమ్ముకై వడి సుర యానతమ్ము [12]బహు లాస్యాడంబరమై విలసిల్లె. విద్వ ద్విభు సభవో [13]విజృంభిత వాద్యారవమ్మె మిన్ను చెన్నుమీఱె. వర్షారంభమ్ము చాడ్పునఁ బద్మసంభవా ధ్వరభువి [14]అభ్రచ్యుతమ్ములగు ఘనపుష్ప ప్రవర్షమ్ములచే సురభిళమ్మయి సాటిలేని సోయగమ్మున నీలుగులెక్క.

అంత నంత రిక్షమానమ్మునఁ బ్రణమిల్లు భక్తజనమ్ముపై నానంద ప్రవాహమ్ముం జిమ్ముచు నీలమేఘమ్ము డాలు గ్రమ్ము మేని చక్కందనమ్ముతో నవాజ్మనస గోచర మహా మహిమమ్ముతో మేల్మి పొల్పు నిండారు మెండు డెందంబుతోఁ జెన్నుమీఱియున్న యావెన్నుని గన్నులపండువుగాఁ గాంచి వేల్పుతెండ్లతో నా నల్వ మహానంద పారావారో ల్లోల కల్లోల మాలికా డోలికలం దూఁగియాడుచుండె.

మఱియును బాలకడలి వెల్లువం బవ్వళించు తఱిం జిక్కిన యక్కజంపు నురువుతునుక లనం జెన్నుగుల్కుచు

---

(12) బహుళ = అధికమైన, అసి = కత్తులయొక్క, బహు=అధికమైన. లాస్య = నర్తనములయొక్క, అనియు- (13) వాది = వాక్యార్థములు చేయువారియొక్క, వాద్య= మంగళవాద్యములయొక్క, (14) అభ్ర = ఆకసమునుండి, అభ్ర = మేఘములనుండి, ఘన=గొప్ప, పుష్ప = పువ్వుల యొక్క, ఘనపుష్ప = ఉదకముయొక్క-అనియు-

మొక్కలంపు దొసంగుల వెస గసిమసంగు మేలు గోఱఁబాఱ
డాలుం జిగురు, చిగురు పూససేస లన, వాసికెక్క, తనయందుం
బొడమిన వేల్పు టేటుం, బుడమియు, మరందపరాగమ్ముల రీతి
నొంద, నొప్పు నడుగుందమ్ముల యందంబు చూపఱ చూడ్కు-
ల నానంద సముద్రమ్మున మునుకలు వెట్టింప "నిది యలరువిలు
కాని సోయగంపు టంపపొదుల గవయే. అందువలననే దీని
చెంగట నడుగునెపమ్మున [15]నాళీకమ్ము గ్రాలుచుండె. ఇది
యళీకమ్ముగాదు. నిక్కమ్ము" యన నక్కజంపు గనుముక్కువ
నెక్కుల్పు చక్కని పిక్కలు నుక్కుమీఱుచుండ, నపరంజి
చేలఁ గెంపు డాలు నెలి, మేలి మొలనూలి తెలిగంటి దొర
రాల మిసిమి పెంపుసొంపఁగ, నెసఁగు కప్పు మించు సౌరు తీరు,
వ్రేతలు మునుకలువెట్టు నత్తఱిఁ గ్రమ్మిన చెందిరంపు టెక్కు
డాలు ప్రోలు, జమున దొరువు నీరుబాఱు మురువు దొరయ,
నలరు తొడలబెడంగు లడరుచుండ, సన్నదనంబునం బీతాంబ
రంబగు నెన్నడుము పొత్తునత్త, నిదియ పోలునని, హత్తు
కొల్పఁబడి ఖ్యాతికెక్కు పీతాంబరంబు మేలుసేఁత రీతిం దెలు
పుచు, నుల్లసిల్లుచుండఁ గాంచీమధ్యంబుం గమలాక్షుం డలంక
రించె. కమలాక్షు మధ్యంబుం గాంచి యలంకరించె. దానం జేసి
యొండొరు భూషణ భూష్య భావంబు సొలె నాధారాధేయ
భావమ్మును సాధారణమ్ము యని బుధులెన్నుచుండఁ గాంచి
నిరుపమానప్రభ న్విభాసిల్లుచుండె.

---

(15) నాళీక=పద్మము, నాళీక=బాణము - అనియథా

జగమ్ముల నెల్ల గర్భమ్మునం దాల్చుటం జేసి వానికిం బితయయినను దనకుం బ్రామిన్కుకొనలు పాదుకొల్పుమాతృత్వమ్ము నగౌణమ్ముగానే వాటిల్లంజేయు చిన్నిబొజ్జ యెన్నికం బన్నుకొల్పుచుండ, వేఁడివెలుంగు పొందున నందమ్మునొందు పుష్కరపుజంట యెందునం బొడమె నట్టి లోతుబొడ్డు ఖ్యాతి నాతతమ్ముగా పదుకొల్పుచుండ, నమృతకరుని సోదరియై సువృత్తయై పద్మరాగరుచిరయై గుణహృద్యయై యుల్లసిల్లు మౌక్తికమాల యిందిరాసుందరియు నోవ్లె నురమ్మునఁ గరమ్ము మెఱయుచుండఁ, దన్ను ద్రింగునది యన్న పగం బోలెఁ దానును బాహుపన్నగమ్ము గ్రసించి యున్న కేయూరంపు మిన్నుమానికమ్ము చదురు తనకు మనికి యయ్యె నన్న యుబ్బునం బోలెఁ బూనంబడి యనూనంపు సొగసు లీనుచుండఁ, దార తరళ ముక్తా హార స్మేర సుషమా నుషక్తమ్మగు పేరుటురమ్మునఁ ద్రచ్చుతటి నుచ్చలించు తరఁగల తోడి పాలకడలిం బొడతెంచుచున్న భాతిఁ దోఁచి కౌస్తుభమ్ము నేస్తం బొంది సంస్తుతి కెక్కించుచుండ, దండికుండలమ్ములం గ్రాలు పచ్చరాల డాలు మెఱుంగులు నిండుకొను సోయగపు మోము శైవాలాలంకృతమ్మగు రాజీవమ్ము మాడ్కి చూపఱు డెందమ్ముల నాము గోముబ్రామి యొప్పుగుల్కుచుండ, విచ్చుదమ్ములని తుమ్మెదలదిమ్ము కన్నుల పయింబడక యుండునట్లు కాఁపువెట్టిన కాంచనంపు మవ్వంపు బువ్వొవోలెఁ దోరంపు సొగసు లెసఁగు ముక్కు వన్నె మీఱి

యెన్నికం గూర్చుచుండ, శౌరి నన్నుంబూనెనని విఖ్యాతింగు తజికొండపై నీరసమ్మున నాదలం గేరు మేరువుం బలె జారు మణికిరీటమ్ము నిస్తులాస్తోక ప్రభ నివ్విస్తరించుచుండ, సాటిలేని నీయిలొాల్కనా శరదరవింద ధవళాక్షుం బరిసర స్ఫుర దిందిరా సుందరీ తిలకు, వరదుని, దంతి భూధర వరమ్మున గని, దంభోళిధర ముఖ సుర పరివృఢులు ప్రణమిల్లుచు నుల్లసిల్లు చుండిరి.

మఱియును నిలింపు లెల్లరు నమ్ముకుందు నానంద భర తుందిలమ్ములగు డెందంబులతో విప్పారు కన్నులం దృప్తిసనక సారెసారెకుం బ్రణమిల్లుచుం జూచుచు నిట్లు శ్లాఘిల్లసాగిరి. "ఓ యచ్యుతా! చెడుగుదారిం బడద్రోయు, పొగరు టింద్రియాశ్వంబుల గట్టివైవ దిట్టలగు యోగిపుంగవులు గట్టిడెందంపు మనికిపట్టు నందలి నెత్తమ్మి యందు మేలి హృదయంబులం బరికింపం బరికింప నెట్టకేనిం బట్టువడనట్టి నిన్ను మా పెక్కుపుట్టువుల పున్నెమ్ముల కలిమి బలిమి నిట్టి యీ యలంతి దృష్టులం గంటిమి.'

"ఓ మేలిదేవరా! హోతలు కల్పోక్త ప్రకారమ్మున జన్నమ్ముల వహ్ని వ్రేల్చిన యాజ్య చరు పురోడాశాది హవిస్సుల నీ ముఖమ్ము గైకొనుచున్నది. అందువలన నాముఖమ్మునం బొడమిన వహ్నియును దన యుపాదాన కారణమ్మ ననుండి యీ హుతాశనత్వముం బొందెను. ఉపాదానకారణ గుణములు కార్యమ్మున సంక్రమించుట వేదశాస్త్ర సుప్రసిద్ధమ్ముగదా! ఓ నరహరీ! నీవును మహా యోగిహృత్కమలములు

వోలె నిత్యజ్ఞాన నిత్య తృప్తత్వమ్ముల, గుహల విహరింతువు. ఆహారహమ్ము. క్షుద్ర నిద్రాహారంబులఁ బరిత్యజింతువు.[16] కృశాను మధ్యమ్మున నిశ్చలమ్ముగా విభాసిల్లుదువు. కూర్మి గలవారి ననుకరించుటయునొ కానొక మహాత్మధర్మమ్ముగదా!"

"సువర్ణ విరాజమానయు సుమనోంచితయు నిరూఢ కల్యాణగుణయు నిత్యానపాయినియు ననన్య లగ్న మనస్కయు నగు త్రయి, ఓ నామపవిత్రిత జగత్త్రితయా! యీ శ్రీదయిత కైవడి నీయెడం బ్రేమిల్లుచున్నది. ఓ యఘవిఘసనా! నే నమోఘ సంకల్పుఁడ నని యెల్లరమాడ్కి నీకునుం గర్వపడఁ జెల్లదు. ఎన్ని తెఱంగుల నేనిం బ్రయత్నింతువు గాక, నీకుసాటియగు మేటిం బడయనేర్తువే? నీకును దుర్లభ మిట్టిది యున్నదియేగదా! జగదేక రక్షణ దక్షుఁడవు నీ వేడ! జరద్గజ మేడ! మింట మంటలంటు జుట్టుకైదు వేడ? పసలేని నీరసపు మొసలియేడ! అక్కజమ్ముగా గ్రక్కునం జని బక్కజిక్కి న క్కరికి నిష్ఫలంగ్రిక్క చక్రమ్మున వక్ర నక్రిమ్ముం జక్కాడితివి. మహాత్ము లాశ్రితుల నిమిత్తమ్మున నాత్మగౌరవహానిం బాటిసేయక వీటిబుత్తురుగదా! ఓ ముజ్జగమ్ముల యెకిమీఁడా! నీవు సంసార తాపమ్ములెల్ల రూపుమాపి యేపుగూర్చు చల్లని యుల్లంబున విరాజిల్లువాఁడవు. నీ డెందపుం గదువగు చందురుండు మంచి మంచునెంచు

(16) కృశాను=అగ్నియొక్క, మధ్య=అంతర్భాగమున, కృశ=సన్నమైన, అణు=సూక్ష్మమైన, మధ్యా=నడుముచే,

మించుల మించుట దీనికిం దారకాణ మగుచున్న దంచు నంచితమ్ముగా వచించుచుంటిమి, ఎంచం గారణ గుణమ్ములు కార్యమ్మున సంక్రమించుఁగదా!"

"ఓ పుష్కరాజా! నీ బొడ్డునకుం [17]బుష్కరమ్ములు రెండు బిడ్డలైరి. అందొక్కదానిని సవిత యధిష్ఠించె. మఱియొక్కదానినిఁ బితామహుం డధిష్ఠించె నని ప్రాఁబల్కుల ప్రమాణమ్మునం బల్కుదురు. ఇది కడుంగడు విచిత్రమ్ము గదా!"

"నీ బొడ్డునఁ బుష్కరమ్ములు రెండు ద్భవిల్లెనం[18]దొక దానిని సవిత పొందె. రెండవదానఁ బితామహుఁడు పుట్టి దాని నధిష్ఠించె నిదియుం జిత్రము. మఱియును నీ బొడ్డునకు బిడ్డలైన పుష్కరములలో నొక [19]దానిని రాగమ్ముతో

---

(17) పుష్కర=1. ఆకాశము, 2. పద్మము, ఒక్క దానిని=ఆకాశమును, సవిత = సూర్యుఁడు, 2. కనినవాఁడు, జనకుఁడు, రెండవదాని=పద్మమును, పితామహుఁడు=బ్రహ్మ, 2. తాత, (తండ్రితండ్రి) (18) ఒకదానిని = ఆకాశమును, రెండవదానన్=పద్మమునందు- (19) ఒకదానిని = ఆకాశమును, రాగమ్ముతో = 1. ఉదయకాలరక్తిమతో (ఎఱుపుతో) గూడినవాఁడై, 2. ప్రేమతో (మోహముతో) రెండవ దానిన్=పద్మమునుగూర్చి, ప్రియపడన్=ప్రియుఁడై యుండఁగా, దానిన్=ఆపద్మమును, పితామహుఁడు = 1. తాత, 2. బ్రహ్మ-

సవిత పొంది విరాజిల్లి రెండవదానిఁ బ్రియపడ దానిం బితామహుం డధిష్ఠించె నిది విచిత్రమ్ము.”

“మఱియును నీ బొడ్డునకుఁ బొడమిన యొకపుష్కరపు బిడ్డను రక్తుండై సవిత పొందుగూడి తేజరిల్లి [20] విరక్తుండై రెండవ పుష్కరపుబిడ్డ నుల్లసిల్లఁజేసి ప్రియుండుగాఁగా, దానిం బితామహుండధిష్ఠించి ప్రియయగు మాటల బోటిం గూడి నీటెగా సాటిమీఱె నిది చిత్రవిచిత్రమ్ము.”

‘మఱియును నీ పొక్కిటికిం బుట్టిన పుష్కరమ్ములను పేరిటి బిడ్డలలో [21] నొకదానిని రక్తుండై సవిత పొందుగూడి వెలుఁగొంది రెండవదానికిం బ్రియుండై యలరించి విరక్తిం

---

(20) విరక్తుండై =1. వైరాగ్యము గలవాఁడై, 2. పోయిన ఉదయరాగముగలవాఁడై (ఎఱుపులేనివాఁడై) రెండవపుష్కరపు బిడ్డన్=పద్మమును, దానిన్=ఆపద్మమును, మాటలబోటి=ప్రియవచనములుపల్కి మోహింపఁజేయుస్త్రీ 2. సరస్వతీదేవి- (21) ఒకదానిని = ఆకాశమును, రెండవ దానికి=పద్మమునకు, ప్రియుండై=భర్తయై, అలరించి=తేజరిల్లఁజేసి, విరక్తిఁజెంది=1. వైరాగ్యమునొంది, 2. ఉదయకాలపు ఎఱుపులేనివాఁడై, ఉగ్రుఁడై=1. భయంకరుఁడై, 2. మాధ్యాహ్నికపు వేఁడిమిగలవాఁడై, రక్తిన్=1. రాగమును (ప్రేమను) 3. సాంధ్యరాగమును (సాయంసంధ్యాకాలపు ఎఱుపును) బొంది, రెంటికిన్=మొదటిదగు ఆకాశమునకును, రెండవదగు, పద్మమునకును-

జెంది, యుగ్రుఁడై మరల రక్తంజెంది రెంటికిం గాంతి వాపి నిది చిత్రాతిచిత్రమ్ము."

"మఱియును నీ బొడ్డుబిడ్డలగు పుష్కరమ్ములలో [22] నొకటి సవిత కరమ్మువట్టి కూర్మితోడం గేరుచుండ దానిం బితామహుండు పొందె, మఱియొక ప్రాఁబల్కుమిన్న నుడువుల పడంతిం గూడి యీడులేని ప్రోడయై వాసి కెక్కె. ఇది చిత్రాతి చిత్రమ్ముగదా! ఓ పుండరీకాక్షా! తొల్లి నీ చక్షువున్న సహస్రరశ్మి తానుద్భవిల్లుటఁ దలంచి యే కావలయు, నాత్మ జనక సాదృశ్య బంధువగు పుండరీకమ్మునకు బంధువై మెండు కూర్మితో నిండియుండె." ఇదిమిక్కిలి యుచితమ్ము.

"ఓ శ్రీహరీ! నీ పదమ్ములనుండి భూమియును మందాకిని యును నుద్భవిల్లినవి. అందు మొదటిది ఫణీంద్ర శిరోభూషణమ్మయ్యెను. రెండవది ఆ ఫణీంద్రభూషణ శిరోభూషణమ్మయ్యెను. మహాత్మోత్కర్షమ్ము లుత్తరోత్తరోత్కృష్ట

(22) ఒకటి=పద్మము, సవితకరమ్మువట్టి=1. జనకుని పాణిగ్రహించి, 2. సూర్యుని కిరణములు వ్యాపించి, సూర్య కిరణములనుబొంది, దానిన్ =ఆపద్మమును, 2. బిడ్డను, పితామహుఁడు = 1. తాత, 2. బ్రహ్మ, ప్రాఁబల్కుమిన్న= 1. ప్రశస్తమగు వేదము, 2. ప్రాఁతమాటలుపల్కు ప్రశస్తాంగన- నుడువులపడఁతి = మాటలునేర్చినస్త్రీ, 2. సరస్వతి.

మ్ములై యొప్పుచుండుం గదా! అని'' యిట్లా విబుధులచే నభిష్టుతుండై కరివరదుండగు నా కరిగిరి వరద దేవుండు, నిజ పాదారవిందంబుల దన డెందమ్మునం దల్లం బాదుకొల్పి యథావిధిగా న ధ్వ్వరిచే వేల్వంబడిన యాజ్య పురోడాశాది హవిస్సు లెల్ల నాస్వాదించుచు భర్మ విమాన హార్మ్య మధ్యమ్మున, నుదయ మహీధరమ్మున భాస్వంతుండు వోలె రోచిష్మంతుండయ్యెను.

ఇట్లు కరిగిరి వర శిఖరోత్తర వేది మధ్యమ్మున నుద్భవించి యత్యద్భుతమ్ముగా దేదీప్యమానమ్మగు విమాన వరమ్ము నధిష్ఠించి, కనక కిరీట ఖచితమ్ములగు నింద్రనీల మణి శకలమ్ముల రుచిర కిరణ పరికర విసరణమ్మున మస్పృణిత మ్మగుచు లలిత సిత మందస్మితమ్మునకు దివ్య సదనమ్మయిన వదనమ్ము యమునంగూడిన చదలేటి తేటనీటి సోనం బోడమి, యలరు విచ్చు మెచ్చవచ్చు పొందమ్మికి సాటివచ్చి నీటుసూప, మింట నున్న యింటి వేవెలుంగు చలివెలుంగులకుం గేలం గీలించిన వలమురి గుడుసుకైదువుల మేలువెలుంగు మించు నివ్వాటుం గూర్చుచు మించె.

మఱియు, నక్కునం జక్కనగు కెంపుమానికంపు నడిమిం గనుపట్టు లచ్చిరూపు చాయం, జూచువారు "రాత నాతిం దెప్పించు నేర్పు తొల్లి వింటిమి యద్దియిప్పుడు కంటం గనుచుంటి'' మని ధిచ్చవడి హెచ్చి పొగడ జేతుల పేరిటి వేయిపడగల బెడంగారు తమ్మికాడ పాంపరేని మనికిపట్టు

పుట్టం బోలు బొడ్డు రూపున నేపారు లోతు నూత మునింగిన చూపులు మరలఁ దేలి చను దేరఁగోరి, మిక్కుటంపు జతనం బొనర్చు మేల్మి చూపటం జూచి మొలకలెత్తిన చిఱునగ వునం గులుకుచు, ముందటి బమ్మ పన్నంబోవు జగమ్ములకై వడిం జూడ, జగమ్ములు నిండియున్న పొట్టం బ్రవేశించుచుండ, నాతని మేలిమూపునకు నేపుగా దారి సూపఁగా నిడిన పెన్ పంపు బారుల మాడ్కిఁ జూపట్టు మొలనూలి తోడవునం దాఁపఁబడిన కెంపురాగుంపు బంతులు చెంతల నంతరమ్మున నంతట నెంతయు వెలుంగుం గూర్చె.

అప్పుడు సంతసమ్మున మంటపు కెక్కి శరణ వరణ, పరాయణమ్మగు ప్రాణి శ్రేణికి, మేలి తావునిడు నరుదు బిరుదులువోలె, మంజు మంజీరమ్ములు శింజితమ్ముల నెల్ల పజ, రంజిల్లంజేయం జెలంగుచు, నీటిప్రోవు మేటికెని, నడుగుకంటి దంటకును, సాటిలేని బోటులం గూర్చి మ్రొక్కువారి కెక్కువ మక్కువ స్రుక్కుటెల్లఁదీర్చి, గ్రక్కున నుక్కు పిక్కటిల్లం జక్కఁజేయు బెడంగు టక్కుగుఁద మ్ముల నాలోకమాన లోక విలోకన చంచరీక సంచయమ్ముల నాకర్షించుచు మించె.

అట్లు మిసిమి నెసఁగి వననిధివోలె [23] వనమాలాలం కృతియు భాసమాన బహువిధ రత్నోర్మికా రోచియు నయి

---

(23) వనమాల=1. వృక్షపఙ్క్తియను 2. వైజయంతి యను, అలంకృతి = అలంకారాలముగలది- రత్నోర్మికా= 1. రత్నములయొక్కయు, తరంగములయొక్కయు, 2. రత్న ఖచితములగు ఉంగరములయొక్క-

సుగ్రీవుఁడువోలె [24] నంగదసంగతివిభ్రాజియు హరిమండలాంతర విభాసియునయి, శ్రోత్రియుఁడువోలె [25] శ్రుత్యంతావగాహి దృష్టియు పాలిత బ్రహ్మ యజ్ఞవిధియు నయి, కాల మేఘమ్ము వోలెఁ గల్లోలినీ వల్లభ గృహీత [26] కమలానుషంగియు సత్వర సఫలిత కృచ్ఛ్ర కృషి సేవ్యానందియు నయి, మహో ద్యానమ్మువోలె, [27]పుష్ప వ దక్ష విరాజియు మంజు ల తా

(24) అంగద=1. అంగదునియొక్క, 2. కేయూరములయొక్క- హరిమండల=1. వానరసమూహముయొక్క, 2. సూర్యమండలముయొక్క, (25) శ్రుత్యంత = వేదాంతములను, అవగాహి = పొందిన, దృష్టి=జ్ఞానముగలవాఁడు, 2. కర్ణాంతవ్యాప్తలోచనుఁడు - బ్రహ్మయజ్ఞ =1. దైనందిన వేదావృత్తిరూపమైన, 2. బ్రహ్మయొక్క యజ్ఞమనునట్టి- (26) కమల = 1. ఉదకము, 2. కమలా=లక్ష్మి- సత్వర= 1. తొందరతోఁ గూడునట్లు, సఫలిత = ఫలయుక్తముగాఁ చేయఁబడిన, కృచ్ఛ్రకృషి = కష్టమగు వ్యవసాయముగల, సేవి = వ్యవసాయదారులను- 2. సత్వ = సత్వగుణమందు, రస=ఆసక్తిచేత, ఫలిత=ఫలించిన, కృచ్ఛ్ర కృషి=కష్టమగు తపఃకృత్యముగల, సేవి = భక్తులను - (27) పుష్పవదక్ష = 1. పుష్పములుగల అక్షవృక్షములచేత (విభీతక వృక్షముల చేత) 2. పుష్పవత్ =చంద్రసూర్యులను, అక్షి= నేత్రములు గలవాఁడు- 1. మంజు=రమ్యమైన, లతా = లతలయొక్క, మాల=పఙ్క్తిగల, ఛాయా=నీడచేత, 2. మంజుల=రమ్యమైన, తామాలవృక్షసంబంధియగు, ఛాయా = కాంతిచేత-

మాల చ్ఛాయా మనోహారియు నయి, భాస్వంతుండునై లె [28] గిరీశ శిరోధృత పాదచ్ఛాయయు అసదృక్షతత్వా స్పద తేజో విస్ఫూర్తియు, నయి విరాజిల్లె.

మఱియు, [29] మందారాతి గర్వ హర దాన కారి యయ్యు నమందారాతి గర్వ హరదాన కారియై, [30] పంకజ నాభా ఖ్యాతి కలనా ప్రకటిత ఖ్యాతి యయ్యు నపంక జ నాభాఖ్యాతి కలనా ప్రకటిత ఖ్యాతియై, [31] గజేశో పాసి

---

(28) గిరీశ=పర్వతశ్రేష్ఠములయొక్క, శిఖరములచేత, పాద=కిరణములయొక్క, 2. గిరీశ=శివునియొక్క, శిరస్సుచేత, పాద=చరణములయొక్క, అసత్ = అసత్కల్పమైన, (లేనట్లే అయిన,) ఋక్షత్వ = నక్షత్రములు గలుగుటకు, 2, అసదృక్షత్వ = అసదృగత్వమునకు (29) మందార=కల్ప వృక్షముయొక్క, అతిగర్వ=అధికగర్వమును, హర=హరించునట్టి. దాన = వితరణమును, కారి = చేయువాఁడును, అమంద = అధికులగు, అరాతి = శత్రువులయొక్క, గర్వ= గర్వమును, హర = నశింపఁజేయు, దాన = ఖండనమును, కారిచేయువాఁడును - అని - పరిహారము - (30) పంకజ నాభుఁడను పేరుయొక్క సంబంధముచేత, అపంక = పాప రహితులగు, జన = జనులకు, ఆభ = కాంతిని, ఖ్యాతి= ప్రసిద్ధిని, కలనా = చేయుటచేత - అని పరిహారము- (31) గజేశ = గజేంద్రునిచేత, నగజా = పార్వతికి, ఈశ = భర్తయగు శివునిచేత - అని పరిహారము,

తాంఘ్రి యయ్యు నగజేశో పాసితాంఘ్రియై, మన్మతి వికా
సాధాయి యయ్యు [32]నమ న్మతి వికాసాధాయియై, [33]సార
రూపానీత శుభాగమమూర్తి యయ్యు విసార రూపానీత శుభా
గమమూర్తియై, [34]యమర సానురక్తి యయ్యు నామ రసాను
రక్తియై పిసాళించె.

అట్టి వరదుం బరికించుచు నీ వి ట్లోము వచ్చిన పర
దేవతవే యనుచు నోక్కి వక్కాణించుచు నెన్నిదికన్నుల నను
సంధించి యతిభక్తి పరవశుండై, యానల్వ కెవ్వనం గేరుచు
బేరుమని గొంతెత్తి యేడ్చుచు పక్కుపక్కున నవ్వుచు రివ్వు
రివ్వునం దిరుగుచు, సొక్కుచు సోలుచు, స్రుక్కుచు నుక్కునం

(32) నమత్ = నమస్కరించుచున్న వారియొక్క, మతి = బుద్ధికి - అనిపరిహారము - (33) సారరూప = ప్రశస్తతర సారముచేత, (కృష్ణావతారమందు) ఆనీత = భూమిని, బొందింపఁబడిన, శుభ = శుభప్రదమగు, అగమ = (పారిజాత) వృక్షముకల, మూర్తి = స్వరూపముకలవాఁడును, విసార మత్స్యముయొక్క, రూప = రూపముచేత, ఆనీత = తీసుకొరాఁబడిన, శుభ శుభప్రదములగు, ఆగమ = వేదములుగలవాఁడు-అని - పరి - (34) అమర = దేవతల యందు, సానురక్తి = అనురాగముతో గూడినవాఁడును, నామ = స్వనామోచ్చారణమందు, రస = ప్రేమ(భక్తి) గలవారియందు, అనురక్తి = వాత్సల్యము గలవాఁడును - అని - పరి -

బిక్కటిల్లి క్కుచు, నాడుచుఁ బాడుచు, వేడుచుఁ గూడుచుఁ, దక్కుచుఁ దారుచు, బాఱుచు మీఱుచుఁ, దాఁకుచు సోఁకుచు, మూర్కొనుచు, తేర్కొనుచు హెచ్చి మెచ్చి, నచ్చి వచ్చి, చొచ్చి గుచ్చి, కవుంగిలించి, పునఃపునః ప్రణామమ్మునిడి యచ్చెరువుగా నుచ్చైస్స్వరంబు నుచ్చరించుచు, నెల్లరు రిచ్చ వడఁ గ్రిచ్చఱ నిచ్చనిచ్చలు నచ్చుగా నచ్చంపు బత్తిం బగ లుచు నెగడుచు నిట్లు, మరలం బొగడం గడంగె.

“ఓ మురాసురారీ! నీకు జయము. ఓ నరహరీ! నీకు జయము జయము. ఓ చిదానందమూర్తీ! ఓ ప్రణత ప్రపన్నా ఖిలార్తీ! ఓనిస్తులగుణస్ఫూర్తీ! నీకు జయము శుభో చ్చయమ్ము. ఓ పయస్సాగర స్మేరకీర్తీ! తమాల స్ఫుర ద్దీప్తి పూర్తీ! నీకు మహా మహోంచ చ్ఛుభోచ్చయమ్ము. మా భా గ్యమ్ములెల్ల నిప్పుడు గాదే ఫలించినవి. ఇది సుదినము. ఇప్పుడు మాకు మహాగ్రహంబులెల్లఁ బదునొకండవ తావునం గుదురుగాఁ బొదలుచున్నవి. సకల జగ దమందానంద సంధాన నిదానంబగు నీ భవ్య దివ్య రూపమ్ము మా కన్నుల లకుం దోరంపువిందు సంధానించె. నీ యవలోకనమ్ముచే నా క్లమమెల్లఁ గ్రుమ్మంబడి వాసిపోయె. నీ దివ్య తేజమ్ముచే సమస్తమ్మగు నా తమమ్ము వ్యుదస్తమ్మై ప్రస్తమ్మై ధ్వస్త మ్మయ్యె. నీకు సాటిమేటిమాటయే లోటన, మిన్న సున్న యని, యెన్న నేల”

"ఓ సమస్తేశ ! మస్త విన్యస్త హస్తుండవై నీకుం ప్రణమిల్లుచుంటిని. నీ దర్శన మ్ముత్తుంగ మంగళమ్ముం బ్రదర్శించుచున్నది. నా డెందమ్ము నర్తనమ్ము సేయుచున్నది. హర్షమ్ముం బ్రవర్షించుచున్నది. సర్వోత్కర్షమ్ము నాకర్షించుచున్నది. పరిశుద్ధిం బ్రవర్ధిల్లం జేయుచున్నది. పరితాపమ్ము రూపుమాపుచున్నది. పాపమ్ముల ద్రోపాడుచున్నది. దరమ్ముం దఱుముచున్నది. పేర్చు లోనివైరులం బోకార్చుచున్నది. నీ దివ్యమంగళాంగమ్ముం గ్రుచ్చి కవుంగిలింతునా! నీ పాదారవిందంబు పెద్దగా నొద్దిక ముద్దాడుదునా! నీ మోముదమ్మి నెమ్మి మూర్కొందునా! నీకరాంబుజమ్ము లుల్లోల భక్తిం గేల లీల గీలింతునా! మంజులమ్ములగు వింజామరమ్ములం జల్లందమ్మోరలు గ్రమ్మ వీచనా! నీ మ్రోల వ్రీడ వీడి యాడనా! పాడనా! చూడనా! కూడిమాడనా! ప్రోడవై నిన్నుం గొనియాడనా! మక్కువ గ్రిక్కిస మ్రొక్కనా! నాసిమీఱు వాసన, గాసి వాసిపోవ నాసమీఱంగా సుమంపురాసుల దోసిలిం జేసి పూజ సేయనా! దోసంగు మెసంగ నెసక మెసంగ నసమమైన సురటిం బూని విసరనా! గట్టి బత్తి దొట్టి కొనలు ముట్టునట్టు మెట్టదమ్మిం బట్టనా! ఓ కరిగిరి వరపరిబృఢా! నీ యడుగుదమ్మి దుమ్ము గ్రమ్మి బొడ్డు బొడ్డన బావిం గ్రుంకి, జలకమాడి, సేద దేరి యక్కునెక్కి, యక్కడం గల జగన్మాత ముద్దుసుద్దుల నెంతయుం బ్రొద్దు దద్దదేలి, జన్నంపు బ్రేల్మి నేతి మూతి వాసి, వాసనంబూసికొని, యుత్తమాంగమ్మున నత్తుకొన్న

బొమిడికమ్మున నా చిత్తమ్ము నృత్తమ్మొనర్పసాగె!

అద్దిరా! రజమ్ము నింతయేనియుం జెందక నిత్య సూర్యా లోక ప్రకర్షా విచ్ఛిన్న ప్రసాదమ్మగు నీ వదనారవిందమ్మున నిందిందిరంబై తిరంబై యమృత రస ధురీణా నంద మరంద నిష్యందముం గ్రోలుచు సోలుచుం దూలి యాడుంగాత."

"ఓ యుదన్వ దపత్య జానీ! లావణ్యాపుం బుడమి తేనె సోయగపు రాజధాని యయి మన్మన స్తురంగా పిధానియగు నీ మూర్తి మోహనల ప్రావృషేణ్య స్ఫూర్తియే యని యెన్నుచుంటిని. రాజీవోన్నతిం ద్రోసిపుచ్చి హెచ్చు నీ లస చ్చరణమ్ములకు, సుర క్షణ దక్షమ్ములయి రాహు గర్వోర్మి నిర్మూలనమ్ములగు నీ బాహువులకును, నిందిరా సుందరీ మంది రమ్మగు నీ బంధురోరమ్మునకును, నాస్వాదిత వపా సుపాకం బగు నీ యోష్ఠ బంధూకమ్మునకును, నరవింద బృంద సౌందర్య చౌర్య ధుర్యంబులగు నీ చక్షుర్లక్ష్ములకును, సహస్ర పత్రి శత్రు మిత్రమ్మగు నీ పత్త్రిమ్మునకును, నో సింధురా చల పతీ! వందనమ్ము లందించుచుంటిని.

ఓ సింధురా వనిధరావనా! సింధురాజ తనయోజ్జ్వ లంబయి బంధురా చ్ఛత విద్యుద్ఘనాఘన బంధువగు నీ యనూనపు తనువున మన్మనం బనయంబుం బ్రణయమ్మున ననువొంది యున్నది.

ఇది మహామోహమో, స్పృహా ప్రవాహమో, స్వప్న పరిభావమో, పరిణతి మతియగు భక్తి రతి గతియో, సంస్మ

రణ పరిణామ స్ఫురణమో, ఐంద్రజాలపుం దెరువా?, ఓ రక్క-
సుల సూడా! నిక్కమ్ముగా నీ సాక్షాత్కారమ్ముగాదు
ఓ ద్విరదవరదా! మందానందుడనగు నేనెక్కడ? అవిచ్ఛి
న్నామృత ధారా సారా స్యందంబగు నీ సందర్శనా నందం
బెక్కడ? నక్క యెక్కడ సహస్ర దృక్కుటిక్క యెక్కడ?

ఓ హృషీకేశా! నిన్నుంగుఱించి నియమిత హృషీకు
లగు నమిత శమ ధనులు గొందఱు కృచ్ఛ్ర తపో రంహ
స్సహ సాహసులు సంసారమ్ముం దరింప నిదిధ్యాస నొందు
దురు. మఱియుం గొందఱు సమస్తా న్యోపాయ నిరీహులు
ప్రకృతి పురుషే శ్వర స్థితి తత్త్వవేత్తలు నియతమతులై,
ఆనుకూల్యసంకల్పము, ప్రాతికూల్య వివర్జనము, రక్షింపదక్షుం
డను విశ్వాసము, గోప్తృత్వ వరణము, కార్పణ్యము, నను
నీ యయిదగు నంగమ్ములతో నొప్పు నాత్మ నిక్షేప రూప
ప్రపత్తి నొందుదురు.

ఓ భగవానుండా! అగ్ని నియతమ్ముగా దహించుట,
వాయు వెల్లెడ నియతమ్ముగా వీచుట, ఇంద్రావరుణ దిశ
లందు నియతమ్ముగాఁ జంద్రారుణులు నుదయాస్తమయమ్ము
లొందుట పదార్థమ్ములెల్ల (అస్తి) "కలదు" (జాయతే)
"పుట్టుచున్నది" (వర్ధతే) "వర్ధిల్లుచున్నది" (పరిణమతే)
"మాఱుచున్నది" (అపక్షీయతే) "కృశించుచున్నది"
(నశ్యతి) "నశించుచున్నది" అనునట్టి యాఱు వికారమ్ము
లొందుట, జీవమ్ము లాయాదేహమ్ముల నియతమ్ముగా
నొందుట, మొదలగు సమస్తమ్ము నీ సంకల్పప్రభావమ్మున నే
జరుగుచున్నది.

ఓ వరదా! నీవు సర్వ జగత్సృష్టి స్థితి లయమ్ము లొనర్చు చుండుటంబట్టియు, నీవు జ్ఞాని వరేణ్యులకు నిరవధిక నిత్య సచ్చిదానంద రూప మోక్ష సుఖమ్ము నిచ్చుచుండుటంబట్టియు, నీవే పరబ్రహ్మ వని వక్కాణించుచుంటిని, ఇది నిక్కమ్ము. కల్లగాదు. నేను [35] నాళీకోదితుండ వని యెల్లెడ విశ్రుతమై యుండెను గదా!

తొల్లి నీవు స్వయమ్ముగా స[36]న్నామ రూపమ్ములెల్ల వ్యాకరించితి వని వింటిమి. ప్రకృత్యన్వయమ్మె నశింపఁ

(35) అళీక = అసత్యమైన, ఉదిత = వాక్కులుకల వాఁడు, న=కానివాఁడు, (సత్యవాక్కు) అనియు, నాళీక = పద్మమువలన, ఉదిత = పుట్టినవాఁడు (ఉత్పత్తికలవాడు) అనియును – అర్థద్వయా భేదము – (36) సత్ = యోగ్యమైన, నామ = ప్రాతిపదికములయొక్క, రూపమ్ములు = స్వరూపములను, వ్యాకరించితివి = ప్రకృతిప్రత్యయాది బోధనద్వారమున వివేచించి నిష్పాదించితివి – అని ప్రసిద్ధిగలదు. ప్రత్యయోత్పత్తికి నవధియగు, ప్రకృతియొక్క, అన్వయమ్మె-సంబంధమే, నశింపఁజేయునట్టి నీవు, ప్రత్యయ= ప్రకృత్యుత్తరమున (ప్రకృతికిఁ బరముగా) జాయమానములగు ప్రత్యయములయొక్క, సంహతిం = సమూహమును, విధింతువు, ఇదివిచిత్రము (అని యాక్షేపస్ఫూర్తి) సత్ = యోగ్యమైన, నామరూపమ్ములెల్ల, నామరూపములుగల వస్తు (పదార్థ) జాలమంతయు, వ్యాకరించివి,=స్వాశ్రితులకు, ప్రకృతి = ప్రధానమని చెప్పఁబడు, సత్వరజస్తమోరూప త్రిగుణాత్మక ప్రకృతియొక్క (మాయయొక్క) అన్వయ= సంబంధమును, నశింపఁజేయువాఁడవు- (పరి) అని వనుభా,

చేయు నీ వెట్లు ప్రత్యయ సంహాతిని విధింతువు, ఇది కడుంగడు విచిత్రము. నీ వ ఘట నాఘటన పటుత్వమ్మునఁ బ్రకటీకృత మహా మహిముఁడవై వెలయు చుంటివి. ఓ యచ్యుతా! అంత ర్హితుఁడవై కన్పట్టకుండు నిన్నుఁ దమోవిభేత్తలు చోరులం బోలెఁ జూచి గ్రహియింతురు. అట్లయినను నీ వట్టివారు చూచుచుండఁగనే వారి చిరార్జితమ్ముల [37] నర్థ చయమ్ముల హరింతువు. అద్దిరా! బాపురే! నీ మహాప్రభావమ్ము నిస్తులమ్ము నవాఙ్మనస గోచరమ్ము నగుట నేరికి నెఱుంగరాదు.

ఓ మధ్వారీ! శ్రీహరీ! నీవు స్వకీయ[38] పరకీయమ్ములగు దక్షిణాక్షు లధిష్ఠించి యుపాసింపఁ బడుదువని శ్రుతి విశ్రుతమ్ముగా వక్కాణించె; ఇప్పు డచ్చెరువుగా మా విలోచనమ్ములు ఓ మేచకాంగా! నిన్నధిష్ఠించి యున్నవి.

---

(37) అర్థ = ధనముయొక్క, చిరార్జితమ్ములు + అనర్థచయమ్ములు + అ, సమస్తపాపసమూహమ్ములు నశింపఁ జేయుదువు (అని-పరి- వాస్తవము) (38) స్వకీయపరకీయములగు = తనవియు, ఇతరులవియు నగు, దక్షిణాక్షులు = కుడి నేత్రములు, స్వకీయదక్షిణాక్షియనఁగా, సూర్యమండలమనియు, పరకీయదక్షిణాక్షియనఁగా, అక్షివిద్యోపాసకులయొక్క, కుడికన్ను అనియుఁ దాత్పర్యము. అనఁగా సూర్యమండల మధ్యవర్తివిగాను, అక్షివిద్యోపాసకులచే, తమ కుడి నేత్రమందుండు వాఁడవుగాను నుపాసింపఁబడుదువని భావము.

తెల్లని యది యొక స [39] త్తర వారిధార నీ పాద మ్మనం గ్రాలె, నల్లని యది యొక [40] స త్తరవారి ధార నీ కరమ్మునం గ్రాలె. మొదటియది క్రతు [41] ధ్వంసి యగు సుర వరుని శిరమ్మునం బడియె. రెండవయది [42] క్రతుధ్వంసియగు నసుర శిరస్సునం బడియె. మొదటిది వాని యలంకృతి కయ్యె. రెండవది వాని మృతికృతి కయ్యెను.

ఓ విశ్వసేతూ! చక్రహేతీ! నీ చరణారవిందంబు సేగిం జెందినవారి శరణాగతికి నవలంబనమ్ము. దానం జేసి జనన మరణాది వ్యసన హరణార్థమ్ముగా దానికిం బత్తిం బ్రపత్తి హత్తించు చుంటిని' అని, చతురాననుండు సాగారి మ్రొక్కె.

ఇట్లు మ్రోల సంస్తుతించుచుం బ్రణిపాత విధాత యగు నా, విధాతం గరుణా పరిణాహ గురు కటాక్ష పూర మ్మున నోలలాడించుచు, బరమానంద కందళిత మందహాస సుందర వదనారవిందుండై ముకుందుండు కూర్మి వెల్లివిరియ

(పైనిచెప్పినవిధముగా పరులమగు మానేత్రముల యందు నీవుండవలసి యుండగా మానేత్రములే నీయందు న్నవి. అని-బహిరాశ్చర్యస్ఫూర్తి) (39) స త్తర = మిక్కిలి పవిత్రమైన, వారిధార = ఉదకధార (గంగాప్రవాహము) (40) సత్ = ప్రశస్తమైన, తరవారిధార = ఖడ్గధారం- (41) క్రతుధ్వంసి = దక్షాధ్వరధ్వంసి యగు శివుండు, (42) క్రతు = విశ్వామిత్రయజ్ఞమును, ధ్వంసి = నశింపం జేయువాండు-

'ఓ బిడ్డా! పొక్కిలి బిడ్డా! లేలెమ్ము. నీ మేలు కైవారమ్ముల
నా యుల్లంబున మొల్లంబగు నానందమ్ము వెల్లివిరియుచుండె
నీకు మేలగుఁగాత. నీ కిరవగు వర మ్మురవడిం బరగింతు.
నెఱింగింపుము.' అని- యుత్సాహమ్మున గరుణించె.

ఇట్లు మేదురమ్మగు కూరిమితో సాదరమ్ముగా నా వేద
వేద్యునిచే నుడువఁబడి నుడువుల పడంతి మగండు కేలుమోడ్చి
యడఁకువ బెడఁగార మెలఁకువతో, 'ఓ శ్రీవల్లభా! నరకిత సుర
వరస్థాన విభవమగు నీ సాక్షాత్కారమ్ముకన్న మిన్నయగు
ఫలమ్ము సున్న. అందువలన నెన్నండు నన్యంబు నాడెందం బ
భిలషింప నేరదు. ముందు పిండ నెందువడు కైరవమ్ము
సైత మ్మెన్నండేని చలివెలుంగు కన్న నితరమ్మునకుం గుతుక
పడునే. ఇంతకును మిన్నగా నన్ను మనుప నిచ్చయేని
మెచ్చుగా నిచ్చట నిచ్చలు విచ్చలవిడి నచ్చుగా హెచ్చి కరి
గిరి వర శిఖరమ్మునఁ బరమ పదమ్మునం గైవడి విడిసి
కటాక్ష సుధాపూర్ణ ధారల గొలువరుల చూపుల కేపు
మేపుచు భద్ర విధాన నిదానంబగు నీ సన్నిధానంబున
మిగుల బాగడు నెగడ బెగడు లడఁగ నేలుబడి మేలుకల్మిం
బగటుము. మిక్కిలి మ్రొక్కులిడుచుంటిని' అని, విన్నవించె.

అంత నా వనజోదరుం డంగీకారముతో 'నో పితా
మహా! లోకమ్ము లెల్ల నేలుటకీ కలభాచలమ్మున సులభా
వలోకనుండనై, భీకర దోష శోషణమ్మున నెల్లరం బోషిం
చుచు, వరదుండను, బిరుదు పేరం బరఁగి, యెల్ల ప్రొద్దు

నిందిరంగూడి విడియుదును' అని సాదరమ్ముగా నుడివె. అట్టి యా రమా కాంతుపల్కు విని వాణీకాంతుం డాతని యానతిం గొని యా క్రతుశేష కృత్య మ్మశేషమ్ము నివ్వటిలం జేసి యా దేవదేవు నెదుట ఋత్విక్కుల కక్కజమ్ముగా [43] నుత్తర దక్షిణ నొసంగె- ఇట్లు ధన్యుండై, యశ్వేధ యశ్వ మేధా వభృథమ్మునకు సుధామయ స్వచ్ఛ వారింబరంగు,నురగ బరిబృఢ సరోవరమ్మునకు ముని కుంజర పురస్సరము గా నరిగె-

ఇట్లు, జిష్ణువు మున్నగు సుర ప్రష్ఠులతో స్రష్ట సిష్ణాసువై విష్ణుశయ్యా కాసార వరమ్ము నొంద విచిత్రమ్ముగా విష్ణుపద తరంగిణి యురవడిం బఱతెంచి, దానిం బొందుగూడి యుండె. ఎవ్వని చరణమ్మునుండి యెవ్వనిచేఁ గైకొనంబడి యెనో యా మిన్నేఱు, పన్నుగా నట్టి [43]యిష్టప్రవరుండగు లక్ష్మీవల్లభుని నట్టి [44]యిష్టవ ర్త్రవరుండగు వాణీవల్లభు నిని స్వయమ్ముగాఁ జూడ న య్యనంత సరోవరమ్మున కరుగుదెంచెం గావలయును- [45]విధు పాదానుషంగంబున

---

(43) ఉత్తరక్=ఉత్తరదిక్కును, దక్షిణన్ = దక్షిణ దిక్కును, అనియు, ఉత్తర = శ్రేష్ఠమగు, దక్షిణన్=దక్షిణను, దేయద్రవ్యమును- అనియు, నభేదము- ఇష్ట=యాగో ద్దిష్టులలో ప్రవరుఁడు (వరదరాజస్వామి) (44) ఇష్టవర్త్రవరుఁడు= యాగకర్తలలో నుత్తముఁడు (బ్రహ్మ) (45) విధు= వరదరాజ రూపుఁడగు విష్ణునియొక్క (చంద్రునియొక్క- అర్థాం)- పాద= చరణములయొక్క (కిరణములయొక్క- అర్థాం-)స్వక=స్వకీయమగు, సుకంబున,సు = ప్రశస్తమగు,

విశుద్ధంబగు స్వక సుకంబునఁ జదలేటిం దాల్చిన, నాగరాజ సరో రుచిర ప్రభా స్ఫూర్తి విస్రుతి కెక్కె, హంస వాహో పాసీన [46]హంసలు నీ సరస్సున నిస్పృహత్వమ్ము నొందియుఁ బద్మి న్యుపస్పర్శమ్మునం దవిలి మిక్కిలి విశుద్ధిం దనరుచుండు. దీని మాహాత్మ్య మ్మద్భుతా వహమ్ము.

కంబునన్ = ఉదకమందు (శిరస్సునందు-అర్థం) నాగరాజ సరః=అనంతసరస్సుయొక్క (నాగరాజ = సర్పరాజు, సర= హారముగాఁగల ఈశ్వరునియొక్క-అర్థం - ఈఅర్థాంతరమున సర అనునది అకారాంత పుల్లింగము- మొదటి యర్థమున సకారాంత నపుంసకము-) రుచిర మనోహరమగు (రుచ= గొప్పదియగు, చిర=స్థిరమైన-అర్థం)

(46) హంసవాహ = బ్రహ్మను, ఉపాసీన = ఆశ్రయించిన, హంసలు=మరాళములు, ఈసరస్సునందు ప్రవేశించుటకు, నిస్పృహత్వము నొందియు = అభిలాష లేనివైనను, పద్మినీ=తామర లతలయొక్క, ఉపస్పర్శమ్మునన్= స్పర్శమాత్రముచేత. తవిలి=ఆసక్తినొంది మిక్కిలి పరిశుద్ధితోనొప్పుచుండె-సాక్షాత్సరః ప్ర వే శ ము లే కు న్న ను, అందుద్భవించిన తామరలతల స్పర్శమాత్రమ్మున నే మిక్కిలి విశుద్ధిగలుగుచుండె సాక్షాత్సరః ప్రవేశము కలిగినచోఁ బవిత్రత చెప్ప నేల- ఈసరోమాహాత్మ్యము వర్ణనాతీతము- మఱియు, హంస=సూర్యుఁడు, వాహ = ధారకుఁడుగాఁగల, అనగా, సూర్యమండలమధ్యవర్తియగు, పరమాత్మను, ఉపా

పిమ్మట న త్తమ్మిచూలి తమ్మికంటిం గరిగిరి వర వాస రసికు, డెందమ్మునం గదియించి, అ త్తడవులనిడుపని కొలన మునుకలు వెట్టి, నిర్మల వదనారవిందమ్మున నొప్పి లోని తమమెల్లం బరిమార్చి తెలిగంటి దంటలకు మేలు టుడుగర లిచ్చి పుడమివేల్పులకు నుబ్బ లిబ్బులిచ్చి యెక్కువ పేర్మితో నెల్లరం దమతమ నెలవు పట్టులకుం బుత్తెంచెను.

ఇది తృతీయ విలాసము.

లీన=ధ్యానించునట్టి, హంసలు = యోగివిశేషులు, నిస్పృహా త్వము నొందియును=అన్నిటియందు విరక్తిగలవారయ్యును- పద్మిన్యుపస్పర్శమ్మునం, దవిలి=(పూర్వజన్మ కర్మవశంబున) పద్మినీజాతి స్త్రీలయొక్క సమాగమమునొంది (అపవిత్రులై) ఈసరస్సునన్ = ఈసరస్సుచేత, ఈయనంత సరస్సంబంధము చేత మిక్కిలి విశుద్ధులై ముక్తినొందుచున్నారు. దీని మాహా త్మ్య మనిర్వచనీయమనియు స్ఫురించుచుండెను-

—: చతుర్థ విలాస ప్రారంభము :—

పిమ్మట నాకమ్మునకు లేఖవరుల నీడ్కొలిపి, యమ్మరాళ తురంగుఁడు కరిగిరి శిఖరమ్మున లక్ష్మీభగవతీ వల్లభుండగు పుల్ల శరత్పుండరీక నేత్రుఁ వరదుం బరమభక్తిఁ బ్రణమిల్లుచు సేవా విరత్యా సహంబగు మహిత హృదయమ్ముతో వినమ్రుఁడై, కైవారమ్ము లొనర్చుచుండె- ఇట్లు కృతయుగాంతమ్ము వఱకు నానంద తుందిల హృదయారవిందుఁడై దివ్యోపచారమ్ముల నారాయణు నారాధించుచున్న శారదానీరజాక్షీ వల్లభుని శరదరవిందాక్షుండగు వరదుండు 'ఓ ప్రజాపతీ! నీ యనుపమారాధనలకు నాకు మెప్పుపుట్టె. అభీష్టమ్ము గోరుకొమ్ము. మనోరథమ్ము వడసి నిర్వ్యాకుల స్వాంతుండవై నీలోకమ్మున కేగుము.' అనిపలుక, నా వాణీకాంతుఁడు మేదురాదరమ్మున నిట్లాదేశించుచున్న దామోదరుని పాదమ్ములకు మోదమ్ముతో మ్రొక్కి శ్రుతిసంఖ్యా విశ్రుతమ్ములగు వదనమ్ముల, మిన్ను ప్రతిధ్వనింప శ్రుతిమధురమ్ముగా నిట్లతి వినయమ్ముతోఁ బ్రతివచించెను. 'ఓనాథా, నీదర్శనమునకన్న నన్యంబు నేఁగోరను. ఓ మురారీ! నీ పరిసరమ్ముననే యవిరతమ్ము వసియింతును' అను నర్థముగల

"నాథతే, నాథతే నాథతే నాథతే

దర్శనా, ద్దర్శనా ద్దర్శనా ద్దర్శనాత్.

నాపరం, నాపరం నాపరం నాపరం

ప్రార్థయే, ప్రార్థయే ప్రార్థయే ప్రార్థయే.
మురారే, మురారే మురారే మురారే
తవాహం, తవాహం తవాహం తవాహమ్.
సమీపే, సమీపే సమీపే సమీపే
వసేయం, వసేయం వసేయం వసేయమ్''

అని ప్రార్థనమ్ముగాఁ జతుర్ముఖమ్ములనుండి చతుర్గుణమ్ముగాఁ జతురత మితిమీఱి వెలువడు నా నలువ ప్రత్యుత్తరమ్ముఁ గుతుకమ్ముతో నాలకించి, ముక్తిప్రదాతయగు నా భక్తవత్సలుండు మెచ్చుగా మరల నిట్లు నుడివె. 'ఓ వత్సా! మహామోహమ్మున బ్రుంగుడువడి మద్విహితమ్మగు శాశ్వత మర్యాద నతిలంఘించి నా కైంకర్య చర్యా ధుర్యులై యున్నను అట్టి వారిపై నాకు బ్రీతి పొడమదు. రేనిచే దేశ రక్షణమునకుఁ గట్టడ సేయంబడిన దిట్టలు, దాని విడనాడి నెట్టుకొను బత్తిమెట్టదమ్ములు వట్టి యొత్తుచున్నను అట్టి వారిపై నెట్టులు దొరకు మెప్పు పుట్టునే- కావున నా చే స త్యాధి కా ర మ్మున నె ల కొ ల్పఁ బ డి న నీకు, నాయొద్దనే, తద్దయునికిం గోరుట చెల్లదు నా కిప్పట్టున నిట్టి నీ కోర్కి కిట్టదు. అందువలన సత్యలోకమ్మందిడెందమ్మున నన్నుంజెందియే నా యానతిం బ్రతిపాలింప వర్ష్పఁడవు. నా వియోగమ్మున నీకుం బరితాపమ్ము సంభవిల్లదు. దానికిం గారణమ్ము వినుము, అంకమ్ము లంకని పొంక

మ్ముగల భవాదృశుల హృదయమ్ములందే నే నెప్పుడును విడువక డగ్గరి యి య్యైభవిభు కుంభీనీ ధరమ్మున మూఁడ్కి-నాకు గట్టి మన్కిపట్టగు వైకుంఠంబునవోలె నోలలాడుచుండుదును. మఱియు నిది యెఱింగికొనుము, కృతయుగమ్మున న న్నర్చించుపని నీది. త్రేతయందు గజేంద్రునియది. ద్వాపరమ్మున వేల్పుటొజ్జది. కలియుగమ్మున భుజంగవల్లభునియది. అని యిట్లు నా యర్చకత్వము నిర్ణీతమై యుండెను. అది యుల్లంఘింప నెట్లు చెల్లును? కనుక నో, పితామహా! ప్రతి వత్సరమ్మం జైత్రమాసమున జతుర్దశినాఁ డిక్కడ కరుగుదెంచి మించు వేడ్క నంచితమ్ముగా నిండుచందురుఁడై యుండునాఁడు, నన్ను నిచ్చవచ్చినట్లు విచ్చలవిడి హెచ్చుగా నర్చించి క్రచ్చఱం జనుచుండుము'

అను, నిట్టి యామత్తకరిపరివృఢగిరిశిఖరోత్తంసుని, మొత్తనియుత్తరమ్మొత్త లపాటత్తని చిత్తమ్ముతో నొదలందాల్చి, నెత్తమ్మిచూలి, సర్వసృష్టికృత్తు బత్తిసత్తి గేలెత్తి మ్రొక్కుల మొత్తమ్ము లత్తించి కూర్మిపేర్మి లెందునందని డెందంబుల దంటలు వెంట నంటిరా శోకపాకమ్ము నాకులపాటును సోఁకని వీకతోఁ బ్రాకి ప్రాకి యెట్టకేలకు నెట్లో నిక్కపు లోకమ్మునకుం జనియెను. అట్టు లేగి యావాణీ మత్తకాశినీ చిత్తచోరుం డమ్మరాళయానం డాశ్రితామరాలయా నోకహమ్మగు ద్విరద గిరి వరదదేవునే చిత్తమ్మున హత్తుకొల్పి, సదాదరులై యొడ్డోలగమ్మున నల

కారుచున్న నిరాబారి కాబారుల గేర నెల్లర నోముచు నారి తేటి మాఱులేని తీఱున నేలుబడిం జెల్లించు చుండెను.

అట్లు చనుదెంచిన వారెల్లరును స్వస్వ నివాసమ్ముల కేఁగఁగా ముకుందుని నిత్యసేవకులగు విష్వక్సేన శేష గరుడాదులు దివ్యరూపమ్ముల నొప్పువారు నిత్య సూరివరేణ్యులా కాంచీనగరమ్మునఁ దత్తత్కార్యాధీనులై కర్య హార్య వర్య ధుర్య హార్యంఘ్రి కైంకర్య మర్యాదానుగుణ సపర్యాచర్యా పర్యాప్తాశ్చర్య ప్రాచుర్య నిర్యాపిత సర్వ సమయులగుచు నందందు మెలంగు చుండిరి.

అంత గొండొక కాలమ్మునకుఁ గాంచీనగరమ్ము కానన మ్మయ్యెను. అదియును యుక్తమే. వేగవతియై యవతరించిన యా సరస్వతిని నిచ్చలు మెచ్చుగాఁ బూనుట కర్హత నొందుటకు నిక్కమ్ముగా న [1]క్కాంచీనగరమ్ము కానన మ్మయ్యె- వివిధ రమణీయ తరు లతాషండ మండితమ్మగు న వ్వనమ్మున నిజేచ్ఛానురూప కేళీ లాలస యగు నిందిరా సుందరీమణిం గూడి యనుపాధిక దయోదధి యగు పుండరీకాక్షుండు యథేష్ట విహారంబులం దేలి యాడుచుండెను.

అట్టి యెడ మత్తకోకిల శుక ప్రముఖ నిఖిల ద్విజకుల గళ నిర్యత్కలకలమ్ము స్వస్తి నిగమ పారాయణమ్ముగా, రంగారు భృంగీ నినాదమ్ము సంగీత భంగిగా, మలయనగ

(1) కాననము=అరణ్యము. క=బ్రహ్మయొక్క ఆననము=ముఖము- అని- అర్థద్వయాభేదము-

తరుణ పవమానుండు భరతాచార్యుండుగా, చారు వీరు
న్నికర వలనమ్ము గాణిక్య నిర్వర్త్యమాన నర్తనమ్ముగా,
విహంగ విహార సంభ్రమ నిబిడ నమ దరుణ కిసలయమ్ముల
పటలమ్ములు రుచిరపటల సద్వితానమ్ములుగా, సాంద్రపర్ణ
సంపన్నమ్ములును, నతిమధుర రస పరిపూర్ణ పృథుల ఫల
భరితమ్ములును నగు నాళికేర తరు నికరమ్మున నంతమ్మగు
ననంతపథమ్మునం బ్రిమ్మరి యలసి సొలసి యచ్యుతావ
లులోకయిషా వశాగతులగు వేల్పుల కమర్చిన బృహన్మధు
రోదక కలశమ్ము శీతలచ్ఛాయా తప నివారమ్మునగు మేల్మి
చలివెందలగా, వివిధ కుసుమ ప్రకర నిష్యందమాన మరంద
బిందు సందోహమ్ము కలయంపిగా, నున్నత కింశుక తరు
విటప విరాజమాన ప్రసూన పరంపర కర దీపికా పంక్తిగా,
మరు దాందోళిత తాళపత్ర ప్రకర మర్మరమ్ము, ముమ్మర
మ్మగు తూర్య నినదంబుగా, జంచరీక సంచయ సంచార
వేల్లిత మల్లీ వల్లీ మతల్లీ నిష్పతత్ పుష్ప సముచ్చయంబు,
పురంధ్రీ హస్తాకలితాచార లాజ వర్ష ప్రకర్షంబుగా-
సిత్యసూరి నేత్రా సేచనకమ్మగు పయనంపు విందుపందువు
నెఱపి, యామిని, యా ముకుందు దంతావళ కుంభినీ ధర
మందిరు, నిందిరా కాంతు నెంతయు నలరించెను.

అట్టియెడ, భక్త వరదుండగు నా వరద దేవుండును,
వసంతాశ్లేష సౌభాగ్య భాగ్య విశేష ధన్య యగు నా
వన్యం, దిలకించుచు రత్నాకర రాజన్య కన్య నగణ్య

లావణ్యం, గన్నారం, బన్నుగాఁ గాంచి, యనితర లభ్యమ్ము వారి తేతరో దన్యంబు, నమృత ధు న్యంచితమ్ము నగు, వాజ్మాధుర్యమ్ము వెల్లిగొలుపుచు నిట్లు పన్యసింపఁ దొడం గెను-

"ఓ ప్రేయసీ! ఇది నిరీక్షించితివా? నిక్కమ్ముగా, ని వ్వని, మాధుర్యధుర్య మధురస భరితమ్మగు వసంత సమా గమ సౌభాగ్య సంప ద్విశేషమ్మున న త్తమిల్లియుండె, నదె ట్లన' మలయతటీ పటీరమ్ముల విహరించు వ్యాళబింబాధరలు, చుంబింపఁ జోళ లోలవిలోచనలు గూడిమాడఁ గవేర తన యా వీచికలకుఁ జేర్ప; దారిం బద్మినులం, గలసి మెలసి, మధుర మధు రసంబులం గ్రోలి మదాలసుండువోలె నీ దక్షి ణానిలుండు, మందమందంబుగాఁ జనుదెంచుచుండె- మఱి యును, మరంద బిందు తుందిలమ్ములగు, మంజు మంజరీ పుంజమ్ముల పొత్తుగూడిన భ్రమరమ్ముల మదనసమరంపు కేళిం జిమ్మిన దుమ్ము గ్రమ్మి, వకుళ ముకుళ పాళీ వాసనల వాసినాసఁ గొని, భాసురమ్ములగు నీసమీరమ్ముల యందమ్ము నా డెందంబు నాందోళితమ్ము సేయుచుండెను-

మఱియు నిటు ప్రక్కం జూడుము. గొ ట్టమ్ముల ఘట్టించిన మందు, నిప్పు ముట్టి, ప్రేల, నగ్నికణంబులం గ్రమ్మించు చుఁదు పాకుల నుండి వెలువడు నుక్కగుళ్ళువోలె, శాఖల న త్తమిల్లిన, నిఱియని పల్లవమ్ముల శిఖల నుల్లసిల్లు పరాగ విరాజ ద్గర్భ

మ్ములగు పుష్పమ్ములనుండి, పెనుస్రోతతోఁ బుష్పంధ యమ్ములు పాంథులపయిం బడుచుండెను- మఱియు నిర్యోడ దృష్టిఁబరఁగింపుము. ఎల్ల వేళలను, మాధవా ప్తిచే శాఖాగ్ర మ్ముల నామోదమ్ము నొందుచున్నను, సుమనోగణమ్ము మధుపాంగనా పాద హతిం జెంది, అధోగతిం బతితమ్మగు చుండెను-

మఱియు నిచ్చటి వినోదమ్ముం దిలకింపుము. మరు త్కుమారుండు గుతూహలియై, వివిధ విహంగమ కూజిత మ్ముల దూర్యధ్వనులు సెలంగ, వసంతోత్సవమ్మున లాతా రస, విలి ప్త పంచశాఖులగు, తరుమల్లుల నాడించుచుండెను- ఈ కోకి లైంద్రజాలికుఁడు, ఆమనియొకిమీాని, పేరోలగ మ్మున, విరావమ్మను నెపమ్మున, స్తవమ్మొనర్చి, నవప్రవాళ వహ్ని గ్రమింగి కేరి యాడుచుండె- మరు కేళి కనువగు గళ రవ మ్ములర, నాము గోమునం గన్ను లెఱ్ఱవడి ఘూర్ణిల్లు చుండ, నీ కోకిలయువకుండు, సుహయామముఖసుఖం గూడి ముద్దులు వెట్టుచుఁ దద్దయుం గేళిఁ దేలు చుండెను.

ఓ యబ్ధికన్యామణీ! [2]ఈ పద్మిన్యాకృతి నక్షి విన్యాసమ్ము సేసి ధన్య మగుము. చంద్రమండలమ్ము చెలిమిం గనుపండువగు నీవదనమ్ము విరాజిల్లుచుండఁగా 'నీ తోయజ మ్మేల? దీని నిర్మాణమ్ము వమ్మే' అని యెంచి, చుట్టువారు

(2) అధర = క్రిందికి మొగ్గినదానియందలి, రసము- అనియు, అధర=వాతెఱయొక్క రసము-అనియు-అభేదము-

గందు తుమ్మెద పిండు నెపమ్మునం బుండరీకభవుండు గుండ
లించెం గావలయును. ఓ యిందిరా సుందరీ! ఇది యవధ
రింపుము- రదనమ్ములు కుట్మలమ్ములుగా, వాతెఱ చివురు
సన్నరుగా గుబ్బపాలిండ్లు మంజు కుసుమ మంజరులుగాఁ,
గులుకుంబలుకుల బెళుకులు తేనియలొలుక నిట్టూర్పు గం
ధంపుఁ గొండ తెమ్మెర గ్రమ్మఁ, జూపుకోపు తేటి దాటునీటు
చాట, బాహువులు తీవ కేవఁ బ్రోవ, నీవు వసంత శ్రీ పోలె
నెంతయుం, జెన్నుమీఱి యుంటివి.

ఓ సింధుసార్వభౌమనందనా? ఇది యాలకింపుము-
నీ మోము జూపితివా! కమలమ్ము వార్యంతరాళమ్మున
మునుంగును; కులుకుపలుకుం బలికితివా! కలకంఠమ్ము చెట్టులం
బట్టి బిచ్చమెత్తికొనును. గబ్బిగుబ్బ లుబ్బఁ బ్రబ్బ జేసితివా;
వల్లీమతల్లియు దళమ్ముల దళమ్ముగా, గుచ్ఛమ్ము లాచ్ఛా
దించుకొనును; బెడఁగుటడుగు లెదుట నిడితివా! పల్లవమ్ము
లుల్లసిల్లక తపమ్మునకుం బయనమ్మగును-

ఓదయితా? పటీరగిరితటీకుటీరమ్మునుండిడిగి చాలదూరము
నడిచియనంతసరోవరమ్మునఁదానమాడిపవిత్రితాత్ముండై యీ
పవమాన కుమారుండు విరించి యర్చించుటంగాంచి కావల
యు, నిత్తఱి నన్నారాధింప యత్నించుచున్నాఁడు- తమ్మి
కొళాకులినుండి కైకొనంబడిన జలకణమ్ముల నర్ఘ్యపాద్యమ్ము
లిడుచున్నాఁడు. మాకంద బిందు బృందమ్ముచే మధుపర్క-

మ్మం గై సేయు చున్నవాఁడు. చక్కని మధుర ఫలమ్ములు, శాల్చి నివేదించు చున్నవాఁడు; మఱియు నిన్నుం గూడి పవ్వళింప నభిలషించు చున్ననాఁడు, విరుల పానుపుం జక్కఁగా నక్కజమ్ముగాఁ బన్నియున్నవాఁడు.

ఓ మనోహారిణీ! సకల తరుణీగణ మణీ! అలరు విలుకాఁడు నీ వాతెఱ రసమ్మును వసంత లస న్మరంద మాధుర్యమ్మును నిరుగడలఁ బ్రాసున నిడియెం గావలయును అంత నా రెండిటిలో, రెండన కొమ్మ నీరసమ్మగుటం జేసి, తేలిపోయెఁ, దానికిం దార్కాణమ్ముగా, మధురసమ్ము చెట్ల పైని గానవచ్చుచుండె. మొదటికొమ్ము రసభరితమ్మగుటం జేసి, క్రిందికి బ్రొమ్మగ్గి యుండె, దానికిం దార్కాణమ్ముగా నందలి రస [2]మ్మధర రసమ్మను పేరువడసి యుండెను.

మఱియునుం, బువ్విలుకాని డెందమ్మునకు సోయ గమ్ము పొలుపు కులుకు నివ్వటిల్లంజేయు నీ వాతపోతమ్ము సొగసురీతి నో తలోదరీ? తిలకింపుము; మోదమ్ము మేదు రమ్ముగా, స్మరుండు సశరుండుగా మోహ మావహిల్లఁగా, మానమ్ము నిలీనమ్ముగాఁ బికమ్ములు ముఖరమ్ములుగా, మాధ్వీరసమ్ము చూఱవోవఁగా, నింతులెల్లఁ గంతుకేళికి వంతువడి, మంతనమ్ముల గంతులిడఁగా, వనమ్ము సీతు వడఁగా, వైరాగ్యమ్ము వెలివోవఁగా, సిగ్గులెల్ల స్రుగ్గఁగా, నాముగోము బ్రామఁగా, నీ మందగంధవహమ్ము చిందు లింపు పెంపునం బ్రవర్తిల్లుచుండెను-

పెక్కులు వక్కాణింపనేల! ఓ సాంకవ మదగంధీ! నే నియ్యెడ నీ పొంకమ్మునకుం గింకరుండ నయి యుంటిని. నీ యాదలఁ గుసుమాభిషేచన మ్మొనర్తును. నీ హస్తతలమ్మున సొగసులీను కమలమ్ములర్పింతును. ఉల్లసిల్లు పల్లవమ్ములు నీకు శ్రుతివతంసమ్ములొనర్తును. మకరందంబు గ్రోలింతును. ఓ గంధసింధుర సుందర మంద గమనా ? నా యుల్లం బుల్లసిల్లం జేయుటకు వసంతుఁడు కానుక పెట్టిన మేలుదినుసులందును మాఱుం డీడే రసమ్మునం బోలె, నాకుం బ్రీతి లేఁతఁజేసి నిస్తులమ్ములగు ష్వానుబంధి వస్తువులందే నా చిత్తమ్ము హత్తుకొల్పం జూడుము; ఘనమ్ములగు నీ స్తనమ్ములకే, వలచుంగాని నాకరమ్ము గుచ్ఛమ్ము లంట నిచ్చగించదు నీ వాతెఱ వాచవిం గోరును గాని, నామోము మరందమ్ము గ్రోల నొల్లదు; నా వీనుదోయి నీయల్లారుముద్దు బల్కుల విందు నందఁ జిందులాడుం గాని, కోకిలాలాపమ్ము లాకర్ణింప జోక పడదు, నామేను నీ నెమ్మేని సత్తినొత్తి పొత్తు నత్తఁ దత్తరించుంగాని పద్మినిం బెనంగ నెసంగదు- అని యిట్లు ప్రేమమీఱ, నుత్సుకత్వమ్ము వెల్లివిఱిసి యుల్లసిల్లం బలుకుచు, నా కరిగిరి వర గృహమేధి కామతంత్రాధీన మానసుండు వోలె, రామణీయక నిలయ రాజకుమారియై, పొలుపొందుచున్న యిందిరా సుందరింగూడి తదనురూప రాజకుమార రూపమ్మున, లలితతర కుసుమపుంజ మంజుళమ్ములగు నికుంజమ్ముల యథేష్ట విహారమ్ములం దవిలి

యుండెను అట్టియెడ- మహర్షి శాపమ్ముచేతఁ ద్రివిష్టప భ్రష్టుఁడై పుడమిం గ్రుమ్మరుచున్న బృహస్పతి, పాపక్షయమ్మునకై యీ యనంత సరోవర తీరమ్మునఁ దపమ్ము సల్పుచున్నవాఁడు- తాపస శాప విపర్యస్త మతి యగుటం జేసి, యీ యిందిరాకాంతు నొక ప్రాకృత రాజపుత్రునిఁగాఁ దలంచి వ్యాఘ్రాద్యుగ్ర మృగమ్ములు గ్రుమ్మరు భీషణమ్మగు నీ ఘోరారణ్యమ్మున నీ లేమతో విహరించుట యనర్థదాయకమ్ము కావున, వేగమ్మ యివ్వని వెడలిపోవుట లెస్స యని హితమ్ము పలుకుచుండఁ గర్మ క్షయ మ్మప్పటికిని గాక పోవుటం జేసి, యీ వ్వరదుఁ దేవుం డా బృహస్పతికి, నిజ స్వరూప సాక్షాత్కారం బొసంగి, యనుగ్రహింపకయే, యాత్మ నిలయమ్మగు కుంభి కుంభినీధర శిఖరమ్ము నొందియుండె' అని నుడువఁగా, సుర గురు వంతవానికిని, నట్టి చెట్ట శాప మ్మెట్లు వాటిల్లెను; విరించి జన్మమ్మున నవతరిల్లిన యీ వ్వరదుం డేకారణమ్ముచే న వ్వాచస్పతికి సాక్షాత్కరింపఁ డయ్యెను? అని భృగుమహర్షి విస్మయావిష్ట చిత్తుఁడై-ప్రశ్నింపఁగా జగ దేక బంధువగు నారద మహర్షి వరిష్ఠుండు మరల నిట్లు చెప్పఁ దొడంగెను.

"ఒకానొకప్పుడు, పురందరుండు మునిపురందరులతో నిండు కొలువు దీర్చి వివిధ పుణ్యకథలు బహుళ ధర్మమ్ములును వినుచుఁ బ్రసంగ వశమ్మున, ధర్మ వివిదిమం దవిలి, సకల వేద పారంగతులగు న మ్మౌని చంద్రుని చంద్రములనిట్లు ప్రశ్నిం

చెను- "ఒకానొకండు, నిత్యమ్మును త్రేతాగ్ని పరిచర్య జరుపుచు, భక్తితో నతిథ్య భ్యాగతి పూజలొనర్చుచు, వేద పారాయణ పరాయణుండై వేద వేదాంతార్థ తత్త్వమ్ము లెఱుంగుచు, ద్విజవరుల నారాధించుచు, నుత్తమ చిత్త మ్మున నచ్యుతు, హత్తించి, యర్చించుచు, న్యాయమార్గ మ్మున నర్థమ్ము లార్జించుచు నెప్పుడును ఖలజన సాంగత్యమ్ము నొందక పాపకృత్యములకు భీతిల్లుచు నట్టివి యొనర్పక గృహ మేధియై గేహమందే నిచ్చలు నివసించును-

మఱియు నొకండు అగ్నులను, గృహమ్ములను దొ ఱంగి, వివిధతీర్థయాత్రాపరుండై శారీర సుఖ మ్ముల్లక బహు విధ క్లేశమ్ముల కోర్చి యనేకపుణ్యనదులలోఁ గ్రుంకు లిడుచు పెక్కు దివ్యక్షేత్రమ్ముల నవతరిల్లిన వేల్పులకుఁ గై మోడ్పు లిడుచు సేవించుచు బావనమ్మగు భవ్యవనమ్మున గురునిష్ఠం దవిలి తీవ్రతప మ్మొనరించుచుండును- ఇట్టి యిరువురిలో నెవ్వండు వరిష్ఠుండనం జెల్లును, ఇయ్యది నిర్ణయించి వక్కా ణింప మిక్కిలి వేడుకతో వేఁడుకొను చుంటిని" అని ఇట్లు మహేంద్రుండు ప్రార్థింపఁగా నా మహాత్ములు ప్రహృష్టులై, బృహస్పతి నామంత్రించి "దివస్పతి కృత ప్రశ్నమ్మునకు, సమాధానమ్మువలుక నీవ, యర్హుండవు, మాకును నెల్ల దేవ తలకును, నభ్యర్హితుఁడవు, సకల ధర్మజ్ఞుండవు నీవ" యని సవినయ గౌరవాతిశయమ్ములు దొలకాడం బలికిరి- పిమ్మట దివ్య ధిషణోత్తరుండగు నా ధిషణుండు వారి ప్రార్థన మానిం

చుచు, నా దేవతాగోష్ఠి యందుఁ "తీర్థయాత్రాపరుండే గరిష్ఠుండని, యుచ్చైర్నినాదమ్ముతో వక్కాణించెను- అంతట, నాతండు, గురుపద విభాసితుండయ్యు నయ్యది గురుభావతమ్మై గురునైనను, నవలిప్తుండై, యుక్తాయుక్తము లెఱుంగక దుష్ప్రథము నొందియున్నచో వానికి యుక్తదండమ్ముం, దొలిపల్కు విధించుచున్నది" అను వచనమ్ము స్మరియించి బృహస్పతి చేసిన నిర్ణయము శాస్త్రవిరుద్ధమగుటయెఱింగి, య మ్ముని హార్యక్షులా బృహస్పతి వచనమ్ము నిరసించి వానికిం గుపితులై శతమఖుని సదస్సున నిట్లు నుడివిరి- "వాచస్పతియయ్యును, సంవిదాఢ్యుండయ్యును, నియ్యెడ నీ బృహస్పతి మాహాత్మ్యబునకుఁ గుఱియై, శ్రుతి స్మృత్యభిహిత మతమ్మెవకుం బ్రతిఘటించి విపరీతమ్ముగాఁ బల్కినాఁడు- అగ్నిహోత్రాతిథ్యభ్యాగతి పూజాదులు పరిత్యజించి, తీర్థయాత్రాపరుం డగుట శ్రేయస్కరమ్మని నిర్ణయించినాఁడు, అక్కటా, గురుమత మ్మంగీకరించినచో బుధులు, శాస్త్రజ్ఞానము శాస్త్రవిహిత కర్మానుష్ఠాన ప్రయోజకము, కామిం జేసి యబుధులై తప్పక [3]యఖ్యాతి నంగీకరించు వారగుదురు; నిందకును, గుఱి, యగుదురు, అవాచ్యమ్ము నకభిలపించు వారునుం గావలయును- "యజ్ఞో వై పురుషః" అభ్యాగతస్స్వయంవిష్ణుః యజ్ఞము విష్ణుస్వరూపము. అభ్యాగతుఁడు సాక్షా ద్విష్ణువు; మున్నగు ప్రమాణ శత సహస్రమ్ములచేత

(3) అఖ్యాతి=అజ్ఞానము-

నవశ్యా నుష్ఠేయమ్ములై యభ్యర్థితమ్ములగు నగ్నిహో
త్రాది సత్కర్మానుష్ఠాన రూప విష్ణ్వారాధనమ్ములీ బృహ
స్పతి సహింప నేఱకున్నాఁడు. ఇట్టి గర్వోక్తికి మూండెంద
మోర్వ కున్నది అని నుడువుచు నీ మహా ధర్మ సభయందు
నశాస్త్రీయముగా నర్థ నిర్ణయమ్ము జేయుటచేత నగుమహా
దోషంబునం జేసి యీతఁడు పుడమిలో నొక మహాదరిద్రునికిఁ
బుత్రుఁడై పుట్టి యనశ్వరంబులగు దారిద్ర్యాది ప్రభవ మహా
క్లేశంబు లనుభవించుం గాత" మని సురగురుం గుఱిచి శాపం
బు నిచ్చి యా మహర్షి శార్దూలమ్ములు దిగన్న లేచి సభా
సదు లెల్ల బెగ్గిల యథేచ్ఛం జనిరి.

అంత న వ్వాచస్పతి మహర్షి వరేణ్యా శాప ప్రభావ
మ్మునం జేసి ని స్తేజస్కుఁడై త్రివిష్ట పభ్రష్టత్వమ్మున నధో
గతిం జెందెను. ప్రజ్ఞాసింధువైనను [4]సురాధిప గురువునకుఁ
బతనమ్ము నూతినమ్ము కాదు; సహజాతమ్మే యగుచున్నది
అక్కటా [5]బృహ త్తతి పతియయ్యు నాతండు మహర్షి

---

(4) సురా=మద్యమును (కల్లును) అధ=అధికముగా,
ప=పానముచేయువారికి (త్రాగువారికి) గురువు=ఉపదేశకుఁడు
(లేక-అట్టివారియందు గొప్పవాఁడు) అనియు, సుర= దేవత
లకు, అధిప -ప్రభువగు నింద్రునకు, గురువు = ఒజ్జ, అనియు
నభేదము- (5) బృహత్ = బృహన్నామక వేదవచనములయొ
క్క, తతి=సమూహమునకు.

శాప వశమ్మునం జేసి పుడమిలోఁ జొక్క ⁶మంత్రజిత్తనం బరఁగువానికిఁ బుత్రుండయ్యెను; బహుశ్రుతులగు సజ్జనుల యనుగ్రహమ్మునకైనె నిగ్రహమ్మును ననురూప ఫలమ్మిడక మానునే! బాపురే! పిమ్మట నటు బృహస్పతి పుడమిం బడినంతనే తల్లి దివంబునం బడియెను.

తదనంతరము దండ్రియు నట్టిఁడే యయ్యెను; [7]అద్భుతావహుండగు సుతుం డుద్భవిల్లఁ దల్లిదండ్రుల [8]ద్యుగతికిఁ దడవగునే! ఇట్లు బృహస్పతి దిక్కుమాలిన శిశువై క్షుత్పిపాసలం బీడితుండై కట్టెఁడి దశం బడి ఎట్లెట్లో అసువులం బూని కొండొక కాలమ్మునకు నచ్చటచ్చటం గ్రుమ్మరుచు సారెసారెకును దైన్యమ్ము గదుర నోరుఁదెఱచి బిచ్చమెత్తుచు నా కుచ్ఛితపు బిచ్చపుకూటం గడుపు చిచ్చాఱక ఓర్వరాని విషాదార్ద్ర శిఖలం గ్రాగి బుగ్గిగా గ్రుగ్గి, అన్నిట వెగ్గలమ్ముగా వెగ్గిల్లుచు భగ్న మనోరథుండై యా జీవుండెట్లో సజీవుం డయ్యెను, మఱియు నింతియేకాక కొంతకాలమ్మున కాతఁడు వెడవిలుకాని నుడువులడఁగ నుడుపు మసిబొగ్గువోని

---

(6) మంత్రజిత్ = మంత్రజిత్తను నామముగలవాని యొక్క (మంత్ర = మత్రములను, జిత్ = జయించువాఁడు, మంత్రద్వేషి = అని ప్రతీయమానార్థము) (7) అద్భుతావహుండు = గొప్పమహిమగలవాఁడు (గొప్ప దురదృష్టము గలవాఁడు-అనియు) (8) ద్యుగతికి = పుణ్యగతికి (మరణము నకు-అనియు)

మేని నిగ్గుతో నేవమ్ముల కెల్ల నిల్లగుచుఁ జేతమ్మునకు బీతు
గొల్పు బూతమ్ము భాతి నొప్పు నొకానొక నాతిం జేతఁబట్టి
క్రమమ్ముగా నాతం డేక [9]నందన యోగమ్ముం జెం దిన
పురందరునకు గురువగు తన యందాధిక్యమ్ముం దెలుపుటకుం
గావలయు నీ జన్మంబున ననేక [10]నందన యోగంబుం జెం
దెను. లెక్కకు మిక్కిలి కూడుగుడ్డలు లేక బక్కచిక్కి చుట్టు
ముట్టి పిరువీఁకుసేయు దిక్కులేని బిడ్డలు మిక్కిలిఁ బీడింపఁ
జనుంగు బొంత వింత మేనిం గొంత గప్ప నాకఁటం బడు నిల్లావి
డిల్లవోయి, మాటిమాటికి దైన్యంపుఁ జూపులం జూచుచు
దిక్కుమాలిన కర్కశపు బ్రతుకై యక్కటా మిక్కిలిం గృప
ణత్వముతో న ప్పాఱుండు ఘోరంబగుచు సూర్యచంద్రులం
గట్టివైచిన యట్టి చిట్టిగుడిసెఁబడి గడియ యుగమ్ముగా
గడపుచుండె.

ఇట్టియెడ బిచ్చమెత్తుకొన నెచ్చోటికిం గదలనీని వర్షా
కాలమ్ము మచ్చరమ్ముతో వచ్చి పెచ్చుపెరిగిన వెతల ముంచి
యాతని వ్రచ్చి వందఱలాడం జొచ్చెను.

ఒక్కయెడ నోదనమ్ము లేక ఖేదవేదన లాదవెట్ట,
బీదవడిన బిడ్డలగోదననాదమ్ములు, నొక్కయెడ గడియగడియ

---

(9) ఏక=ఒక, నందనమను ఉద్యానవనము (పుత్రుఁడు-అనియు) (10) అనేక నందన= పెక్కునందన వనములు (పెక్కండ్రు సుతులు-అనియు)

కును గూలిపడు గుడిసెగోడల హుడులు వళావళియు, నొక్కచో నాఁకటి మంటంబడి భీకరమ్ముగా మోఁకటిల్లు నిల్లాలి గట్టి తిట్లపెట్టు రోదయు మొత్తమై యొత్తి పట్టరాని వెట్టంబెట్టి యుట్టిట్టనరాని పగిది ముట్టడించి అక్కట్టిండి దెస నిప్పచ్చరపు మానిసిని నవ్వానతిజె పట్టి పల్లార్చెను.

మందు మాఁదులచేఁ జెదర బెదర నక్కఱలేక కదలక తిరమ్ముగా నిరవుకొన మేలి మనికిపట్టని గట్టిగా నమ్మి దిక్కులేని శుద్ధదరిద్రుండగు న ప్పేద పాఱుని కుటుంబమ్మునెల్ల రోగమ్ములన్నియు నొక్కపెట్ట ముదమ్మునం గదిసి పట్టి దట్టమ్ముగా నెట్టుకొని చుట్టుముట్టి నిట్టవాడిచెను.

ఇట్టియెడల, నాఖేట పాటవా టోపమ్మునం దవిలి చటులచమూ పరివేష్టితుండై పుత్రుని తోడం గూడి యరణ్యమ్మున కరుగుదెంచిన యొకానొక యెకిమీఁడు కొండొక సేదదేఱ నాపేదపాఱుని యూర విడిసెను. అంత నాతేని కొమరుఁడామకొని యొడలెఱుంగని రోఁతచేఁతలకుం బ్రీతిపడి బీఁకులేక యెల్లెడ విచ్చలవిడిం గ్రుమ్మరుచు వచ్చి పిల్ల లెల్ల సందడింప, నుల్లసిల్లుచున్న యొక్క కుక్కరింగని దానిపిల్లలలో నొకదానిని దయ దొఱంగి యనయుండై దండంపుపెట్టునం గూల్చె- అంత నా సరమ శిశు వ్యాపాద నాపాదిత మేదురై ధిత క్రోధయై యేఁగుదెంచి గ్రక్కున నక్కుంభినీపతి కుమారుని పిక్కఁబట్టి కసి దీఱ గోరంగిటి రక్తధారలు కండలతోఁ గాఱిపాఱఁ గొఱలం గఱచి, చయ్యనఁ బిల్లలం గూడి

పాఱం జొచ్చెను. అంతట నదిగని, రాజభటులు చటుల క్రోధులై తమకున దానిం బట్టి పరిమార్చ నెంచి వెంబడిం బర్వం దొడంగిరి.

అట్లు రాజభటులు వెన్నంటి కంట మంట లురల వచ్చుచుండుటం గాంచి యక్కుర్కురాంగన సార్థకమ్ముగాం బఱ్వపఱ్వన వచ్చి యాదుర్గతుండగు విప్రుని యిల్లు దుర్గమ్ము కన్నను మిన్నయగు ననుపట్టని యెన్ని దానిం జొచ్చి డాంగి యుండెను- అప్పుడా పేద బాపం డెల్లెల్లో లభించిన కూడుం గుడుచుచు మృత్యుగ్రస్తవోలెం ద్రస్తమైపురస్థితియుతమైన యా శునిం జూచి నిరస్తాన్నపానీయుండై యా భూసురుండు సూనులం గ్రోధమ్ముతో నిట్లు వల్కెను. 'గాసర మాంసమ్ముం జూచుచు నేని కుడువం జెల్లునుగాని కుక్కం జూచుచుం గూడు కుడువం జనదు, కావున జంకు కొంకులు వీడి దీనిని వెలికిం గొట్టి వైవుండు' అని గట్టిగాం గట్టడి యొనర్చెను.

అంతటం దండ్రి యానతిం జేసి, వాని పుత్రులు నా సరమను వెడలం గొట్టి కవాటమ్ము గట్టిగా బంధించిరి- దారిద్ర్యమునకుం బుట్టినిల్లగు నట్టివాని చేత లిట్టి వౌర[11] సరమ శరణ మొందినఁ గెంటివైచుం బిమ్మట నా శుని సాధ్వ

(11) ఇట్టివి=ఇటువంటివి, జౌన్=అగును, రసన్=భూమియందు, రమ=లక్ష్మి, శరణము=గృహమును, ఇట్టివి=ఇటువంటివి, ఔర=ఆశ్చర్యము, సరమ = శుని, శరణమొందిన=శరణుంజొచ్చంగా, అనియు-అర్థద్వయము.

సమ్మున, బహి ర్నిర్గతమై వేసటం గాసిలి జన్మాంతర జ్ఞాన మ్ము కలిమింజేసి, యిట్లు వాపోవం జొచ్చెను. "తొల్లింటి పుట్టువునందు శరణాగత పరిత్యాగమ్ము నొనర్చుట కారణ మ్ముగా నిట్టి పుట్టువు నొంది యిట్టి యిక్కట్టునం బడితిని, అక్కటా, నా కిట్టి చెట్టపుట్టువు పెట్లంబాపి గట్టెక్కించు వట్టిపట్టు లేదనుకొని ఓ పేదపాఱుఁడా! నాయట్టి చెట్టగతియేనీకుం బట్టఁగట్టడమై యున్నది" అని యిట్లార్తనాదం బొనర్చుచున్న యా శునిం గాంచి య య్యావసీపాల భటులు లగుడ తాడ నమ్ములచే దానినిఁ బ్రసభంబుగాఁ గసిమసఁగించి, యుసురులం గొనిరి.

తన్ను శరణాగతిం బొందిన యా సరమ, యట్లు తన చేత నిష్కాసితమై, రాజభటులచేతఁ బరిమార్పఁ బడిన దగుటచేత న వ్విప్రుండప్పుడు మిగులం బశ్చాత్తాపమ్ము నొందె- పిమ్మట శరణాగత పరిత్యాగ పాపమ్మునకు శ్రుతి స్మృతి పురాణ వచనంబుల నెందును బ్రాయశ్చిత్తమ్ము లేమి యెఱింగి య య్యుర్వీగీర్వాణుండు నిర్వాణ క్రోధదహనుండై, నిర్విణ్ణత్వమ్ము నొంది, నిరయమ్మునుండి వోలె నిలయమ్ము నుండి రయమ్మున వెల్వడి గత్యంతరము లేక యా ప్రపన్న పరిత్యాగి యాపన్నుఁడై, సమస్త దురిత సందోహమ్ములం బాపి, యేపు గూర్పనోపు భాగీరథీ మహాతరంగిణీ తటిం బొంది యచ్చట మహాబ్రహ్మ తేజమ్ముతో విరాజిల్లుచు సమాధిం దవిలి యున్న భారద్వాజ మహాముని పుంగవుం

గని, నయ వినయమ్ములతో నా ప్రసన్న హృదయుని దరిఁ జేరి ప్రణమిల్లి ప్రపన్న పరిత్రా గావసన్న హృదయుండగు నా విప్రుండు స్వకృత దుష్కృతికి నిష్కృతి నా విష్కరింపు మని పాదమ్ములం బడి వేడుకొనియెను.

పిమ్మట న మ్మహాముని వరిష్ఠుండు గరిష్ఠంబగు యోగ దృష్టింజూచి పరికించి, యాతని వృత్తాంత మెల్లఁ గరతలామలకమ్ము కాఁగా, నా విప్రునకు ప్రాయశ్చిత్తంబు నిశ్చయించి యిట్లు వక్కాణించె. 'ఓయీ, హృ త్తిమిరమ్ములెల్ల హరించు మాహాత్మ్యమ్ముతో నొప్పు విమల జలంబుల నలరారు గోదావరిం దరించి కృష్ణ లెల్ల నడంచు కృష్ణ ని స్తరించి, యేగి, యేగి, దురిత విరతి దం బగు తుండీర దేశ ము నొంది యవ్వల సత్యవ్రతక్షేత్రమ్మున కరుగుము. అచ్చట హ స్త్యద్రి మూలమున ననంత సరోవర మ్మొండు భాసిల్లుచుండును. అయ్యెడఁ గడుంగడు నిష్ఠఁ బూని తపంబొనరింపుము. అంత నీకొఱంత లెల్లం దీఱి పరిశుద్ధ స్వాంతుండవగుదువు.

అని యనుగ్రహాతిరేకమ్మున నుడువఁగా నమ్మహర్షి వరేణ్యునకుఁ గేలు మొగిచి మ్రొక్కి, యామహర్షి తల్లజుండు తన హితమ్ముఁ గోరి దారియుం దెలుపఁగా నా భారద్వాజ సనుజ్ఞం గొని య వ్విప్రుండు సత్యవ్రత క్షేత్రమ్మున కరిగి, బద్ధ శ్రద్ధుండై దురిత విరతి యొనర్చుకొనం బూని పున్నెంపు తెన్నులం గాంచుచు వెన్నునిపై, జిత్తమ్ము హత్తించి భక్తిమై ధ్యానించుచుఁ దీవ్రతపంబు సేయు చుండెను.

అంత ద్వాపరంబున సురగురుని యారాధనమ్ము తొల్లింటి నిర్ణయమ్ము చొప్పునఁ గైకొనఁ గోరి వాని డెందంబునఁ బ్రవేశించి పుండరీకాక్షుండు వాని దురితమ్ము లెల్ల గళితమ్ములై మ్రగ్గ వానిచే నాశ్చర్యంబగు తపశ్చర్యం జేయించుచుండె- అట్టియెడ నాతం డట్లు తీవ్ర తపంబునం దవిలియుండ ననఘులగు నిత్యసూరులచేతఁ దార్క్ష్య కేతనుండు నర్చింపఁబడుచుండ (నచ్చటికివచ్చి) న మ్మధుసూదనునికి సపర్య లొనర్చుచు నాకానాక కరివల్లభుండు కరిణీ సమేతమ్మగా దమ్మి కొలఁకులం దెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు విహరించుచుండెను.

మరియు న మ్మాతంగ పుంగవమ్ము తనకుంగల [12] పద్మియను నామమ్ము నెల్లరకుం బ్రకటింప నెంచియుంబోలె వేనవేలు పద్మమ్ములు గైకొని యా ముకుందు నర్చించుచుఁ గొండొక కాలమ్మునకు మేరు మహీధర పరిసరమ్ముం జేరి, యొక్కతెఱఁజేసి పృథుకరలయ్యును, [13]కరేణవయని, చెప్పఁబడు సహచరిణులఁ గూడి గజమ్మయ్యునగ [14]జరూపాఖ్యమ్మగు నయ్యనుంగులతోడు గోదావరిం జెంది పుడమికి డిగి

---

(12) పద్మ=పద్మములుఁగలది, పద్మి=ఏనుఁగు- (13) కరే=తొండమునందు, అణవః సూక్ష్మమైనవి (సూక్ష్మకరలు) అని- విరో-కరేణవః కరిణులు, అని-పరి- (14) గజమాఖ్య, గజరూపాఖ్యము, గాదు- అని- విరో-అగజ=పర్వతోత్పన్నమైన- అని-పరి-

యున్న సహస్రఘృణి వోలె, మూర్తీభవించిన శాంత్యుత్కర్షమ్మువోలెఁ, జాతుష విషయంబగు శాఖా నికరంబు చాల్ప, సాకారంబగు సదాచారంబుకై వడి, సప్రతీకంబగు తత్త్వ వివేకమ్ము మాడ్కి, సంభాషణం బొనర్చుచున్న బ్రహ్మచర్యమ్ము పోల్కి, సుచారశీలంబగు శాస్త్రజాలంబు భాతి, రూపు గైకొన్న విషయ విరాగమ్ము రీతి, సాక్షాత్కరించిన భగవదనురాగంబునాఁగ, దీవ్రతపం బొనర్చుచున్న మృకండు మహర్షి హర్షోత్కర్షంబు వెల్లివొడుపం గాంచె.

పిమ్మట దన్నుంజూడఁ దనసన్నిధికి నరుదెంచిన పుండరీకాక్షవిగ్రహారాధకుండగు నవ్వేతండా ఖండలునకు నమ్మృకండు ముని ప్రకాండుఁడు వినీతి దనర, వివిధ విశేష విశిష్ట సపర్య లొనర్చి, గరిష్ఠ మోదమ్ముతో నిట్లు పల్కె. "ఇప్పుడు నా జన్మ సార్థకమయ్యెను. నా తండ్రి యిప్పుడు సత్పుత్రవంతుం డయ్యెను. నిక్కమ్ముగా నక్కమలాక్షుని డెందమ్ము నా యెడం గరుణాతరంగితంబై యుండె. ఇప్పటికి నా మనోరథమ్ము లెల్ల నుల్లంబగు ఫలమ్ముల నుల్లసిల్లుచుండెను. శుభ విభవం బిప్పుడు విభాసిల్లె. భాగవతోత్తముఁడవగు నీ సందర్శన మహానందంబుం బొందితిని.

మఱియు నెవ్వాని గృహమ్ము విష్ణుభక్తుల పాద రజఃకణమ్ములకు వెలియగునో యతఁడు నైచ్యమ్ము లెల్ల బ్రదూష్యమ్ములు. వాని యజ్ఞమ్ము లెల్ల వ్యర్థమ్ములు. వాని సంధ్యా జపాద్యనుష్ఠానంబు లెల్ల వంధ్యా సమాగమ్ములు

నఫల భ్రష్టమ్ములు వాని తపోవిధానంబు లెల్ల వ్యధా నిదానమ్ములు. వృధాయాసంబులు నగు; సర్వజ్ఞుండవయ్యు నీ వీ నా నుడువు లవధరింపుము. నివు పూర్వజన్మమ్మున మహాశాంతుండను నస్వర్థక నామంబునంబరఁగు మహీదేవోత్తముఁడవు. విష్ణుభక్తాగ్రగణ్యుండవు. మహేంద్రుని మాయా ప్రభావ మ్మజేయమ్మగుటం జేసి యక్కటా! నీ వి ట్లి క్క రీంద్రుండ వై యుంటివి."

అని మృకండు మహర్షి తెలిపెను. అని నుడువ నయ్యది విస్మయమ్ముతో విని భృగుమహర్షి - చిత్తంబు విషయాంతరమ్ముల నత్తమిల్ల నీయక మాయ తెరువెల్లఁ గడచి మహాశాంతిం జెంది యన్వర్థక నాముఁడై విష్ణుభక్తి పొత్తుగూడి యున్న య మ్మహీసురోత్తమునకు వారణ జన్మకుం గారణం బేమి? అని నిఖిల వృత్తాంత నిరూప ణైకవిశారదుండగు నారదు నడుగఁగా నా సుగుణోదధికి భృగు మహర్షికి పారి కాంత్యాకాంత్య వ్యాహారుండు నారద మహామునీంద్రుం డిట్లు తెలిపెను.

తొల్లిఁ బ్రాఁజదువులకుం గుదురయి నిరుపాధిక విజ్ఞాన మహావధియై నిరంతరానుష్ఠిత వర్ణాశ్రమ నిర్మల కర్మానుష్ఠానుండయి నిరవద్య ధర్మ శీలుండై, దుర్మానాద్యశేష దోష దూరీభూత చేతః ప్రభూషుఁడై, విపశ్చిదపశ్చిముఁడగు మహాశాంతుండనుతపస్వియొకండుకలఁడు. అతండుకొండొక కాలమ్మునకు జగ దానంద కందమ్మగు ముకుంద చరణార విందమ్ము

నిరంతరమ్ము శరణొంది యా దేవదేవుని డెంద మ్మానంద కందళితం బొనర్పఁ గడంగి యన్యంబుల నుండి చిత్తమ్ము మరల్చి యచ్యుతపద సరోరుహమ్ములందు తవిల్చి యర్చించుచుఁ గాలక్రమమ్మునఁ బరమహర్షి మహర్షి ప్రవర క్రియమాణ స్వాధ్యాయ ఘోష ముఖరితమ్మగు త్రికూట శిఖరమ్మునొంది వ్యాసాద్యభి నందనీయ మానసుండై తీవ్రమ్మగు తపమ్మున కుపక్రమించెను.

పుడమి నంగుష్ఠాగ్రమ్ము మోపి, నయన ద్వయమ్ము నాసాగ్రమ్మున నిలిపి, చిత్తమ్ము విష్ణు చరణారవిందమ్ముల, హత్తించి - యా ధన్యుండు, వన్యుండై-తీవ్ర తపం బొనర్చు చుండె - మఱియు నీ తపోధన ప్రవరుండు, [15]ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార బలంబుల నుల్లసిల్లియును, జిత్రమ్ముగా, [16]నంగ

---

(15) ప్రాణ=సహజసిద్ధమైన సారముయొక్క, ఆయామ = ధైర్యముచేతను, అతిశయముచేతను, ప్రత్యాహార = ప్రతిదినమునందు భుజించు నాహారములయొక్క, బలంబులన్=శక్తులచేతను, ఉల్లసిల్లియును = ఉల్లాసము (మోహ వికారము) గలవాఁడయ్యును, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము మొదలగు యోగములయొక్క శక్తితో విరాజిల్లువాఁడును- అని వాస్తవార్థము) (16) అంగజాశుగ=మన్మథ బాణములయొక్క అంగజ=శరీరోత్పన్నమ్ములగు, ఆశుగ = వాయువులయొక్క (అనివాస్తవార్థము)

జాళుగ నిరోధ మ్మొనర్చుచుండెను, మఱియును దేవతాంత
రంబుల నుండి, చిత్తం బుజ్జగించి, యచ్యుత నియం దత్తు
కొల్ప నెంచియు, నాశ్చర్యంబుగా న [17]య్యష్టాంగ యోగ
తత్పరుండయ్యెను - ఆంజనేయునకుంబోలె, నీయనకును,
[18]అక్ష నిగ్రహదక్షత్వంబు గలిగియు, విచిత్రంబుగా, [19]నిరం
జనత్వంబు భాసిల్లె, నంతియుగాక [20]శ్వసనోదయంబు కొదువ
పడెను.

ఇట్లు [21]మహాతపస్స్ఫూర్తిచే [22]న త్తేజోనిధి లోకత్ర
యమ్ము శోషిల్లం, జేయుచుండంగా, [23]బయోదవాహుండు,

---

(17) అష్టాంగ = అష్టమూర్తియగు శివునియొక్క,
యోగ=సంబంధమందు (యనునియ మాద్యష్టాంగ యోగ
మందు- అని వాస్తవము) (18) అక్ష = అక్షుండను రాక్ష
సునియొక్క, అక్ష = ఇంద్రియములయొక్క - అని-అభేదము
(19) నిరంజనత్వమ్ము=అంజనాఖ్య మాతృసంబంధములేమి-
అని యభేదము, (20) శ్వసన=వాయువులవలన, ఉదయము=
పుట్టుట, శ్వసన=శారీర వాయువులయొక్క, ఉదయము =
బహిర్నిర్గమనము - అని - యభేదము (21) మహత్ =
గొప్ప, తపః = తపస్సుయొక్క మహత్ - గొప్ప, ఆతప=
ఎండయొక్క (అనియు-అభేదము-) (22) తేజోనిధి = తేజ
శ్శాలియగు మహాశాంతుండు, (సూర్యుడు - అని - అభే)
(23) పయోదవాహుండు = ఇంద్రుండు.

కుపితులై, త దంతరాయమ్మునకుం బ్రయత్నించె, అట్లాతని తప శ్చరణ వారణేచ్ఛం దవిలిన శతక్రతుండు- [24]కాళికలు వోలె హంస హింసన విశారదత్వమ్ముతోఁ దటి [25]త్ప్రభ న్విభాసిల్లుచున్న నాక లోక గణికలం బురికొల్పెను.

పిమ్మట నమ్మహేంద్రుని యానతిం బురస్కరించుకొని యా చంచరీక చంచలనయనాంచలలు తటిల్లతలువలెఁ దుంగ [26]పయోధరాలంకృతలై, తారలువోలె [27]నిశా తిశయిత చ్ఛాయలై, సువర్ణ ప్రతిమలరీతి, నిర్నిమేషత్వమ్మునొంది, రామబాణ పరంపరలమాడ్కి [28]సుందరమణీ హారిణులై, హరిణులమాడ్కి, సారంగనేత్రానంగ విభ్రమసంపాదన నిపు

(24) కాళికలు=మేఘపంక్తులు, హంస=మరాళములు (యతి శ్రేష్ఠులు-అర్థాం) (25) తటిత్=మెఱుపులయొక్క, ప్రభన్= కాంతితో (మెఱుపులయొక్క కాంతివంటి కాంతితో-(అర్థా), (26) పయోధర = స్తనములచేత (మేఘములచేత-అర్థా), (27) నిశా=హరిద్రకంటెను (పసుపుకంటెను) అతిశయిత = ఉత్కృష్టమగు (నిశా = రాత్రియందు, అతిశయిత = ఎక్కువగు-అర్థాం), (28) సుందర = అందమగు, మణీ = మణుల చేత (మణిభూషలచేత) హారిణులై = మనోహరలై (సుంద = సుందునియొక్క, రమణీ= భార్యయగు, తాటకను సంహరించి నవై-అర్థాం),

ణులై కరిణులచాడ్పునఁ, [29]కమల భంగకర కరలై, పద్మినులు వోలె [30]శంబర భంగకార్యాశుగ పరికంపితలై, కేతకుల రీతి [31]నేత్రాకర్షణ నిపుణలై, తులసీ లతలు నాఁగ, నుత్తమాశ్రమ [32]భూసుర భీకరణ చతురలై, చంద్ర కళలువోలెఁ

---

(29) కమల = పద్మములయొక్క, భంగ = కాంత్యభిభవమును, కర = చేయునట్టి, కరలై = హస్తములు గలవారై (భంగ = మర్దనమును, కర = చేయునట్టి, కర = తొండములు గలవి-అర్థా). సారంగ = లేళ్ళయొక్క, నేత్ర = నేత్రములచేత, అనంగవిభ్రమ = మన్మథవిలాసలను (సారంగ నేత్ర = సారంగనాయకులకు, అనంగవిభ్రమ = మన్మథవికారమును-అని-అర్థాం)(30)శంబర శంబరాసురునకు, భంగకారి = పరాభవమొనర్చినమన్మథునియొక్క, ఆశుగ = బాణములచేత, పరికంపితలై = బాధితలై-(శంబర = ఉదకమునకు, భంగ = తరంగములను, కారి = కలిగించు, ఆశుగ = వాయువుచేత, పరికంపిత = కదలించబడినవి- అర్థాం, పద్మినులు = తామరలతలు) (31) నేత్ర = కనులయొక్క, (నేత్ర = వస్త్రములయొక్క-అర్థాం, స్యాజ్జటాంశుకయోర్నేత్రం-అని- అమరము), (32) ఉత్తమాశ్రమ = ఉత్తమాశ్రమముగల. భూసుర = బ్రాహ్మణులయొక్క. యతులయొక్క, భీకరణ = భయోత్పాదనమందు (ఉత్తమ = పవిత్రములగు, ఆశ్రమభూ = ఆశ్రమభూమియొక్క, సురభీకరణ = సుగంధీకరణమందు-అర్థా),

[33]జితకాముని చేతను, శిరశ్శ్లాఘితలై, చంద్రశేఖర మూర్తుల పోలిక, [34]భుజగతాలింగదలై, భ్రమరులు వోలె, సముచ్చకోరకదృష్టులై పిసాళించిరి.

[36]మఱియు నా బృందారక సుందరీబృంద సౌందర్య ప్రతోళ చంద్రికలగు నాబలలయ్యును మందము దగమనమ్ములనే మత్తమాతంగంబుల, (యౌవ్వ గర్బితోర్బ్బాల) బ్యాగ్రే జేయుచుం, బల్లవాలిసుకుమార పాదమ్ముచేం [37]బల్లవ హృదయ భేదనమ్మొనర్చుచుం బ్రదివ తెరుశాఖాగ్ర లగ్నమ్ము చేసనోర్వంకు తమ్ములకు నా పల్లవ తల్లజమ్ములనే [38]యధ

(33) జితకామునిచేతను = కామము జయించువాని చేతను మోహశూన్యునిచేతను (శివునిచేతను-అర్థాం), (34) భుజ=భుజములను, గత=పొందిన, అంగద=కేయూరకులుగల వారు (భుజగతా=సర్పత్వము చేతను, అనగా, సర్పరూపము లగు-అర్థాం), (35) సముత్=మోదముతోంగూడిన, చకోర పక్షులయొక్క, దృష్టి చూపులవంటి, చూపులుగలవారు (సముచ్చ=గొప్పదియగు, కోరక = మొగ్గలయందు, (36) అబలలయ్యును = బలము లేనివారయ్యును స్త్రీలైనవారును, (37) పల్లవ=విటులయొక్క (చిగుళ్ళయొక్క - అర్థాం) హృదయ భేదనము = మోహోద్రేకజననముచే మిక్కిలి భావించుట (తిరస్కరించుట-అర్థాం), (38) అధరమ్ములచే = తక్కువవి యగువానిచే (వాతెఱలచే-అర్థాం),

రత్నంబుల నధఃకరించుచుఁ, [39]దనువులయందును నతనుని నసంకుచితమ్ముగా విహరింపఁజేయుచుఁ [40]కర్ణసంశ్లేషమ్ము గల్గినదై, శుభ కామ విజయానుకూలమ్ము లగు విలోచనమ్ములచే, సకల జన మానసమ్ము లుద్భ్రాంతలూగించుచు, తిల సుస్థితి యయ్యున [41]తిల సత్స్థితి యగు కుసుమమ్మునో స్సాటించు నాసికల విభాసిల్లుచుఁ దృష్టికి [42]నవాపికలయ్యును వాపికలతో సాటివచ్చు పొక్కిళ్ళం జక్కఁజొప్పుచు, వాసవ సేవా దృప్తులయ్యు [43]నవాసవ సేవాదృప్తలై, [44]అప్సర స్సంశ్లిష్టలయ్యు సమేధిత తృష్ణలై నవ రతోపభోగ కౌతుక దాయినులయ్యు [45]ననవర తోపభోగ కౌతుక

---

(39) తనువులు=సూక్ష్మములు (శరీరములు - అర్థాం) అతనుని - పెద్దవానిని(మన్మథుని-అర్థా). (40) కర్ణ=చెవుల యొక్క (రాధేయునియొక్క - అర్థాం) కామ = మన్మథుని యొక్క, విజయ = జయమునకు (శుభకామ=శుభాభిలాషి యగు, విజయ అర్జునునకు - అర్థాం) (41) తిల = తిలవృక్షమందు, సత్ = యోగ్యమగు, స్థితి = ఉనికిఁగలదియు, అతిలసత్ = మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న, స్థితిగలది - అర్థాం, (42) అవాపికలు=పొందించునవి-అర్థాం- (43)నవ=నూతనమైన, ఆసవ=మద్యముయొక్క, అర్థాం, (44) అప్=ఉదకములతోఁగూడిన, సరః=సరస్సులు-అర్థాం, (45) అనవరత=ఎల్లప్పుడు, అర్థాం-

దాయినవైౖ, మెఱుఁగారు దుర్వార ప్రమదలగు, నాస్వ ర్వాగ ప్రమదలు-వేవేగ నా త్రికూటగిరి శిఖరమ్మునొంది, యచ్చట దెస లెల్లం బ్రసరించు, తేజోవిసర మ్మనవారానమ్ముగా వెలుంగుచుండఁ దీవ్ర తర తపం జొనర్చుచున్న యమ్మహా శాంతు న వ్వేల్పుటింతులు, దవ్వదవ్వులం గాంచి, సుందర మంద గమనంబుల నొయ్యారంబుగా దరిఁజేరి, వాని మ్రోలఁ బెక్కు టక్కులఁ జక్కవగు, సింగారంపుఁ జేతలకుం గడంగిరి.

ఒక్క కుటిల కుంతల, జిలుగు కంచులి వెలువడిరొమ్ముకింత గబ్బిగుబ్బల యుబ్బుప్రబ్బఁ, గక్షమూల ద్యుతిఁ, గనువిందొ నర్చుచుఁ, గ్రొమ్ముడి చక్కదిద్దం దొడంగె - ఒక్క మ త్తేం దిందిర సుందరాక్షి, పుండ్రేక్షు కోదండు దండిరూపు గన్న ప్రచండాజ్ఞవోలె నల్లసంపు బల్కులొల్క లీలాకమలమ్మం గొని చెల్మికత్తె న్మొత్తె - ఒక్క సోయగపుదీని, నితంబ పు వలువ యొత్తిలినట్లు గ్రక్కునఁ గల్లగాఁ దల్లడిల్లుచుఁ జేలు గవం బోఁకముడి డిగఁబట్టి, నాభికూపం బొకింత చూపుచుఁ జూపఱ యుల్లంబులు పల్లవింప, సిగ్గువ బెగ్గలి నట్లు, వట్టి ముడిఁవెట్ట సాగె.

దంభోళిధర కుంభి కుంభ స్తని యొర్తు - ఒక్కటగా! అటల సంపదింబక ఋ క్క చుళి చక్కగా కొక్క బ షి ప నైతిని, అని కల్లవ గ్గచు, సయ్యాటి తొలఁగ నూర్పి కేల, బూని, దులిపి దులిపి, గంధవొడి వాసనలు గుప్పుగుప్పున నుప్పతిల్ల ఘ్రాణప్రీణనమ్మగు ఘనస్తన యుగ సందర్శనమ్ముచే

లోక విలోకనమ్ము లాఁకగొనుచుఁ గ్రమ్మఱ నెమ్మది నక్కం
చుళి నొక్కి నొక్కి బాధింపం దొడఁగెను.

ఒక్క కులుకులాడి ప్రహర్షమ్మునో నొక్క చల్లని
రంభాస్తంభంబు నొక్క కేలం గిలిచి, దానిపైని జూచు
కమ్ము నాటమోపి. సాగెసాగెకుం గేరుచు, నందమ్ముగు పొం
దమ్ము మూర్కొనుచు, బెళుకు బళుకు గులుకఁ దిలకించప సాగె.
మరుదీపమ్మగు నొక్క టక్కులాడి కొక్కొకమ్మునఁ జక్క
గా నొక్కి వక్కాణింపంబడిన పువ్వువిలికి పోరు నంటు లీలు
లెల్ల మీఱు గిలిగింతలు, కౌగిలింతలు, ముద్దులవింతలు,
దొంతరలై, వగఁజుక్కి చుచ్చునడ మెచ్చుగా నొక్క
భూర్జ పత్రమ్మునఁ గన్నులఁ గట్టినట్లు మువ్వపు జవ్వనంపు
టాలు మగల మూపు నేపు కోపు దిద్ది తీర్చి వ్రాయ సాగెను.

సౌర వారనారీ మణులఁ బేరువడిన యొక్క కీరవాణి,
వీనుకోలు కమ్మతేంపు విందు పొందుపడ సవదిచుచుఁ బుల
కలు మొలక లెత్త, మోసులు మొల్లంబగు పల్లవంబులంగూడి
యీడ వేల్పుటేని యానఁబూని వచ్చిన యామునికి నాము
గోముబ్రామ, నిటుగా, గోట, వీణె, మీటుచుఁ గెవ్వనం
గేరి పాటఁ బాడ- నూపురమ్ములు, ఝణ ఝణ క్వణనమ్ముల
నేపుమాప, ఘల్లుఘల్లురని, తళుకు బెళుకు లోలుకు మేలి
మొలనూలి యులివు లోలయ నుబ్బుగుబ్బల నుల్లసిల్లు సరులు
లేని మానికపు సరులు ద్రెళ్ళ, జలజల నురల మత్తుగొన్న

తెఱగంటి బిత్తరులు మొత్తమ్ముగాఁ బొత్తుగూడి యాడ సాగిరి.

ఇప్పగిది నా వేల్పుటాటబోటులు పొల్పుగా నొనర్చు పెక్కు భంగుల సింగారంపుఁ బనుల నొకింతయుఁ జలింపని డెందంబుతో నిష్ఠాగరిష్ఠుండై తపంబునం దవిలియున్న యమ్మహాశాంతునిఁ గాంచుచు, నమ్మించుఁబోఁడు లొకళ్ళొకళ్ళం గూర్చి కులుకులొలుకు బెళుకుపలుకుల కలికిదనమ్మున నాతని చిత్తమ్ము తుంటవింటి బంటు ములుకులకు గుఱియై యలుకుతో నులుకఁ జేయ నెంచి, యిట్లు చాటూక్తుల పాటవంబు మెఱయ సాగిరి-

అందొక్క యెలనాఁగ, యొక్క భోగవ్యామోహ మోహనాంగితో, "నో మవ్వంపు జవ్వనంపుఁ గులుకులాఁడీ! నీ క్రొమ్ముడి కేలం గీలించి నీ యుబ్బుగబ్బి గుబ్బలు వట్టి గట్టిగాఁ గౌఁగిటం జేర్చి, యిటు నటు క్రేవలం ద్రిప్పి నీముద్దు మోము దద్దయు ముద్దులాడి, యమృత మాధుర్య ధుర్యంబగు నీ బింబాధరంబుఁ జుంబించి, యొయ్యనొయ్య నెయ్యంబునఁ దియ్యందనమ్ముఁ గ్రోలి క్రోలి హాళిఁదేలి, పెక్కుజన్మమ్ముల మిక్కుటమ్ముగా నొనర్చిన మేలు తపమ్ముల కలిమిబలిమి ధన్యుండగు పుణ్యుండు నీ నీవికివి నూడ్చి శయ్యకుం దార్చి యఖండ మోక్ష సామ్రాజ్యలక్ష్మిం గైఁబట్టి నిస్తులానంద మ్మునం గూడిమాడును" అనియు.

మఱియు నొక్క పువ్వుఁబోఁడి, వేఱొక్క జవ్వనితో "బాపురే; నీ నయన మ్మనయమ్ము నాళీకంబుంగబళించుచున్నది. నీ నాస వంశభ్రంశమ్ముఁ జేయుచున్నది. నీ వాక్కు మోహాచారసమ్మునకు మత్తుహత్తుకొల్పి వ్యథ బెట్టుచున్నది. నీ యాస్యమ్ము నిండుచందురు దాస్యంబునకుం గొల్పి హాస్యాస్పదం బొనర్చుచున్నది. నీ యానమ్ము హంసాళిని హింసించుచున్నది. ఓ యన్నులమిన్నా! ఏ జవ్వనంపు నీటుకాఁడు నీ కూటమికిం బాటువడ కుండును?" అనియు.

మఱి యొక్క బింబాధరితో నింకొక్క రంభోరువు "చెల్లీ! ఇదియేమి వింత! [46]మధురసమ్ము ఫుల్లపల్లవమ్ము నాశ్రయించి యున్నది. [47]చంద్రబింబమ్ముమీఁదఁ దిమిరంబు, లంబమానంబగు చున్నది. దానిపైని సూర్యుఁడొకట, జంద్రుఁడొకట విరాజిల్లుచున్నారు. [48]చంపకమ్ము పొంత మధుకరీయుగ్మమ్ము గన్పట్టు చున్నయది. ఓ యాకాశ నీకాశ ప్రకాశోదరీ! నీ యంగములయందల్ల నద్భుతరసమ్ము పొంగి నింగి ముట్టుచున్నయది". అనియు,

---

(46) విష.యనిగరణమ్ముచే, మధురసమ్మనగా, అధర రసమని-వాస్తవార్థము - (47) చంద్రబింబము = ముఖము, తిమిరము = అలకములు, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు=ఆభరణ విశేషములు- (48) చంపకమ్ము = ముక్కు, మధుకరీ = నేత్రములయొక్క-

మఱియొక్క కోకిలాలాప. యింకొక్క నాకలోక వేశ్యాకోకస్తనితో "ఎంతవింతయో! ఓ, యింతుల మేలు బంతీ! చుట్టువారి పొత్తుకుండిన హారతారావళితో నెమ్మి కాఁడు గూర్చిన [49]నెలవంక పోఁకమ్ముగా నెట్టయెదుటం గ్రాలుచుండ నీ నీ యురోజకోక మిథునమ్ము నెమ్మి మీఱి గొండొండ గాటమ్ముగాఁ గౌఁగిలించి యొప్పుచుండెను" అనియు,

విలసచ్చలత్కుండల భాను మండలమ్ము తేజరిల్లుచుండఁగనే నీ నేత్రోత్పలమ్ములు విచ్చి హెచ్చి మెచ్చుగా సామోదమ్మున సాటిలేని తేజు గొండె. అందుచేత నీవు విస్మయమ్మున కాస్పదమ్మయి యుంటివంటిని అనియు.

మఱియు నొక్కతె, "ఓ సారసార, వారనారీ శిరోమణీ! నీ కుటిల కుంతల దేశమ్మునం ద్రిమ్మరితిమ్మరి నీ కఠిన స్తన మహాశైలమ్ము లెక్కియెక్కి, మోహమ్ముతో ముహుర్ముహు ర్విహారణమ్మున నలసి యలసి, పొక్కిటి కేళాకూళిం దాన మాడియాడి, సేద దేరఁ గాంచీ దేశమ్ము గాంచి యువక జన చిత్తమ్మునకే హత్తుకొని బయలు వెడలదు." అనియు.

ఇట్లు మార సార నారాచమ్ముల వోని సౌర వారాంగన లొనర్చు పెక్కులగు శృంగార భంగులకుఁ జిక్కువడి భంగపాటు నొందక మిక్కుటపు తపోనిష్ఠఁ జెక్కుచెదరని

---

(49) నెలవంక = చంద్రఖండము, నఖక్షతము= వాస్తవా.

యెక్కువ జెందమ్ముతో న మ్మహాశాంతుండు గండు మిగిలి కన్ను విప్పకుండె. అదియట్లుండె. చండ మారుతమ్మేని రత్న ప్రదీపమ్ము నార్ప నోవునే. ఇట్లు మ్మని మండలా ఖండలుఁడు పుండరీకాక్షు చరణ యుగళ శరణ వరణాదరమ్మునం దవిలి నిర్వికారగుర్వంతఃకరణుండై దండి పూన్కితోఁ దపమొనర్చుచుండ రంభ వృథారంభ యయ్యెను, మేనక గతి కానక మానక మ్లానకాంతి యయ్యెను. విశ్వాచి వంధ్యరోచి యయ్యెను. ఊర్వశి దుర్వార గర్వ శీలమ్ము పర్వెను. పూర్వచిత్తి నిశ్శక్తి యయ్యె. అన్యలగు సహజన్యాది కన్యాగరిగణ్యలెల్ల దైన్యమ్ములో మునింగి పోనుంగువడి యుండిరి.

పిమ్మట న మ్మగువ ల య్యుగ్రరుచిప్రాప్త మితాశను నుజ్జగించి, హత మాన మదాశలై లజ్జతోఁ గ్రమ్మఱ భువి వీడి, దివి కేగిరి. అంత నా శచీకాంతుఁ డది యంతయు నెఱింగి, పంతమ్మున నెట్టులేని య మ్మహాశాంతుని తపమ్మున కంతరాయమ్ము గలిగింపం జింత సేసి మంతుగాఁ దనంత దానే బలవంతమ్మగు మాయ వంతుకెక్కఁ గలంతపెట్ట నొక దంతి కాంతు రూపు నద్భుతమ్ముగా ధరియించి, పొంతల బంతులై యింతులు దంతికాంతలై కంతు మంతనంపుఁ జేతల సంతసమ్ము గొల్పుచుండఁ బొల్పుగాఁ గ్రీడ సల్పుచు, నమ్మునిదంతి చెంత కేఁగి వింతవింతగా, నెట్టయెదుట నెంతయుం బొరిద్దు హద్దు మీఱి తద్దయుఁ గ్రుమ్మరం దొడంగెను.

ఇట్లు మ్మహేంద్రుండు మ్మహాశాంతునికి దుర్నివారం బగు మారవికారమ్ము వాటిల్లంజేయ మోటుదనమ్మున కోటువడి మాయా పాటవమ్మున గరీంద్రుండై కరేణుకలం గూడి క్రీడించుచుండఁ గొంత కాలమ్మునకు దైవ వశమ్మునం జేసి య మ్మునిదంతి యెంతయును నిర్మలస్వాంతుండయ్యును గరేణుకలం గూడి విహరించు న మ్మాయావారణు ధోరణిం దవిలి చిత్తమ్ము మెత్తపడి కలంత నొంది, తాను నట్లు స్తంబేరమత్వం బవలంబించి కరేణుకలంగూడి విహరింప మిక్కుటమ్మగు మోహమ్ముతో నీహం జెందఁగాఁ దత్క్షణం బ స్తంబేరమేంద్రుం డయ్యెను.

అట్లు మ్మహాశాంతుండు దంతిసార్వభౌముండై, పువ్వువిల్తుని బారింబడి మానమ్ము వీడి, మహిమం గోల్పోయి వివేక మ్ముజ్జగించి తపమ్ముం బరిత్యజించి కరేణుకలంగూడి, యరణ్యమ్మునఁ జిర మ్మహరహమ్ము విహరించుచు నొక్క నాఁడు సాలగ్రామశిఖరి పరిసరమ్మున కరిగి, యచ్చటి చక్రి సరోవరమ్మున మజ్జనంబాడి జాతిస్మరత్వంబు నొందె; అట్లు శక్రి మాయాశక్తి ప్రభావంబునఁ గుంభి రూపమ్ము నొంది జాతస్మరుండైన మహాశాంతుండు చక్రసరి దాప్లవ మహామహిమచేత జాతిస్మరుండై పూర్వజన్మ చరిత్రమ్ము పుండరీకాక్షు పూజా కరణాదికమ్ము గ్రమ్మఱ ననుస్మరించి య గ్గజరూపమ్ముతోన పుణ్యశాఖి రమ్య కుసుమ పుంజమ్ముల న మ్ముకుందుఁ బూజించుచు న ట్లచ్చటచ్చటఁ బుణ్యస్థలంబుల,

సహస్రపత్రాదులచేతఁ గమలాకళత్రు నా శతపత్ర నేత్రు నెంత యారాధించినను తనివి సనక కాలక్రమమ్మున గోదావరీ తీరమ్మున నున్న మృకండు మున్యాశ్రిమమ్ము నొంది, యాతనిచేతఁ బూజితుండై, ముదితుఁడై యుండె.

అట్లుండఁగాఁ బెక్కేండ్లు కడచుచుండఁ గొండొకప్పుడ మ్మదావళేంద్రుఁడు, 'పుడమిలోఁ బుణ్యనగమ్ములెవ్వి? పవిత్ర నగరమ్ము లెయ్యవి?' అని యడుగఁగా, విష్ణుకథాకథన నిస్తంద్రుఁడగు న మ్ముని చంద్రుం డ గ్గజేంద్రునకు మేదురమ్మైన యాదరమ్ముతో నిట్లు నుడివె. 'అయోధ్య బుధారాధ్య. మధుర సాదృశ్య విధుర; మాయ ధుతాపాయ. కాశి, నిర్నికాశ ప్రకాశ; అవంతి గొనముల బవంతి. కాంచి సంచిత పుణ్య విభవో దంచిత. ద్వారవతి అగణ్య పుణ్య భాగ్య భారవతి; ఈ యేడు నగరులు నీక్షోణిలో మోక్షప్రదమ్ము లని సంఖ్యావ దాఖ్యాతమ్ములై విభాసిల్లుచుండెను. మఱియును మందరమ్ము, రైవతము, సింహము, మహేంద్రము, గంధమాదనము, హిమవంతము, హస్తిశైలము, నను నీయేడునగమ్ములునట్టివ. యని ప్రఖ్యాతమ్ములై యుండె. అశ్వమేధ మహాధ్వరంబొనర్చి త న్నారాధించిన విరించికి వెన్నుండు సాక్షాత్కరించిన తావులగుటం జేసి, నగరులలోఁ గాంచి మించు; నగములలో హస్తిగిరి ప్రశస్తికెక్కె.

ద్విర దోర్వీధరమ్మున స్ఫురద్దీప్తి గరిముఁడు వరదుండు శిఖరమ్మున విరాజిల్లుచున్నవాఁడు. అచ్చటి మహిమ

మ్మనిర్వచనీయమ్ము. ఆ స్వర్ణాంబరుండు కరుణార్ణవుండు. ఆ పదమ్మున, ముదమ్మున న మ్ముకుంద చరణారవిందమ్ము లర్చించుచు నాతని దివ్యరూప సందర్శన మహానందంబు నొందుచు నిచ్చలు నిచ్చలంబగు పూన్కి నారాధించుచు, నుచ్చగతిం, బొంద నిచ్చయేని, చెచ్చెరం జనుము."

అని మెచ్చుగా హెచ్చి, యానతిచ్చె. అంత న మ్మునీంద్రు వచనమ్ము లాకర్ణించి, తూర్ణమ్ముగా న గ్గజేంద్రుండు "నగ్గలంబగు భక్తిప్రకర్షంబుతో న క్కరటిగిరి, మకుటీ తటిం బొంది, పరమానంద కందళిత హృదయార విందుండై కుముద కల్హార కువలయ రాజీవాది దివ్య కుసుమ మ్ములచేతఁ బుణ్యకోటి లభ్యుండైన య వ్వరదరాజ దేవ కుంజరు, సర్వార్తి భంజనుం బూజించుచుఁ బ్రతిదినమ్ముం జతుర్దశ సహస్ర సంఖ్యగల కమలమ్ముల న య్యతిపతి దివ్య భవ్య గతిప్రదుఁడైన, వరదదేవుం బూజింతు నట్లు పూజింప నేరనేని యుపవసింతుం గాని యేదియుం గుడవ" నని యతు లమ్మైన, ప్రతిన వట్టెను.

ఇట్టుగ్రమ్మైన వ్రతమ్మూని యా హస్తివల్లభ తల్ల జుండు ప్రతినమ్ముం జతుర్దశ సహస్రాంభోరుహమ్ముల న జ్జల రుహాక్షుం దప్పక, యర్చించు చుండఁగాఁ గొండొక కాలమ్ము నకు, బుడమిలో ననావృష్టి దోషమ్ము దైవవశమ్మునం జేసి వాటిల్లఁగా సరోవరమ్ములెల్ల నశరోదరమ్ములయ్యె. బావులు దీవులయ్యె; ఆపగ లపాపగలయ్యె. కూపమ్ములు మ్మ ద్రూప

మ్ములయ్యె; రసనీరసమై శుష్కప్రహీరుహమై యశోభావహ యయ్యె. అరుణుండును వహ్నిప్రఖర తీక్ష్ణకరుండయ్యె; దేశమ్ము లెల్లఁ బ్రతాపితాశమ్ము లయ్యె; జగమ్ములెల్ల నుపతాపితమ్ములయ్యె; అత్తఱిఁ గొలఁకుల నీరింకి పుండరీకమ్ములెల్ల నెండి రూపఱె.

అంత నా దంతీంద్రుండును, పంకజనాభ కైంకర్యమ్మున కరవిందమ్ములు కఱవైన, కుందుచు నందంబుఁ బొందమ్ములోందు నిచ్చ గ్రుమ్మరి క్రుమ్మరి, యెచ్చటను, గాంచక వెచ్చనూర్పుచుఁ బొల్పు దఱిగి తిరిగి తిరిగి, త్రికూట గిరి పరిసరమ్మున కరుగఁగా నగ్గిరిగహ్వరము నుండి పొందమ్మి పరిమళమ్ములం జిమ్ము గంధవహమ్ము వీతెంచె. అంత నా దంతితల్లజుం డది గ్రహించి యా పొంత తమ్మికొలని యునికి యూహించి ఆ గంధవహమ్ము వీతెంచుచున్న త్రోవంబట్టి యరిగి యరిగి, దండిగా మేఘమ్ములు వర్షించు, నమృతాసారమ్ము నిండి, గండు మిగిలిన మెండు పుండరీకమ్ములతోఁ గన్నులపండువై యున్న యా కాసారమ్ము గాంచి మించి, చిత్తమ్మున నత్తమిల్లిన యుత్తలపాటు వోవఁ గాంచనాంబరు నర్చనమ్మునకు సముచితమ్ము లగుచు మరంద ధారలు గాఱుచున్న యరవిందమ్ములు కరమ్మునం, బరిగ్రహింప నురవడిం బర్వె.

అట్లు పర్వి, సరస్సులోనికి డిగుచుండఁగా దాని పొంత పొంచి, నిరంతరమ్ము ననంతజంతు సంతానమ్ము గ్రసింప

వంతువడిన క్రూరాహివాని యొక్క యుగ్రగ్రాహమ్ము నోటం
బట్టు వడి, యద్దంతి యిట్టట్టు గదలఁ జేరక గుట్టుచెడి బిట్టడలి
డస్సి కొయ్యవాఱె. పిమ్మట నక్కరటి యొక్కింత దిట్టతనమ్ము
నూని యెట్టకేని, యచ్చెట్ట మొసలి నెట్టి, గట్టు వెట్ట నుంకింపఁ
బట్టీక, గట్టిపట్టు బట్టి, దురుపక్రమమ్ముగ నవ్వక్రనక్రంబు క్రక
చమ్ములు వాని కోఱలం గీలించి, స్థానబలమ్మున మేటియై
నటి కీడ్చె. పదఁపడి యా వనాల నీరాట జంతువులు రెండును
నీ ద్దండిక్రోలను కలగుండు వడ నొండొండ బట్టి పెనఁగుచు
ఘోరమ్ముగాఁ బోరన బోరాడు చుండ జలబలమ్మున సలవు
మీఱి, స్వాహార లాభ లోభమ్మునం బెచ్చు పెఱిగినయుత్సా
హమ్ముతో మచ్చరించు కుచ్చితంపు గ్రాహమ్ము నోటఁ జిక్కి
నిరపరాధుండగు నగ్గజనాథుండు మిక్కిలి డస్సి యనన్య
శరణ్యుండై నారాయణ చరణమ్ములే శరణమ్మని బృహ
న్నాదంబుతో నిట్లు గుయివెట్టఁ దొడంగె.

'ఓ త్రిజగ త్సంరక్షణ విశారదా; వరదా! నీ పాద
మ్ముల శరణొందితిని. దీనాప న్నివహ నివారణ, దివ్యాప
ధమ్ము ఖిల జన నిర్మథన మహాయుధమ్ము నగు, నీ చరణమ్ము
కన్న నన్యంబు నాకెన్నఁడును శరణమ్ము లేదు. ఇట్లు దిక్కు
మాలి చిక్కువడి యున్నను, బంగారు రంగారు, పొందమ్ము
లచే, నీ యడుగుం దమ్ములు పూజింప నాడెందమ్ము పొం
గారు చుండెను. మహా వ్యసన గ్రసన ప్రభితుండ నగు నేను

ప్రాతః పుండరీక కాండంబరా పనోదమ్ములు, శ్రితజన ఘన శ్రీదంబులు, సమస్త పాప ప్రణోదమ్ములు, మహా యతి ప్రతతి వినోదమ్ములు, నగు నీ పాదమ్ములే సర్వజగ దధీశా! గుర్వనుమోదంబునం బర్వి శరణొందితిని.

'ఓ నందక ధరా! త్రిజగ ద్రక్షణ శ్రద్ధ, బద్ధాసి వగు నీవు గాక విపదమ్ము నపనయింప నోపు ప్రాపెవ్వండు గలండు? పరికింపంగా, నారెనారెకు స్వకృత సుకృత దుష్కృతమ్ములచేఁ బ్రతిజంతువునకును సుఖదుఃఖమ్ములు జాగరూకమ్ములే యయి యున్నవి. అవుగాక! అనుపాధిక కరుణామృత ధారాధర నిరీక్షణ ఉక్షిత ప్రణత జన మురతుండవగు నీ యెడఁ జేరిన నిరపరాధు, ననాథు నన్నుం, బ్రోచిపుత్తువే' అని యిట్లు వేతెండవిభుండు మిక్కిలి దీనమ్ముగా, ననన్యగతియై ప్రపత్తి నొందిన గజేంద్ర గళోద్గదితార్తనాదంబు ప్రకటిత భయోద్రేకమ్ములో, నాకర్ణించి, సంభ్రమించిన యక్కరటిగిరి తటీధాముండు, నాపన్న కృపాళుండు నగు, నవ్వరదరాజ దేవ దేవుని వేగిర పాటు గిరమ్ములకుం జెప్ప నలవి మీఱి యుండె.

భక్తపాళీ ముక్తిప్రతోళీ సుదర్శనుండగు సుదర్శన ధరుండు తన పయనమ్ము యథేష్ట క్రీడా ముదిత వదనయై యొప్పుచున్న యబ్జసదనకుం జెప్పండయ్యె. ఎట్టయెదుట, గట్టిగా, జయజయ శబ్దంబులు వలుకుచు హెచ్చరించు, వంది బృందమ్ము బరాబరులవలోకింపం డయ్యెను, 'దేవ దేవుదాసుండను,

నన్నుం బనుపవే' యని, కేలుమోడ్చుచున్న సేనాని నాదరింపఁ డయ్యెను. డిగ్గన లేచి, డగ్గఱి యున్న, య గ్గరుడు నధిష్ఠించి, దంతావళేంద్రమ్ము నుగ్ర గ్రాహమ్ము వట్టిన, కోలని తావు క్రేవకు, నతి వేగంబు దేవతోఁ బయనమ్ముం బోవు నవ్వరదు దవ్వుదవ్వుల నిర్వర్ణించి నివ్వెఱవడి కిన్నరాదులు మన్ననలతోఁ జెన్నుమీఱి యద్దయార్ణవు నిర్నిద్ర భక్తిం గర్ణాసేచనకంబుగా నిట్లు వర్ణింప దొరకొనిరి.

'ఓ సురవరపరవరదా! కేవలమ్ము నక్ర [50]ప్రక్రమ దూషితమ్మగు నాగరాజమ్మే [51]ఆక్రోశ యుతమ్ము గాదు- ఏత ద్వ్యసన మ్మపనయింపం బ్రభావించు దీనబంధువగు నీ వరదదేవనాథు బహుయోజనాయతమ్మగు [52]వక్రప్రక్రమ దూషితమార్గమ్మును, [53]నాక్రోశ యుతమ్మ యగుచుండెను- మఱియుఁ గరివిపత్తు నపనోదింపఁ గుతుక సత్వయుండు జిత్వరుండు నగు, శ్రీహరి, కంధర బంధురమ్మగు నభమ్మున, నవేగమ్మగు సపక్షబాణమ్ముపోలె, వాహనమ్ముగాఁ, బోవుచున్న [54]ఛాందస శకుంతమ్ము మెచ్చఁదయ్యె. ఇంద్రాది

(50) ప్రక్రమ=ఆక్రమణము, (51) ఆక్రోశ=కుయి, మొఱ్ఱపెట్టుట, (52) వక్ర=కుటిలమైన, వంకరలుగల, ప్రక్రమ = రీతిచేత, (లేక, పాదన్యాసములచేత) 53-ఆ = అట్టి, క్రోశ = క్రోసుపరిమితి (రెండుమైళ్ళకొలత) తో-అనియు, ఆ క్రోశ=ఆక్రోశముతో-అనియు - అభేదము (54) ఛాందసశకుంతమ్ము=గరుత్మంతుఁడు-

నిలింప బృందమ్మునర్చు నవనవ నవనమ్ములు వినఁడయ్యే. ఈతండు [55]పురాణ పురుషుఁడని యెల్లవారు నెఱింగిన విష యమే. ఈ వాహమ్ము నిక్కమ్ముగా [56]వయోఽధికమ్మె యయి యున్నది- అట్లయ్యును దంతిరాజరక్షణమ్మునం బంత మూనిన యీ ప్రశాంత స్వాంతనిగమన వేగంబు జూడ నెల్లరకు వింత యెంతయుం గల్గుచున్నది.'

అని ప్రస్తుతులు నిస్తులమ్ములై యొప్పుచుండఁగాఁ, బిమ్మట నా త్రివిక్రమునిచే నక్రప్రతిమమ్మగు చక్రమ్మును, నయ్యుగ్ర గ్రాహమ్ముచే నగ్గజవరేణ్యమ్మును, బ్రసభంబుగా నునురులును. నక్కుంజరేంద్రమ్ముచే దుర్భర వ్యసనమ్మును, దాని కనుంగవచే నానందబాష్పమ్ములు, నొక్కుమ్మడిగా విడువంబడియె-

అనంతర మ్మద్దంతిరాజు నిరంతర కృపాచ్ఛాదితమ్మైన కమల సంతానమ్ము రమాకాంతుండగు నయ్యనంతుని చరణయుగళమ్ముపై గురిసెను; మహేంద్రాది దేవబృందం బద్దంతిపతి శిరోఽంతరమ్మున మరంద నిష్యంద తుందిలేం దిందిర మందార పుష్పవృష్టిఁ బ్రహృష్టి గురిసెను: వేయేల! కుంజరార్తనాద మ్మాదరమ్మున విని, మేదుర గమనమ్మున నేఁగి ప్రచండ క్రమమ్మగు చక్రమ్ముం బంచి యుత్తమేభమ్ము

(55) ముసలివాఁడు, అనాదియగుపరమాత్మ-అని-అర్థే
(56) వయస్సుచేత, పెద్దది, ముసలిది - పక్షులలో గొప్పది- అని-అభేదము,

గీడ్పఱచుచున్న దర్శక్రమ్ము జక్కాడి, య య్యుభయో త్తము
గృతార్థజన్మునిఁ జేసి, పరమ పదమ్ము నొసంగి వెస బిసరు
హాత్సుం డసమాన విభవంబగు నిభాద్రి శిఖ రాక్షుద్ర భద్ర
నిర్ణిద్ర ప్రాసాద మధిష్ఠించె.

ఇది చతుర్థవిలాసము.

పంచమవిలాసము

"కొంతకాలమ్మునకుఁ ద్రేత యతిక్రమించెను. ద్వాపర మ్మేతెంచెను. ఆ య్యెడఁ గరిగిరి పరివృఢమ్మున గురుండు హరిం బూజించె" నని భవ తాప నీరదుఁడగు నారదుఁడు వచియింపఁగా 'నా బృహస్పతికిఁ గరిగిరి మందిర మధుసూదనా రాధన మహాభాగ్యం బెట్లు ఘటిల్లె' నని భృగుం డాదరాయత్త చిత్తంబుతో నడుగ, న య్యుదంత మెల్ల నుల్లస త్ఫణితి, న ల్లసన్మతి నిఖిల వృత్తాంత ప్రతిపాదన విశారదుండు, నారదుండు మహానందమ్ముతో నిట్లు వక్కాణించెను.

'త్రేత వీతమై ద్వాపర మ్మావిర్భవింప జిష్ణు పురమ్మున సురేంద్రాసురేంద్రులకు నొకానొక కారణమ్మునం జేసి ఘోరసంగ్రామమ్మయ్యె. ఆ య్యాయోధనమ్మున నిషు ప్రతతి విధుతమ్మయ్యె. కృపాణీ శతమ్ము ప్రక్షుతమ్మయ్యె. గదానివహమ్ము వృథావహమ్మై వ్యథాకర మ్మయ్యె. కుంతాయుతమ్ము క్షయ యుతమ్మయ్యె. అంత నొక్కయెడ భుజాభుజియు, నొక్కదిక్కునఁ గచాకచియు. నొక్కప్రక్క నఖానఖియు, నొక్కచక్కిం దలాతలియున్నై, యా సురాసుర వీరులకు విచిత్ర విక్రమమ్మగు ద్వంద్వ యుద్ధ మ్ముద్భూతమ్మై యద్భుతావహమ్మయ్యె. అంత గాలవశమ్మున గృతాంతుండు నితాంత క్లాంతుండయ్యె. ప్రచేతసుండు ధృతి యుతుండయ్యె భృశ ప్రకంపిత మతియయ్యె. మార్తాండుండు ప్రసభార్త

మూర్ఛయయ్యె. కృష్ణవర్త్మ కృశాత్మ యయ్యె. మారు తుండు భీరుతుండయ్యె. జంభహంతపదత్యక్తాహంతుఁడయ్యె; దృప్తదానవోద్దీప్తి యరి విజయ జయాగర్జా విస్ఫూర్జితంబై దుర్జయంబై యతివర్జితంబై యూర్జితంబయ్యె.

ఇట్లు దేవప్రవరు లసుర ప్రాప్త పరిభవోద్విగ్నులై రాజీవ భవుని దరి కేఁగి సవినయమ్ముగా 'నో మహాత్మా! సురజ్యేష్ఠుండవైన నీవు మా కండవై యుండఁగా, మాకిట్టి యరి భవ పరిభవానుభవ నిమిత్త మేమి?' అని యడుగఁగా, నా వాణీవిభుండు వారల కిట్లు వక్కాణించె. 'తాప సేంద్రుల శాపమ్ముచేత నగ్గురుండు దుర్గతి స్వర్గ నిర్గతుం డయ్యె. ఆతని ప్రాపు రూపఱుటం జేసి వేల్పు లల్పులై పొల్పుదఱిగి పొనుంగువడి యుండిరి. నీతి వేత్త లిట్లు వాక్రుత్తురు. 'అరాజకమ్మగు పురమ్ము, నవిద్యుండగు ద్విజుండు, నదైవతంబగు గృహంబు, నపండిత మండితమ్మగు నోలగమ్ము చ్యుత ధర్మమ్మగు శ్రుతమ్ము, నవిష్ణు సదనంబగు వదనమ్ము నపురోహితమ్మగు సర్వరాజ్యమ్ము, విపన్నమ్ము లగును కావు, నఁ బుడమిని వేదండ గిరి శిఖరమ్మున విజయముచేసి యున్న వరదదేవు నారాధింపఁ దూర్ణమ్ముగాఁ జిత్రాపౌర్ణమాసి నాఁడేఁగ నున్న నాతోడంగూడి మీరెల్లరు సత్యవ్రత క్షేత్ర మ్మునకు రండు. తత్రత్యుఁడగు నద్దేవ్యారిపుఁ బ్రణిపత్తి స్తుత్యాదులఁ బ్రసన్నుం జేసి తాపస శాప శరణాగత ప్రహాణ

జ దోషమ్ములనుండి వాచస్పతి విడిపించి మరల దేవ పౌరో
హిత్య కృత్యమ్మునం బ్రవర్తిల్లఁ జేయవలయును' అని తెల్పఁ
గాఁ న య్యరవిందభవుని భవ్యవాణి నాకర్ణించి సుధాశను
లాశువుగా నాతనితోడం గా చీపురమ్మున కేఁగి యా శౌరికిం
బ్రణిపత్తి యొనర్చి గురుశాప మోక్షమ్ము యాచింప, విబుధ
సార్థ ప్రార్థనా సార్థీకరణ సాదరణా స్వీకృతాం తఃకరణ
వరదరాజ కరిగిరి శిఖర వరాభరణ కరుణా కటాక్షవీక్షణ
సుధాధారా నిరంతర ప్రసరణ సంక్షాళి తాశేష దోష నిష
ద్వరుండగు దివిష ద్వరాచార్యుం డుజ్ఝిత మానుషకళేబ
రుండై, సముపాత్త దివ్యమూర్తియై. యాత్మం దొఱంగి
స్వాప్తియై, శస్త ప్రస్తర ప్రస్త ప్రశస్త ప్రత్న రత్న విస్తృత
ద్యుతి స్తోమానుషక్త హస్తిగిరి మస్త నిత్య వాస్తవ్య విన్య
స్తాంఘ్రి రజోధ్వస్త భక్త మనః ప్రసక్తా ధరిమన స్వస్తి
భుక్తి ముక్తి కృచ్చక్రహస్త సాన్నిధ్యంబు నొంది యిట్లు
విన్నపంబొనర్చెను.

'శాపమ్ముం బాపెను. శాపమ్ముల నెల్ల రూపుమాపె
ను. తాపమ్ము దవ్వుదవ్వులం జోపెను. చాపలమ్ము నాపి
వైచెను. మోహమ్ము మేమరమ్ముగా దాపెను. మిక్కిలి
యేపు నూపెను. ఓ ముకుందా! నీ సందర్శనం బెట్టి మేలు
గూర్పదు? ఎట్టి మనోఽభీష్టము దీర్పదు? మఱియు నీ వద
నారవిందమ్ము డెందమ్మున నమందానందమ్ముఁ జిలుకుచున్న
ది. కన్నుదోయి వికాసమ్ము గొల్పుచున్నది. మేనం బులకలు

సాంద్రమ్ముగా నిల్పుచున్నది. పొల్పుం దెల్పు చున్నది. గెల్పుం జల్పు చున్నది. వెలుపుం దుల్పుచున్నది. సొలవుం బలుపు చున్నది. తెల్వుం జాన్పు చున్నది. పలుకుల మెలపు నునుపు చున్నది. ననుపుచున్నది. తనుపుచున్నది. పెనుపుచున్నది. మనుపుచున్నది. నీ యాచార్యమ్ము నివ్వెఱ మున్పు చున్నది'

'ఓ దయా మహోదధీ! మహా మహిమావధీ! నాయభ్యర్థన నాలకించి కరుణించి పాలింపుము. అంభోరుహ సంభవుని పూజయుఁ గుంభి కుంభారి పూజయును గైకొని నట్లు నా పూజయుం జేకొని నిత్యమ్ము నను మనుపుము' అని ప్రార్థింపఁగా నా బృహస్పతి కెంతయుం బ్రసన్నుండై వెన్నుం డిట్లు మన్నించి పలికెను.

'ఓ వాచస్పతీ! [1]ద్వాపరమ్ము వీడి ద్వాపరమ్మున నా కలియుగమ్ముదాఁక సుర గురు వరుండవగు నీవు కరిగిరి శిఖరమ్మునం దిరమ్ముగా నన్నుం బూజింపుము' అని పిమ్మట న వ్వరద దేవదేవుని వదనారవిందమ్ముననుండి నిర్గళితంబైన యా వచోమరందమ్ముఁ గ్రోలి తనిసి పరమేష్ఠి ప్రభృతులు సంతుష్టులై ప్రహృష్టులై దేవదేవునకు వాఁగిలి మ్రొక్కి యాతని యానతి నూని తమతమ నెలవుపట్టులకుం జనిరి. ఇట్లు హారికటాక్ష విక్షేపమ్మున [2]నణువయ్యు న ట్టి జీవుండు గురుత్వ

(1) ద్వాపరమ్ము=సందేహము, (2) అణువు=ముని శాపముచేఁ గృశుండు, (అతిసూక్ష్ముఁడు) జీవుండు = బృహస్పతి (జీవాత్మ) గురుత్వమ్ము= దేవపూజ్యత్వము (స్థూలత్వము)

మ్మొంచెను. ఇది చిత్రము. అగ్గిరుండా కలికాలోప పాగమ
పర్యంతమ్ము గుసుమ ప్రచయమ్ముల న య్యచ్యుతుని పాదార
విందమ్ము లర్చించెను. ఇది యుక్తమ్ము. పిమ్మట న మ్మహాస్వి
యగు బృహస్పతి ప్రకృతి సిద్ధమ్మైన శ్రద్ధతో న ట్లచ్చట
నిచ్చలు విచ్చలవిడి వచ్చి యచ్యుతు నర్చించుచుండఁగా
మేదిని మోదిని యయ్యెను. త్రివిష్టప నివిష్ట పతగధ్వజ
ధ్యాన నిష్ఠిత స్వాంతుండై శచీకాంతుండు తిరస్కృత శత్రు
ప్రతతియై తేజరిల్లెను.

అంత నిబిడజ దురితబిడజ దృఢ పరాక్రమా
క్రాంతి నితాంత ప్రశాంతులై దైత్యవరు లెల్లనడఁగి మడఁగి
మునిఁగి యుండిరి. ధరాసుర వరేణ్యులు పన్నుగా జన్నంబుల
నున్నతిం బన్నుచుండిరి. జను లెల్లరు నమిత ధనాన్వితత్వ
మ్మునం బ్రబలురై విహిత సత్ప్రతతి కృతి ప్రీతి మహితులై
విద్యోతిల్లిరి. నవమ్ముగా నాకలోక మ్మదానవాలోకమ్మయి
ప్రదీప్తిఁ గాంచె. ప్రముదిత సయాగావత దైవతమ్ములతోఁ బా
కారి, ప్రాకారియై వీఁక నుండెను. అట్టియెడ ధరణీరమణ
గ్రామణియై యయోధ్య నేలుచున్న యైక్ష్వాకకుల జయధ్వ
జుండగు కుశధ్వజుండను ఱేఁడాత్మజవిషయ కామనం దవిలి

---

(3) ఆ=అంతటను, కలికా=మొగ్గలయొక్కయున్ను, లోప=అభావముయొక్క (అదర్శనముయొక్క) ఆ=ప్రసిద్ధమైన, కలికాల=కలియుగముయొక్క, ఉపాగమ=సమీపిం

యెన్నియోని సంతుజన్నమ్ము మున్నగు పున్నెంపు టెన్నులం
బన్నించుచున్నను బట్టి పుట్టక వెట్టవడి సంప్రాప్త చింతా
సంతానుండై యెట్టకేలకు సత్యవ్రత క్షేత్రమ్ము నొంది,
తత్రత్య దైత్యారిపు భక్తి ప్రపత్తి శక్తి నపత్యమ్ము వడయు
మని సత్యవత్యాత్మజునిచేఁ బ్రబోధితుండై, తత్క్షణమ్మ
తత్క్షేత్రమ్ము నొంది హస్తిగిరి శిఖరమ్మున దేవదేవుఁ జున్న
కంసహింసనుం గని సాష్టాంగ దండ ప్రణామమ్ము నరించి
సైచ్ఛపుట్ట నర్చించుచుండె.

అంత నా దంతి ధరాధర రమాకాంతుండు సంతుష్టుండై సంతు గల్గం బ్రసాదించె. అట్లు కుశధ్వజ మహీపురందరునకుఁ బాలసంద్రమ్మునకుఁ జందురుండు వోలె విశ్వజిత్తను నందనుండు పొడమెను. పిమ్మట నా 'విశ్వజిత్తు కృత దేవ రాజ ప్రతుష్టియై యుచ్చ యశో - మలతా శోభితత్వముతో

చుట, వచ్చుట-అని, అర్థ- (4) విశ్వజిత్తు = విశ్వజిత్తను, రాజు (విశ్వజిద్యాగము- అర్థాం) దేవరాజు = వరదదేవుని యొక్క (ఇంద్రునియొక్క) ఉచ్చ=గొప్ప, యశః = కీర్తి యొక్క, అమలతా=స్వచ్ఛత్వముచేత (ఉచ్చయ=అభివృద్ధి తోఁగూడిన,సోమలతా=సోమలతచేత-లతలక భేదము-అర్థాం) శుభాంగ=మంచి, కరచరణాదులతో ప్రశస్తయజ్ఞాంగమ్ము లతో-అర్థాం) హరికథా = విష్ణుకథలయొక్క (ఇంద్రగాథల యొక్క-అర్థాం) సఫలశ్రవణ=కృతార్థశ్రోత్రములుగలవాఁడు

శుభాంగమ్ములం దనరి హరికథాకలనమ్మున సఫలశ్రవణత్వ మ్ము గలిగి యద్భుత శీలత్వమ్మున నొప్పెను. మఱియును న య్యరణ్యాని నిజామిత దురితాళి ఖండించి యుదంచిత సమంచిత సకల సంప ద్విరాజితమగు కాంచీనగరి నిర్మించి, యనూన ఘనారామ ప్రద్యోతమానమ్ములు, సకల సస్య బహుళఫల సంప త్తి ప్రద్యుతి యుతమ్ములు, నయుతమ్ములు నగు భవ్యగ్రామమ్ములు హ స్తిగిరి యు క్తునకు మధుజిత్తున కా విశ్వజిత్తు స్వాత్మమ్ములో వినతిలో సమర్పించెను.

తొల్లి హరి గజతుమాధరమ్మున హయమేధారాధి తుండయ్యె ఇ త్తఱి వలభి ద్గురు పూజనాశ్రయమ్మున [5]విశ్వజి త్పూజితుండు నయ్యె. అది యు క్తమ్మ. పిమ్మట నా విశ్వజి న్మహీపతి పుత్రపౌత్రాదులు సత్యసంధులు ముచుకుంద సంతా పన సహస్రాశ్వ మరీచి ధనుర్వజ్ర, సత్యజి త్సుజన ప్రభృతు లగు ధరాపాలెల్ల న వ్వరద దేవ రాజ చరణ రాజీవ న్య స్త భారు లై నిష్పీషిత నిశ్శేషిత దుష్కల్బిషులై, నిష్పన్న నవనవోన్మిష త్సకల సంప త్ప్రశస్తులై, న్యక్కృత పురందర మహావిభవులై, మహాశ క్తియు క్తులై హరిభ క్తి సక్తులై, స్వదేశమ్ము నిస్తులమ్ముగా ద్వాపరాంతమ్మువరకుం బరిపా

(సఫలశ్రోత్రములు గలది-అర్థాం) (5) విశ్వజిత్ = విశ్వజి త్తను రాజుచేత (విశ్వజిన్నామకమహాయజ్ఞముచేత)

లించిరి. పిమ్మటఁ దమోమూలమ్మగు '[6]తిష్య మ్మవత రిల్లఁగా, సురజ్యేష్ఠ మఖ సముద్భవుండగు శ్రీహరి కారుణ్యార్ద్రి, చిత్తుండై త్రిదశ భరణీయాంఘ్రికమలుండగుచుఁ బ్రణత బుధ నిష్పాదిత భారుఁడగుచు విచిత్రార్థమ్మగు వాక్యమ్ము శ్రవణసుఖమ్ముగా స్వహస్తాంచ చ్చుక్రుం డా త్రివిక్రముఁ డా బృహస్పతి కాన తిచ్చెను.

'ఓ సురవరగురూ ! పుడమిలో నీ పూజనాతిశయమ్మునంజేసి నా డెందమ్ము మహానంద తుందిలంబయ్యెను. ఇఁక, గ్రచ్చుఅ హెచ్చు మెచ్చులోఁ జొచ్చి, నాక మ్మవేద నాకమ్ము, నిర్జర స్వాంతమ్ము లవ్యసనాక్రాంతమ్ములు నక్లాంతమ్ములు. నుపక్రాంత విక్రాంత ప్రశాంతమ్ములునుగా నౌనట్టుము. [7]శుభమతి కలి కాలస్య ప్రదమ్మగు కలికా లోపక్రమ మ్మయ్యెను. ఇఁక నీ నాగ స్థిరాధరమ్మున నాగ పురందరుండు న న్నర్చించుఁ గాక' అని యానతిసేయఁగా రవితేజస్కుఁడగు నా పవి ధరగురుం డట్టి కుందాంచిత స్వభావ

---

(6) తిష్యమ్ము = కలియుగము- (ఈవాక్యమున, ముద్రాలంకారరీతిచేఁ గొన్ని నక్షత్రనామములు కూర్పఁబడినవి) (7) శుభమతియును, కోరకమునకు మాంద్యమును గలిగించునట్టి.

రదుండగు నా వరదుని నిగదిత మ్మాకర్ణించి వినత శ్రేయః ప్రణేత యగు నా త్రిలోకీ నేతకుం బ్రణతుండై, య య్యా యత నయుండు, గురుండు స్వాయతనమ్ము నొందె. అనంతర మా చిరంతన పురుషు దంతావళ మహీధరమ్మున నిరంతర మ్మనంతర మ్మనంతుం డనన్యాక్రాంత స్వాంతుండై యత్యంత భక్తిసక్తితో ననేకా నోకహ ప్రసూనమ్ములచే శ్రద్ధా విన యోపపన్నుండై ప్రపన్నుండై చిర మ్మారాధించె. శ్రిత సంతానమ్మగు నా ద్విరదాద్రి పతి ననంతు డట్లర్చించు చుండ నెల్లదేశమ్ము కలితోపచయ లలితమ్మయ్యెను. ధర్మ మ్ము కలిపాప చయ గిలితమ్ము గాదయ్యెను. మఱియుం గాంచీనగరిం గాంచనాంబరు నా శేష కాకోదరాధీశ్వరుం డర్చించుచుండ గలియుగమ్మునను నిరుపమ యోగక్షేమ విశేష ప్రదీప్తి యశేష ప్రజకుం గల్గెను. సకాలమ్మున నికామ వృష్టి యయ్యెను. సస్యమ్ముల కతి వికాసకృ త్ప్రకామ తుష్టి యయ్యెను. భూసుర ప్రతతికి వితత ప్రక్రాంత వితాన కృత ప్రహృష్టియయ్యెను. పుడమి తేనికిఁ గల్యాణపథ నయాను శాస్తి కారుణ్య పూర్తి కీర్తి స్ఫూర్తి యయ్యెను.

ఎవ్వార లి వ్వారణ ధరాధర వరాభరణు పుణ్యకథ నాకర్ణింతురో, పఠింతురో, యిమ్మదావళ గిరివర మహిమమ్ము దృఢతరా శంసం బ్రశంసింతురో, యట్టి యదోషాత్ముల

చిత్తంబున నెత్తఱిం [8]బుత్తడి చేలదాల్పు హత్తి యలరును.
గీమున వాని యాలుకేలిం దేలి యాడుచుండును. మోమున
వాని పొక్కిటి దమ్మి బిడ్డ యిల్లాలు, నుల్లాసమ్ముతో నోల
గించును. దెసల వాని సీముగోముమించు లెంచు మేల్మి
యస మ్మొసక మొసఁగును' అని యిట్లు సమధిక మతి సంప
త్సాంద మ్మగు వారణాద్రి మహిమమ్ము హార్దమ్మున నార
దుండు వక్కాణింపఁగా, నాకర్ణించి, భృగువు సముపగత
ప్రహర్షుండై 'యెవ్వండు సాధుసంగమ్మున నుత్తుంగ శ్రోత్ర
సౌఖ్యంబు నొందకుండును? మఱియు నట్టి సాధుసంగమ్ము
నొందిన వానికి సర్వాభీష్టసిద్ధి గలిగి కృతార్థజన్మత్వము ఘటి
ల్లును. అందువలననే 'సాధుసంగమ్ము సర్వార్థసాధకమ్ము'
అను నభియుక్తోక్తి వెలయుచున్నది'' అని తలంచి మఱియుం
బ్రణమిల్లి ప్రస్తుతించి, నారదు నడుగఁగా నా పరమేష్ఠితన
యుండు ప్రతుష్టుండై, విస్పష్టమ్ముగా, నష్టాంగ యోగ
మ్ములు నుపదేశింపఁగా సావధాన హృదయమ్మున గ్రహి
యించి విశిష్టాచ్ఛతరాశయుండై భృగుమహర్షి ప్రమోద
మ్మున నుల్లసిల్లు చుండెను.

ఇట్లు క్షుద్ర తిమ్ముఁడనగు నావలన నాంధ్రమ్మున సము
త్థితమై దోష గ్రస్తమ్మయ్యు నీ గ్రంథమ్ము శౌరి పదాంబు
జార్పణమ్మునం జేసి ప్రశుచియుఁ బ్రరుచియు నయి పండిత

(8) పుత్తడిచేలదాల్పు—కనకాంబరధరుఁడు.

ప్రవర పరిగ్రహమ్మున కర్హత్వమ్ము నొందకుండునే! నిసర్గ
మలినమ్ములైన భ్రమరముల సంభిన్నమ్మై జంబాలసంభూత
మ్మయ్యు హరిపాద చుంబియగు నంభోజమ్ము దంభోళి ధరు
నౌదల నలంకరింపదే. వరదరాజ దేవదేవు వదనోల్లాసమ్ముఁ
గూర్ప వాంచగలిగెనేని, వివిధపద సందర్భ పదవి మెఱుంగు
లెఱుంగఁ గోర్కి పొడమునేని, సహృదయ సభారంజన ధుర
నుద్వహింప నిహ యావిర్భవిల్లునేని, పటుచటు గిర మిమ్మ కవి
బంధమ్ము గ్రాహ్యమ్ము. వరదుండు నాయెడ దయాళుండై
శర చ్ఛ్రుతమ్ము స్వగుణజాలమ్ముం జాటు గ్రంథమ్ములే నాచేఁ
బన్నం జేయుంగాతె! స్వ పదాంబుజైక దాస్యంబే నాకుం
బ్రసాదించుఁగాత! మహాత్ములకు నాయెడ ననుగ్రహమ్ము
వర్ధిల్లం జేయుఁగాత. సమస్తప్రశస్త సన్మంగళంబు లెల్లరకుం
బ్రవర్తిల్లం జేయుఁగాత.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఇది-పంచమోల్లాసము సర్వమ్ము సమాప్తమ్ము.

భాస్కర్ ప్రెస్ : రాజమండ్రి.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
19	1	విద్న్వ	విద్వ
31	2	ము	మం
31	10	చేని	చేనిభక్తి
34	6	కరించి	కరింప
45	12	నకర్వ	గోరలేక
56	1	ండిలో	ండిశో
61	9	సువాసు మోధ	సుచారు మోంధ
68	1	ప్రసుత	ప్రసుతి
80	7	నెట	నేటు
87	4	నిడి	నిడి
88	14	ా	వాం
98	2	నిద్రొ	నిదోర
101	7	కైకంర్య	కైంకర్య
107	8	డీడే	డిడు
108	22	ఘనిచం దుసి	ముసి
135	18	ప్రతినమ్ము	ప్రతిదినమ్ము
137	7	నేక	నీక
137	8	ా	
140	16	సురంద	సురంత
143	14	కావు,	కావు
149	6	తికాన	తికిట్లాన